

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i
razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

ZAVRŠNA ANALIZA SSEDAS ISTRAŽIVANJA

Transformativna ekonomija: Izazovi i ograničenja socijalne i solidarne ekonomije (SSE) na 55 teritorija u Europi i svijetu

(skraćena verzija)

S A D R Ž A J

Predgovor

Što je socijalna i solidarna ekonomija

SSEDAS: istraživačke aktivnosti i mreža

Metodologija istraživanja

Neke činjenice i podatci

Predstavljanje istraživanja

Pronalaženje zajedničke definicije

Najprisutniji gospodarski sektori

Princip sudjelovanja

Proizvodne funkcije i zakonski oblici organizacija

Učinak na okruženje

SSE pozitivan čimbenik u ekonomskoj krizi

Sjeverni i južni dio svijeta u suočavanju sa globalizacijom

Strukturne slabosti

Izazovi i rekapitulacija

Glavne točke istraživanja

Sjeverna i Centralna Europa

SSE povezanost u zemljama dobre prakse, analiza podataka, sektori, sudjelovanje, učinak, dohodovna rješenja u ekonomskim krizama, razmjena između sjevera i juga

Glavni aspekt: određivanje SSE, komunikacija i posredovanje, strateške ekonomske politike

Točke interesa: inovativni oblici poljoprivrede, nove urbane perspektive, preokret šteta u industrijskoj proizvodnji hrane, politika proizvodnje hrane, održivost aktivnosti, samoorganizirane zajednice, pravedne i solidarne trgovine i međunarodna prava neovisnosti u opskrbi hranom, međunarodna solidarnost u financiranju (razvojni projekti i projekti zaštite okoliša).

Područje Mediterana

SSE kontekst u zemljama dobre prakse, analiza podataka, sektori, sudjelovanje, učinak, dohodovna rješenja u ekonomskim krizama, razmjena između juga i sjevera.

Glavni aspekt: određivanje SSE, komunikacija i posredovanje, strateške ekonomske politike, kritički odnosi sa globalnim jugom.

www.solidarityeconomy.eu

1

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Točke interesa: inovativni oblici poljoprivrede, održivost aktivnosti, ponovna uporaba i recikliranje može pomoći zajednicama, Inovativne inicijative za socijalno uključivanje Umrežavanje u akciji: regija i klasteri.

Istočna Europa

SSE kontekst u zemljama dobre prakse, analiza podataka, sektori, sudjelovanje, učinak, dohodovna rješenja u ekonomskim krizama, razmjena juga i sjevera .

Glavni aspekt : Određivanje SSE, komunikacija i zagovaranje, strateške ekonomske politike.

Točke interesa : Inovativne i ekološki prihvatljive proizvodne aktivnosti, ponovna uporaba i recikliranje može pomoći zajednicama, održivost aktivnosti, pravedna i solidarna trgovina i socijalna uključenosti.

Svjetska razina

SSE povezanost u zemljama dobre prakse, analiza podataka, sektori, sudjelovanje, učinak, dohodovna rješenja za sprječavanje ekonomskih kriza, razmjena juga i sjevera.

Glavni aspekt: određivanje SSE, komunikacija i zagovaranje, vizija i ekonomske strategije.

Točke interesa: Politike koje podupiru neovisnost proizvodnje hrane i agro-ekološke ekonomske prakse, smanjivanje, ponovnokorištenje i recikliranje može pomoći zajednicama u borbi protiv siromaštva, održivost aktivnosti, samoupravljače i inicijative u vlasništvu zajednice, rodna jednakost, lokalna tržišta, očuvanje baštine i kulturnog nasljeđa, pravedne i solidarne trgovine i međunarodna prava neovisnosti u opskrbi hranom.

Zaključci:

Pojavljaju se modeli koji funkcioniraju: inovativni oblici poljoprivreda, energetska održivost, smanjivanje, ponovno korištenje i recikliranje, samoupravljačke zajednice, upravljanje i kvaliteta zapošljavanja, etičko financiranje inovativno socijalno uključivanje, umreživanje na djelu, regije i klasteri, rodna ravnopravnost, lokalno tržište.

Očuvanje baštine i kulture.

Izazovi za blisku budućnost

SSE i zajednička vizija za sve

Popis skraćenica:

- ❖ CBO = Organizacija utemeljena u zajednici (**Community-based Organization**)
- ❖ CSA = Poljoprivreda koju podupire zajednica (**Community-supported Agriculture**)
- ❖ CSO = Organizacija civilnog društva (**Civil Society Organization**)
- ❖ CSR = Društvena odgovornost poduzeća (**Corporate Social Responsibility**)
- ❖ NGO = Nevladina organizacija (**Non-governmental Organization**)
- ❖ SDGs = Ciljevi održivog razvoja (**Sustainable Development Goals**)
- ❖ SPG = Grupa solidarne kupovine (**Solidarity Purchasing Group**)
- ❖ SME = Malo i srednje poduzetništvo (**Small and Medium Enterprise**)
- ❖ SSE = Socijalna i solidarna ekonomija (**Social and Solidarity Economy**)

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Ovo završno izvješće izradila je **FAIRWATCH** grupa za koordinaciju i istraživanje:

Riccardo Troisi – FairWatch

Monica di Sisto – FairWatch

Alberto Castagnola – FairWatch

UVOD

Što je Socijalna i solidarna ekonomija? Prema RIPPESS-u, najznačajnijoj globalnoj mreži SSE, „Socijalna i solidarna ekonomija je pokret koji teži promijeniti cijeli društveni i ekonomski sistem i ističe drukčiju paradigmu razvoja koje podržavaju načela Solidarne ekonomije. SSE je dinamika reciprociteta i solidarnosti koja povezuje individualne interese s kolektivnim.“

Prema riječima jednog od njezinih osnivača Luisa Razeto „Glavni princip osnivanja solidarne ekonomije pokazuje da uvođenje kvantitativno i kvalitativno superiornijih razina solidarnosti u ekonomskim aktivnostima, organizacijama i institucijama, obuhvaća poslovne tvrtke, tržišta i javne politike, povećava mikro i makro učinkovitost, dodatno doprinosi generiranju svih vrsta socijalnih i kulturnih dobrobiti koje doprinose razvoju sveukupnog društva.“¹

„Izraz socijalna i solidarna ekonomija se sve više upotrebljava kad se govori o širokom krugu organizacija koje se razlikuju od konvencionalnih profitnih poduzeća, poduzetništva i neformalne ekonomije po dvije ključne značajke. Prvo, imaju vrlo jasne ekonomske i društvene (a vrlo često i ekološke) ciljeve. Drugo, uključuju različite oblike suradnje, kooperativnih i solidarnih odnosa. Na primjer, uključuju zadruge, udruge od zajedničkog interesa, nevladine udruge koje su angažirane u prihodovnim aktivnostima, ženske grupe za samopomoć u zajednici i drugim organizacijama, udrugama radnika neformalnog sektora, društvenog poduzetništva i organizacija pravedne trgovine (Fair trade) i umrežavanja.“² Znakovi unapređenja su vidljivi.

Kao što je navedeno u ILO izvješću 2011: „SSE se očigledno kreće izvan svoje niše, perifernog, projektnog ili statusa na razini zajednice, i postaje sve značajnija u okvirima makroekonomskih, komercijalnih i socijalno-ekonomskih pokazatelja: u Europi 2 milijuna SSE organizacija predstavljaju 10% svih kompanija; u Indiji preko 30 milijuna ljudi (uglavnom žena) organizirano je u više od 2.2 grupa samopomoći, a najveća korporacija za marketing hrane, zadružna organizacija Amul ima 3.1 milijun članova-proizvođača i godišnji prihod od 2.5 bilijuna US\$; u Nepal, 5 milijuna korisnika šumskih dobara, organizirani su u najveću organizaciju u zemlji CBO. Globalno tržište slobodne trgovine naraslo je na 4.9 bilijuna eura (6.4 bilijuna \$) i uključuje oko 1.2 milijuna radnika i poljoprivrednika koji proizvode certificirane proizvode. Društveno obostrana dobrobit omogućuje zdravstvenu i socijalnu zaštitu za 170 milijuna ljudi širom svijeta.“³

Koncept solidarnosti osmišljen kao aktivni reciprocitet, daje pozitivne odgovore na zabrinutost EU zbog rastuće snage zemalja u nastajanju u scenariju Globalne politike. U priopćenju Europske unije

¹ <http://www.luisrazeto.net/content/what-solidarity-economics>

² <https://www.google.com/url?q=http://www.unrisd.org/80256B3C005BE6B5/search/B880F260D1BE1FB5C1257B5E002F6F65?OpenDocument%26cntxt%3D95F2A%26cookieLang%3Dfr%23top&sa=D&ust=1485174473257000&usg=AFQjCNGTMfUx5hIUlAjsqrWlgQBLm8-ag>

³ http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---edemp/---empent/---coop/documents/instructionalmaterial/wcms_166301.pdf

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

„Pristojan život za sve“⁴ stoji „dok većina svjetskog bruto domaćeg proizvoda dolazi iz razvijenih i rastućih gospodarstava, ova potonja sada su postala glavni pokretači globalnog rasta i već imaju znatan utjecaj na svjetsko gospodarstvo. Trendovi ukazuju da se očekuje daljnji pomak ravnoteže; do 2025. globalni gospodarski rast će sepretežno generirati u zemljama u razvoju, a očekuje se da će šest zemalja zajednički ostvariti više od polovine globalnog rasta.“

Međutim, isti dokument također naglašava da „istovremeno, nejednakost raste među zemljama u većini dijelova svijeta. Većina siromašnih sada živi u zemljama srednjeg dohotka, unatoč brzom rastu. Postizanje iskorjenjivanja siromaštva u takvim zemljama čini se da je jedan od glavnih izazova. Međutim, dugoročnija projekcija ukazuju da će se do 2050. mjesto siromaštva ponovo koncentrirati u najsromašnije i najkrhkije zemlje.

“Proces solidarne ekonomije želi postići:

- kolektivnu samoorganiziranost za održanje života (ljudskog i ne-ljudskog);
- demokratsku koordinaciju ekonomskih i društvenih poduzeća;
- samoupravna poduzeća;
- radničko i kolektivno vlasništvo;
- participativne građanske i društvene aktivnosti;
- stalno educiranje i učenje za napredak;
- društvenu preobrazbu usmjerenu na ljudske potrebe i okoliš.“⁵

„Proces solidarne ekonomije ima potencijal postati središnje sredstvo za zadovoljavanje potreba društva i prirode kako bili održivi. Država i tržište mogu potencijalno biti podređeni logici solidarne ekonomije. Ovo je ključna vizija za aktivizam, izgrađivanje pokreta i svih aktivnosti koje prenose proces solidarne ekonomije.“⁶

SSEDAS istraživanje analizira globalne međusobne ovisnosti s mnogo različitih gledišta, naglašavajući kako ekstremno siromaštvo i loše upravljanje okolišem, mogu biti posljedica pogrešne ili loše implementacije europske politike, te kako mogu biti posljedica direktnog ili indirektnog ponašanja europskih građana. Još jednom, moguće je europskim građanima pokazati pozitivan model kao što je SSE, koji se može primijeniti na globalni jug i Europu, a koji omogućuje građanima da poduzmu radnje koje će promijeniti njihovo ponašanje, što će doprinijeti održivom razvoju i nestanku siromaštva. Poseban naglasak bit će na potrebi da građani s razumijevanjem prihvate globalna dobra i zajedničke izazove.

⁴ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-143_en.htm

⁵ https://www.google.com/url?q=http://womin.org.za/images/the-alternatives/solidarity-economy-and-the-commons/Rosa%2520Luxemburg%2520Foundation%2520%2520Conference%2520Beyond%2520the%2520Social%2520Economy%2520%2520Report.pdf&sa=D&ust=1485174473270000&usg=AFQjCNGwldgD2HxyaXrHaaSncM_ho1b7w

⁶ <https://www.google.com/url?q=http://www.populareducation.co.za/sites/default/files/COPAC%2520G4.pdf&sa=D&ust=1485174473267000&usg=AFQjCNGn4Sj-BGte9S-Gay3lv4P9akXHPQ>

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

SSEDAS: istraživačke aktivnosti i umrežavanje

Metodologija istraživanja

Metodologija istraživanja Specifičnog cilja projekta “Socijalna i solidarna ekonomija kao razvojni pristup za održivost u EYD 2015 i više od toga” (SSEDAS), podržana od Europske unije, treba ojačati kompetencije Razvojnih mreža i mreža socijalne i solidarne ekonomije na 55 teritorija (46 u Europi i 9 u ostatku svijeta) glede uloge koju SSE može odigrati u globalnoj borbi protiv siromaštva i promociji održivog načina života. Jedan od alata za dostizanje ovog cilja je istraživačka aktivnost koja će pomoći da se identificiraju i analiziraju značajne prakse, koje SSE koristi na tim teritorijima, one koje promoviraju inovacije i orijentirane su na izgradnju alternativnog modela razvoja, poštujući one dominantne. Zahvaljujući ovoj aktivnosti bilo je moguće doprinijeti slijedećem:

- istaknuti različita iskustva s posebnom naznakom njihovih specifičnosti;
- usporediti iskustva SSE-a u Europi i na drugim kontinentima, dopuštajući razmjenu modela, vizija i prakse;
- smanjiti različitosti u planiranju i dizajnu subjekata prisutnih na odgovarajućem teritoriju kao što su NGO, SSE-ovi, kooperative (zadruge), društvena poduzeća, zajednice i neformalne mreže, a u isto vrijeme kreirati dodatne oblike međusobne povezanosti i moguće suradnje;
- njegovati bolje poznavanje između SSE sudionika, kako na sjeveru tako i na jugu svijeta, analizirati njihova iskustva vodoravno (unutar njihovih područja, u drukčijim načinima pristupanja) na način ukrštavanja (uspoređujući dobre prakse na sjeveru i jugu svijeta);
- premostiti jaz između razvojne suradnje i SSE da bi se naglasio zajednički globalni okvir za alternativne ekonomske izbore;
- ojačati ovlasti SSE sudionika stvaranjem dinamike reciprociteta i solidarnosti koja povezuje individualne i opće interese.

Istraživanje je provedeno u 32 zemlje, 23 države su članice EU (46 teritorija) i 9 zemalja Afrike, Azije i Latinske Amerike, kako slijedi:

Sjeverna i Centralna Europa, 4 teritorija u V.Britaniji : sjeveroistok, sjeverozapad, jugoistok i šire područje Londona;

4 u Njemačkoj : Sjeverna Rajna-Westfalia, Bavarska, Berlin i Hamburg

2 u Austriji: Istok i zapad; 2 u Poljskoj: jugozapadni dio centralne Poljske i južni dio zemlje;

1 teritorij u Latviji; 1 teritorij u Irskoj, 1 u Finskoj, 1 u Belgiji; 1 u Estoniji.

Mediteranska Europa: 4 teritorija u Italiji i to Toskana, Marche, Puglia i Emilia Romagna;

4 teritorija u Francuskoj: Midi-Pyrenees, Auitaine, Languedoc Rousillion i Pariz; 3 teritorija u

Španjolskoj: Valencia, Aragon, Andalucia; 2 teritorija u Portugalu : područje Lisabona i Alentejo; 2

teritorija u Grčkoj : Atena i Tesaloniki; 1 teritorij na Cipru, 1 na Malti;

Istočna Europa: 2 teritorija u Mađarskoj: županije Baranjska i Pest; 2 teritorija u Bugarskoj: centralni

sjeverni dio i jugozapadni dio, 2 teritorija u Republici Českoj: Prag i Centralna Bohemia; 2 teritorija u

Rumunjskoj: južni Muntenian i Bukurest-Illovo; 1 teritorij u Slovačkoj: 1 teritorij u Hrvatskoj; 1 u

Sloveniji.

Svjetska područja: Južna Amerika: Brazil, Bolivija, Urugvaj;

Afrika: Tunis, Palestina Mauritius, Mozambik;

Azija: India, Malezija

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Neke činjenice i podatci

Istraživanje koje provodi SSEDAS je sigurno među najrelevantnijim istraživanjima koja su ikad provedena na temu Socijalne i solidarne ekonomije. Evo podataka:

- Partneri u kontaktu i surađuju: COSPE i Fairwatch (Italija), Südwind (Austrija), INKOTA (Njemačka), DEŠA-Dubrovnik (Hrvatska), KOPIN (Malta), CERAI (Španjolska), Foundation of the Fair Trade Coalition (Poljska), Ekumenicka Akademie Praha Europe (Češka Republika), Fair Trade Hellas (Grčka), NGO Mondo (Estonia), Balkan Institute for Labour e Social Policy (Bugarska), CARDET (Cipar), Pro Ethical Trade Finland (Finska), Ressources Humaines Sans Frontières (Francuska), The Co-operative College e Think Global (Velika Britanija), Cromo Foundation e Foundation for Development of Democratic Rights –DemNet (Hungary), Instituto Marquês de Valle Flôr (Portugal), TERRA Mileniul III Foundation (Rumunjska), Slovak Centre for Communication e Development (Slovačka), Peace Institute - Institute for Contemporary Social e Political Studies (Slovenija), Action pour le Développement ASBL- SOS FAIM (Belgija), Green Liberty (Latvia), Waterford One World Centre (Irska);
- 80 istraživača uključenih od strane partnera;
- označeno više od 1100 praksi;
- održano više 550 intervju, uključene NGO mreže, područja i SSE realnosti, institucije, lokalne vlasti, članovi parlamenta, Organizacije utemeljene u zajednici (CBO) i volonteri ;
- više od 100 predstavnika lokalne vlasti uključeno;
- napravljeno 55 video snimaka značajne prakse sa teritorija.

Istraživanje je ostvarilo iscrpne analize zahvaljujući zajedničkoj metodologiji razvijenoj u 4 faze:

1. Označavanjem najmanje 20 dionika za svaki teritorij;
2. Identifikacija 5 ključnih dionika iz različitih sektora (aktivisti, volonteri, nevladini operativci, potrošači, lokalne ili nacionalne vlasti, univerziteti i sl.) s kojima se rade intervjui za kontekst analize, inpute i korisne indikacije za odabir dobre prakse na teritoriju;
3. Nakon izbora dobre prakse, provodi se 5 dodatnih intervju sa sudionicima koji su uključeni u praksu (članovi, suradnici ili dionici) da bi se produbio doprinos odabranog iskustva u kontekstu istraživanja;
4. Draft konačnog izvješća s dubokom analizom dobre prakse, ili bolje rečeno, značajna iskustva su najbolji doprinos projektnim ciljevima.

Predstavljanje istraživanja

Pronalaženje zajedničke definicije

Prvi aspekt od izvanredne važnosti jest definicija prihvaćena od istraživača koji rade na 55 teritorija na kojima se provodi istraživanje. Lokalne situacije, vezane za podatke i informacije, oboje sadržane u brojnim identificiranim i odabranim dobrim praksama, sugeriraju definicije koje ne podudaraju uvijek s istim praksama.

Pojam solidarne ekonomije, uvršten u službene europske dokumente, u najvećem broju slučajeva podrazumijeva socijalnu ili zadružnu (kooperativnu) ekonomiju. Nije prijavljen nedostatak iskustava na ovom području, međutim, unutar institucija i zakonodavstva i regulative sektora, prevladava šira vizija, koja naglašava socijalne vrijednosti koje uključuju solidarnost. Dapače, na nekoliko teritorija,

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

gdje je zakonski-institucionalni sadržaj jasno definiran, radije je odabrana šira definicija koja pokriva sva iskustva u nastajanju, nego čvrsto pridržavanje uz specifičnu definiciju, koja ne bi bila ispravno prihvaćena na lokalnoj razini.

Kvaliteta iskustava, skoro uvijek vrlo visoka, može dati potrebne informacije iz pozadine kako bi se moglo prvo usporediti između iskustava, a zatim između teritorija.

Može se pretpostaviti da je u ovom istraživanju, najšire prihvaćena definicija “socijalna ekonomija”, najbolje opisana kroz praksu analiziranu u zemljama sjeverne i južne Europe, koje u nekim slučajevima, nesumnjivo mogu kazati da imaju duži period zakonske regulative, kao na primjer u slučaju Velike Britanije. Koncept SSE s osnaženim socijalnim fokusom i širom autonomijom od zadanih modela, pojavljuje se puno jasnije u nekim zemljama na Mediteranu, naročito u Francuskoj, Italiji i Španjolskoj. U ostalim dijelovima svijeta, koji uključuju tri južnoameričke države (gdje se povijesno u ranim 70-im pojavljuje širenje iskustava ekonomije koja vodi principima solidarnosti), primjećuje se da, u novije vrijeme, dok se europska paradigma formalizira u pokušaju da stvori organizacijske oblike SSE (zadruga, zajedništva, udruge), južna Amerika više se fokusira na veće uključivanje različitih ekonomskih čimbenika. Solidarna ekonomija, u ovoj perspektivi, je alternativni oblik ekonomije, u teoriji i praksi snažno povezan sa socijalnim i ekonomskim promjenama.

Stvarnosti, analizirane u prvoj fazi istraživanja i one koje su odabrane kao dobre prakse, uklapaju se u jedan od tri glavna sektora uključena u RIPPES-ovu definiciju SSE. Poblize, ovo su tri različita pristupa koji dijele nekoliko svojstava i imaju socijalnu ulogu čija je važnost dugo podcijenjena, pogotovo u odnosu na otvaranje novih radnih mjesta u povijesnom razdoblju, u kojem vladajući sistemi pokazuju slabost u multipliciranju dugoročnog zapošljavanja.

A. Socijalna ekonomija

Socijalna ekonomija se općenito smatra kao “treći sektor” ekonomije, koji upotpunjuje “prvi sektor” (privatni, profitno orijentirani) i “drugi sektor” (javni/planski). Treći sektor obuhvaća zadruga, mreže, udruge i zaklade (CMAF). Ove cjeline kolektivno su organizirane i orijentirane oko socijalnih ciljeva koji su iznad profita ili vraćanja profita dioničarima. Primarna briga CMAF-a, kao zajednica ljudi, nije uvećanje profita, nego postizanje društvenih (socijalnih) ciljeva (što ne isključuje ostvarivanje profita koji je potreban za reinvestiranje). Postoje mišljenja da je socijalna ekonomija treća noga kapitalizma, zajedno s javnim i privatnim sektorom.

Stoga, pobornici socijalne ekonomije zahtijevaju da ona dobije zakonski legitimitet kao javni i privatni sektor, s odgovarajućom razinom potpore u javnim resursima i politici. Drugi, puno radikalniji stav je da je socijalna ekonomija odlučan korak prema fundamentalnoj transformaciji ekonomskog sistema.

B. Solidarna ekonomija

Solidarna ekonomija želi promijeniti cijeli društveni i ekonomski sistem i pokazuje različite obrasce razvoja koji podržavaju principe socijalne ekonomije. Ona teži transformaciji neoliberalnog kapitalističkog sustava, kojemu su prioriteti uvećavanje profita i bezuvjetni rast, u sustav koji će u prvi plan staviti ljude i planet. Kao alternativni ekonomski sustav, solidarna ekonomija uključuje sva tri sektora: privatni, javni i treći sektor. Solidarna ekonomija želi preorijentirati i upregnuti državu, politiku, trgovinu, proizvodnju, distribuciju, potrošnju, investicije, novac i financije te strukturu vlasništva kako bi služili dobrobiti ljudi i okoliša. Ono što razlikuje pokret solidarne ekonomije od svih drugih revolucionarnih pokreta u prošlosti je taj da je ona pluralistička u svom pristupu koji izbjegava tvrde stavove da postoji samo jedan ispravan put. Solidarna ekonomija vrednuje se i gradi na temelju stvarnih praksi od kojih su mnoge vrlo stare. Umjesto da gradi utopiju iz ničega ili pak iz teorije, solidarna ekonomija prepoznaje postojanje konkretne utopije u ovom trenutku, utopije u

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

akciji. Ona je ukorijenjena u participativnoj demokraciji i promovira novu viziju ekonomije, koja stavlja ljude u centar sustava i radije vrednuje povezanost nego robu. Dakle, solidarna ekonomija ima izrazito sistematski, transformativni, postkapitalistički pristup. S druge strane, socijalna ekonomija referira se na sektor ekonomije koji može, a i ne mora biti dijelom transformativne, postkapitalističke preobrazbe, ovisno o tome s kim razgovarate.

C. Socijalno poduzeće

Usporedba definicije socijalnog poduzeća koju koriste udruge socijalnih poduzeća u Velikoj Britaniji, SAD-u i Kanadi, pokazuje da imaju sljedeća zajednička obilježja:

1. poduzeće služi socijalnoj svrsi, poput borbe protiv siromaštva ili socijalne isključenosti;
2. prvenstveno generira prihod temeljen na prodaji roba i usluga, radije nego da koristi potporu fondova;
3. profit se reinvestira socijalnom misijom, a ne uvećavanjem vrijednosti za akcionare.

Ono gdje se definicije razlikuju su oblici vlasništva i kontrole. Oblik akcionara veže kontrolu s vlasništvom, bilo da se radi o jednom ili grupi ulagača koji su kupili dionice poduzeća. U ovom slučaju, kontrola je usaglašena s novcem- kapitalom uloženim u poduzeće.

Oblik dioničarstva povezan je s kontrolom u nekim zadrugama, u kojima imaju interesni ulog ili dionice – ne samo novčane – u poduzeću. To uključuje radnike, zajednicu, korisnike ili neprofitne organizacije. Udruge u Velikoj Britaniji i SAD-u uključuju i akcionare i dionike, dočim europske i kanadske udruge isključivo definiraju oblik dionika.⁷

Najprisutniji gospodarski sektori

Svako od 55 odabranih područja bavi se različitim sektorom ili tematikom unutar kompetencije SSE. Najvažniji su: poljoprivredni i organski lanac, pravedna trgovina (fair trade), kritična potrošnja, etično financiranje, odgovorni turizam, ponovna uporaba i recikliranje, obnovljivi izvori energije, ekološki-prihvatljivi zanati, lokalni sustav socijalne skrbi, nenovčana (robna) razmjena, alternativne komunikacijske usluge, besplatan softver. Postoje proizvodni sektori (robe i usluga), kulturnih aktivnosti i vođenja raznih kampanja. Ova kategorizacija je očito sintetska i ograničena, budući da postoje prakse koje uključuju aktivnosti na nekoliko ovih područja, a postoje systemske/područne prakse ili multisektorske mreže koje ne odgovaraju ovoj klasifikaciji, jer rade na procesu integracije i reorganizacije, fokusirajući se na ono što je proizvedeno, a ne na same procese.

⁷ http://www.ripess.org/wp-content/uploads/2015/05/RIPESS_Global-Vision_EN.pdf

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Ekonomski i socijalni sektor gdje su dobre prakse najprisutnije, variraju među različitim zemljama koje su analizirane, ponekad zbog povijesnih ili kulturnih razlika. Sljedeće navode treba shvatiti kao komplet sveobuhvatnih sektora u kojem prakse rade, dok su poglavlja o praksama ostavljena drugim istraživačkim grupama za daljnju analitiku ili edukaciju.

Glavnina analiziranih cjelina djeluje na području poljoprivrede i proizvodnje hrane (34 od 35) i uključuje vrlo nisku skalu djelovanja u procesuiranju hrane, poput peći za kruh ili uživanju u hrani, s mehanizmima distribucije proizvoda koji slijede socijalne potrebe, a ne potrebe tržišta. Uvažavajući usvojene metode proizvodnje, osjeća se jaka prisutnost organskog uzgoja. Umjesto toga, sljedeće četiri cjeline karakterizira posvećenost održanju okoliša. To su: poštena trgovina, kritična potrošnja, održivi način života i obnovljivi izvori, recikliranje i redistribucija (obuhvaća 11 do 16 posjeda). Kao što je vidljivo iz niže navedenog, bilo bi jako teško usporediti različite sektore po tradicionalnim parametrima (godišnji prihod, proizvedene količine, ili godišnja distribucija), budući da je logika socijalne solidarnosti sklonija određivanju aktivnosti unutar svakog iskustva. Među drugim sektorima postoji dobar postotak prakse poštene trgovine, nekoliko iskustava koja se bave sa **kritičnm potrošnjom** i promoviraju **održivi način života**, a također ima različitih praksi koje se bave ponovnom **uporabom i reciklažom**.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

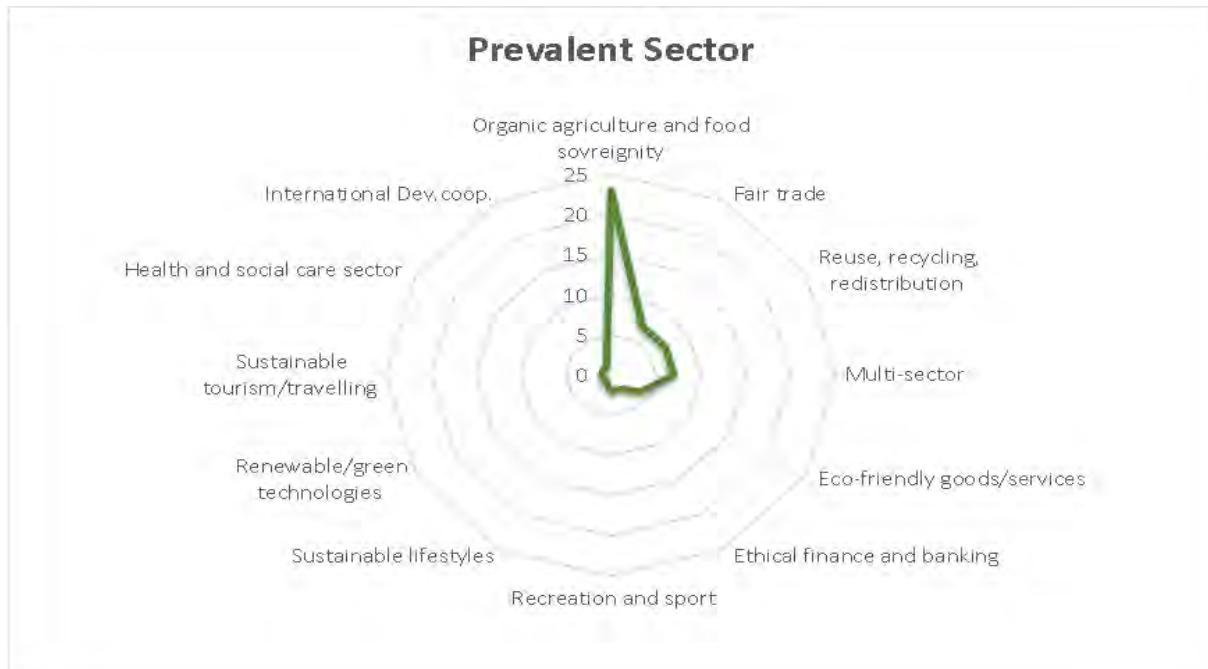
fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Principi sudjelovanja:

Ključni element za testiranje učinkovitosti i specifičnosti SSE je usporedba veličine sudjelovanja u 55 analiziranih praksi. Kalkulacija nije laka, ali su konačni brojevi jako impresivni. Ukupno je registrirano više od 13000 ljudi uključenih na različite načine, dok je više od 1500 ljudi, direktno ili indirektno, zaposleno u odabranim cjelinama. Međutim, ova metoda kalkulacije, na neki način, prikriva puno kompleksniju stvarnost u odnosu na kvantitativne dimenzije. Zapravo, bilo bi pravilno povezati težinu svake stvarne situacije u odnosu na broj stanovnika teritorija ili države u kojoj se dobra praksa ostvaruje, budući da stupanj učinka na vanjski okoliš može biti različit, ovisno da li se proces odvija u perifernim, marginalnim ili urbanim područjima. Dapače, elementi poput sposobnosti stvaranja novih radnih mjesta može biti jako važna ako inicijativa dolazi iz područja velike nezaposlenosti ili se razvila u području slabe socijalne životnosti. U svakom slučaju, mnoge inicijative karakterizira sposobnost širenja ili multiplikacije u odnosu na najdublje potrebe socijalne solidarnosti. Končno, potrebno je naglasiti prisustvo nekih iskustava, poput organizacije Mozambique National Peasant Union koja okuplja više od 2500 zadruga ili farmerskih asocijacija, a broji više od 100 000 farmera, kao i organizacije Shared Interest koja ima više od 9000 pridruženih članova. Podjednako se uzima u obzir procjen fondova dobivenih ili iskorištenih u aktivnostima. Jednostavni iznos dostupan za svih 55 teritorija procjenjuje se na 90 milijuna eura, ali je vrlo važno napraviti distinkciju između inicijative kao što je Shared Interest koja ima prihod od 42,5 milijuna eura, Manchester Home Care koja prijavljuje bruto prihod od 14,2 milijuna eura, i drugih entiteta koji ostvare nekoliko milijuna godišnje. Zapravo, značajna brojka koju treba uzeti u obzir je prosječan prihod svih iskustava koji iznosi oko 300 000 eura.

Proizvodne funkcije i zakonski oblici organizacija

Kad se analiziraju tradicionalne ekonomske funkcije koje primjenjuju odabrane prakse, vidljivo je da su prevagnule funkcije koje se odnose na trgovinu i usluge (42%), slijede proizvodnja i procesuiranje (29%), potrošnja (17%) i distribucija (12%).

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

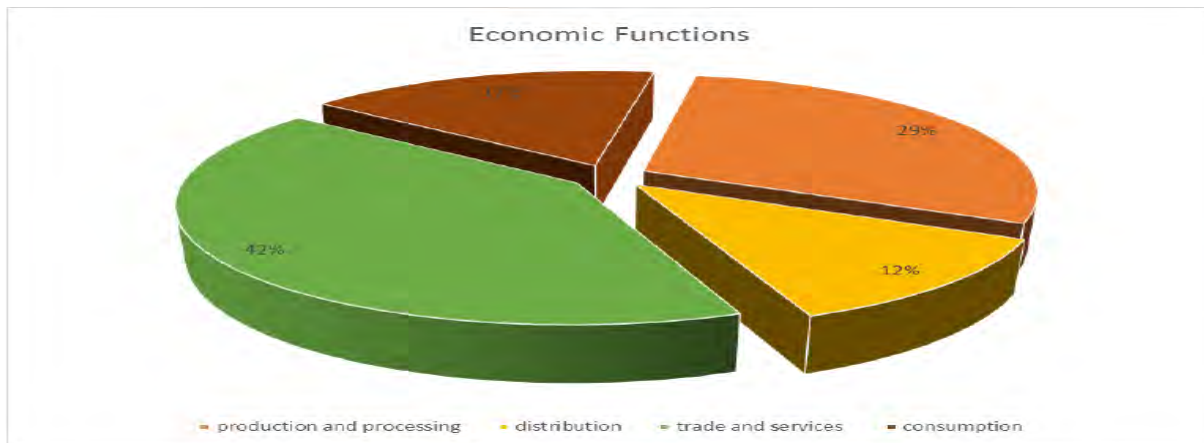
fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

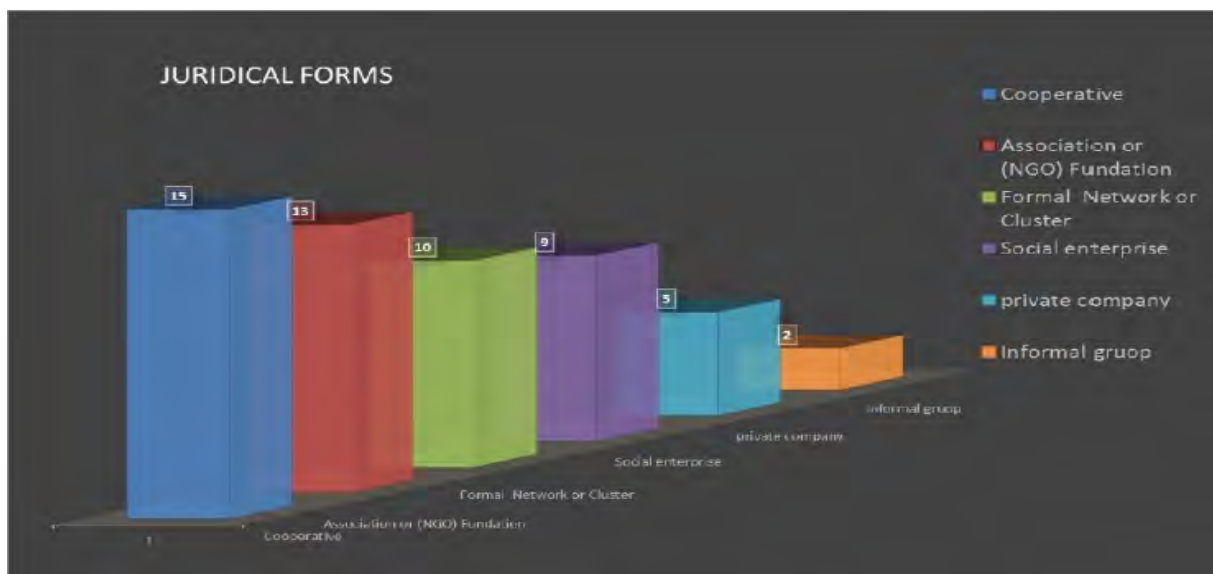
e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

U odnosu na zakonsku regulativu ovih organizacija, zanimljivo je primijetiti da se glavnina praksi uklapa u jednu od 4 glavne kategorije: zadruge (15), asocijacije, nevladine udruge ili fondacije (13), dok u manjem obimu postoje socijalna poduzeća (9) i privatna poduzeća (5). Dodatno, postoje klusteri ili formalne mreže (10 u različitim oblicima), te dva iskustva s nedefiniranim zakonskim oblikom (neformalne grupe).

Učinak na okruženje

Općenito govoreći, vrlo je jasno da su prakse koje je analizirao SSE, orijentirane prema doseganju javnih ciljeva, promoviranju veza među različitim entitetima, održavanju svrsishodne uporabe resursa, zaštiti i uvažavanju okoliša. Ovdje postoji znatna homogenost između principa koji općenito inspiriraju mnoga iskustva, pa čak iako često upotrebljavaju različite riječi kako bi se opisali ili definirali, ističući jedan aspekt umjesto drugog.

Najčešći zajednički izrazi u upotrebi su: suradnja, reciprocitet, odgovornost, pripomaganje, održivost i energetska kompatibilnost s okolišem. Još određenije, možemo primijetiti da u svim analiziranim praksama velika važnost pridaje se **socijalnoj dimenziji i okolišu**. Vrlo je vrijedna činjenica koja se odnosi na **samoupravljanje i sudjelovanje**, kao i sposobnost umrežavanja i kreiranja odnosa s drugim posjedima na teritoriju i dalje, što smo registrirali kao vrlo pozitivno u nekoliko analiziranih praksi. Najslabije izvedbe su primjećene u **komunikacijskim kapacitetima i propagiranju** ovih entiteta.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

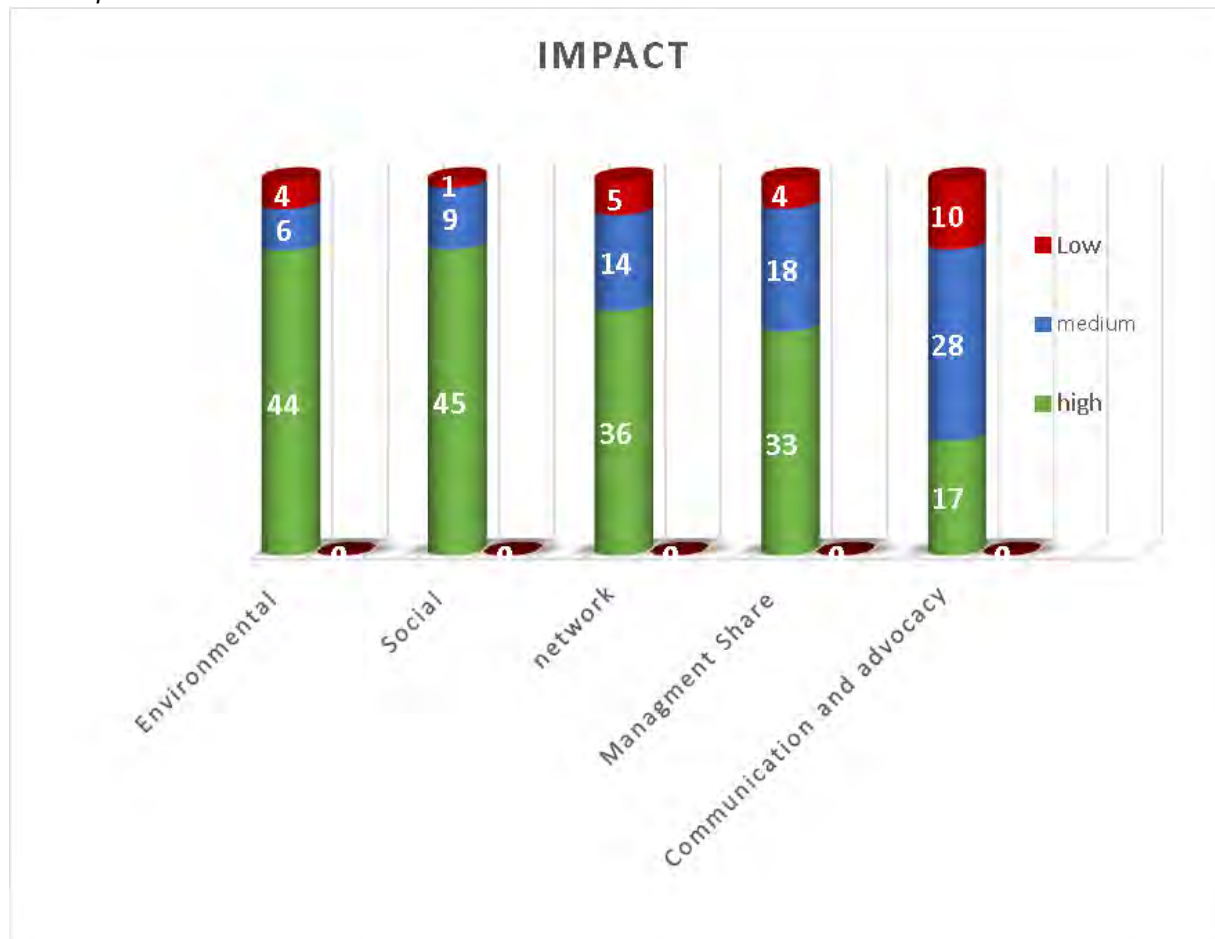
e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Možemo primijetiti da u mnogim situacijama, analizirana iskustva smatraju da stalno mijenjaju realnost koja im postavlja ciljeve, otvara nove putove i ne zanemaruje nikakav napor u postizanju prepoznate svrhe njihovog rada. Vrlo često je važno procijeniti postignute rezultate u procesu transformacije i postojećeg potencijala, nego opisivati situaciju u vrijeme provođenja istraživanja.

Gore navedene indikacije prikazane su u sljedećem grafu, koji pokazuje učinak nekih vrijednosti unutar prakse.

SSE pozitivan čimbenik u ekonomskoj krizi

Tijekom procesa istraživanja, često smo spominjali da su mnoga utvrđena iskustva bitni akteri u bavljenju socijalnom ugrozom koju stvara globalna ekonomska kriza. Naravno da je obim njihovih inicijativa često limitiran, što u ovom trenutku ne dozvoljava da budu smatrani odlučujućim faktorom u traženju solucije ili izlaza iz krize.

SSE se jasno pojavljuje kao nositelj vrijednosti i metoda, značajno suprotnih, posebno u zapadnim zemljama, kao i u onim koje zavise o njima zbog izvoza, od strategija inspiriranih oskudicom, koje prvenstveno rezultiraju kočenjem aktivnosti za stvaranje novih radnih mjesta. Stoga, svojom

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

veličinom, SSE igra izuzetno veliku ulogu i nudi smjer u bavljenju globalnom ekonomijom, finacijskim krizama i krizama zaštite okoliša.

U mnogim zemljama, bez obzira na ekonomske strategije usvojene od vlade, SSE je otvorila vrlo važan društveni prostor, odnosno sposobnost da promovira, ohrabruje i podupire inicijative i aktivnosti, nadahnute principima socijalne ekonomije i solidarnosti, koja u kraćim razdobljima može biti olakšavajuća uloga i potpora za stanovništvo koje trpi negativne posljedice krize. Analizirana iskustva, sva, imaju potencijal čiji su učinci već proizvedeni u proteklim godinama, a neki primjeri su korisni i podupiru gornje navode. Prakse CSA u **Austriji, Finskoj, Irskoj i Njemačkoj** su posebno zanimljive kao nadolazeće sheme orijentirane prema suverenosti hrane, voljne pokazati da je moguće poboljšati prihod i kvalitetu života za različite ljude, malim poduhvatima na lokalnoj razini. Ovo je glavni razlog zašto su ovo važni instrumenti u sprječavanju negativnih učinaka u postojećoj sistemskoj krizi. Na području Mediterana, razvijaju se različiti oblici Socijalne i solidarne ekonomije, kao što su solidarne grupe potrošača, proizvodnja obnovljivih izvora energije, zadruga, pravedna trgovina, iako je njihov rast nešto sporiji nego ranije. One nisu izuzetak u ekonomskoj krizi i mogu biti savladane njome (pogotovo ako oponašaju konkurentan model), ali su ipak puni energije. Najvažnije što su naučili je da, umrežavanjem i suradnjom na holistički način, kriza može postati stvarna mogućnost za uključivanje što više ljudi i njihovo angažiranje u stvaranju različite ekonomije, koja odgovara na potrebe individualaca i zajednice, a ne gramzivosti profitera i isključivim privatnim interesima. Na primjer, u **Grčkoj** je zapažena organizacija „**Solidarnost za sve**“ jer nudi suradnju i praktičnu pomoć za sve vrste inicijative, od socijalnih klinika i ljekarni do pučkih kuhinja i distribucije hrane. **Solidarnost za sve** je „dijete“ krize. Utemeljena je kako bi se posvetila potrebama međusobne povezanosti, komunikacije, olakšavanja i koordinaciji svih različitih struktura, pokreta i inicijativa koje su se pojavile zbog krize i njezinog učinka na stanovnike ove zemlje. U poduzećima Socijalne i solidarne ekonomije broj zaposlenih u posljednjih 10 godina, porastao je sa 11 milijuna (2002/2003), na 15 milijuna, što je ukupno 6,5% radnog stanovništva Europske unije. Ovaj broj ne uključuje sve informalne i mješovite oblike SSE prakse i inicijativa (od samo-proizvodnje do trampe (razmjene dobara), socijalne valute, vremenskih banaka, itd. CSA grupe, „Solidarni potrošači“ i proizvodne grupe bilježe veliki porast na više načina: od svega nekoliko stotina krajem 1990-tih samo u dvije zemlje, sada ih ima na desetke tisuća u 2015. SSE može pomoći u rješavanju novog problema koji se pojavio, a to je sve veći broj migranata koji migriraju ili prolaze kroz europske zemlje, a nailaze na slabu pomoć ili potporu. SSE praksa promovirana u Sloveniji pod nazivom „Skhuna“ ili „Slovenska svjetska kuhinja“, je inovativni projekt socijalnog poduzeća koje uključuje migrante, ali i izbjeglice. Ideja je utemeljena na povezanosti ljudi oko osnovnih potreba: hrane i ishrane. Kad je u pitanju problem migranata i izbjeglica, vrlo važnu ulogu ima fondacija „Bugarska Banka“ hrane. Uz svoj klasični pristup osiguravanja skrbi i hrane za migrante, ona ostvaruje povezanost između industrije hrane i organizacija koje pružaju pomoć u hrani, unutar i izvan skloništa za izbjeglice. U 2014. godini, više od 3.480 izbjeglica dobilo je adekvatnu pomoć, uključujući preko 150 obitelji smještenih izvan skloništa. Na ovim primjerima vidimo da je konkretan doprinos humanijoj migraciji definitivno skroman, ali način na koji je to napravljeno, zacijelo mogu primijeniti mnoge državne intervencije u svim zemljama koje primaju migrante i izbjeglice.

Globalni Sjever i globalni jug u suočavanju sa globalizacijom

Najbolja iskustva SSE najčešće dolaze iz zemalja globalnog juga, iako sva područja ne bilježe veliki broj međunarodnih oblika suradnje. U sjeverno-centralnom području, 8 stvarnosti pokazuje veliki interes za međunarodnom suradnjom, dok u ostalim zemljopisnim područjima pozornost posvećena razmjeni sa globalnim jugom nije toliko prisutna. (3 prakse na području Mediterana, 3 na svjetskoj razini, a čak i manje u Istočnoj Europi). Mnogi projekti u tijeku povezani su s aktivnostima „Pravedne trgovine te često i sa inicijativama „globalne edukacije“ i etične potrošnje. Prema definiciji Svjetske

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

organizacije za ppravednu trgovinu: „Fair trade je trgovačko partnerstvo temeljeno na dijalogu, transparentnosti i poštovanju koje traži veću jednakost u međunarodnoj trgovini. Ona doprinosi održivom razvoju nudeći bolje trgovačke uvjete i osiguravajući prava marginaliziranih proizvođača i radnika, posebno na jugu. (...) Organizacije pravedne trgovine (poduprte potrošačima) aktivno su uključene u potporu proizvođačima, podizanju svijesti i kampanjama za promjene u pravilima i praksi konvencionalne (ustaljene) međunarodne trgovine.“⁸

U prilog Pravednoj trgovini valja spomenuti inicijative koje se uklapaju u stvarnost međunarodne suradnje za razvoj. Neki projekti, koje je implementirala organizacija SSE, stvarno funkcioniraju u Belgiji, Austriji, Engleskoj i Njemačkoj, te sjevernoj-centralnoj Europi; u Španjolskoj i Francuskoj na području Mediterana; u Češkoj i Slovačkoj u istočnoj Europi, te konačno u Mozambiku i Boliviji u ostatku svijeta.

Strukturne slabosti

Temeljem daljnjih analiza provedenih na utvrđenim dobrim iskustvima, zajedničke slabosti su se postepeno pojavile na nekoliko teritorija. Takve „strukturne slabosti“ su usporile ili spriječile nastajanje i difuziju prakse. Ovaj dio istraživanja je posebno važan, ne samo za ispravnost i potpunost cijelog projekta, nego zbog pametne vizije koja proističe iz kritičnog rada na istraživanju i koja može doprinijeti poticanju i profiliranju SSE inicijativa. U izlaganjima istraživača, često je naglašeno da se inicijative bore za provođenje aktivnosti na **polju komunikacije i propagiranja**, štoviše, vrlo zanimljiva iskustva poklanjaju malo pozornosti redovnom i sustavnom komuniciranju, pa čak i na nacionalnoj razini se susreću s teškoćama u postizanju zadovoljavajućih rezultata u jačanju i profiliranju SSE prakse. Stupanj učinkovitosti inicijativa na ovom polju, zahtijeva daljnje napore da bi se postigli adekvatniji rezultati u kratkom vremenu. U slučaju **sjevernog područja**, javnost je nedovoljno obaviještena o mogućnostima koje pruža socijalna ekonomija, uglavnom zbog nezainteresiranosti javnih medija i slabih učinaka provedenih kampanja. Nova socijalna poduzeća bore se za opstanak na tržištu, a informativne i obrazovne aktivnosti nemaju dovoljnu potporu u javnoj administraciji.

Kao što smo ranije naveli u kvalitativnim brojevima o učinku ovih iskustava u različitim kontekstima, ovaj dio aktivnosti koji bi trebao biti proveden u potpori praktičnim aktivnostima, očigledno je jako ograničen i sukladno tome još uvijek nema potrebnu ulogu u promociji i multipliciranju čak ni najboljih iskustava. Komunikacija i propagiranje koje bi provodile neke od odabranih dobrih praksi, trebale bi jako osnažiti i doprinijeti dovoljnom rastu solidarne ekonomije koji bi promijenio nacionalni ekonomskog rezultat. Ovdje su kritični : interakcija među lokalnim vlastima, univerzitetima i javnim ustanovama za SME, i specifične realnosti SSE. Kad govorimo o **području Meditereana**, u tijeku su mnoge inicijative u komunikaciji i propagiranju, koje provode neke od najaktivnijih organizacija, tako da je zabilježeno poboljšanje u javnim reagiranjima, poput prisutnosti nekih od ovih dobrih praksi u novinama i ostalim društvenim medijima. Međutim, postoji potreba za uključivanjem većeg broja ljudi i to vrlo brzo, budući da ovo područje pokazuje iste poteškoće na području komunikacije i propagande, kao i druga područja u ovom istraživanju. Na dva druga područja situacija je još gora. Druga stvar koja se često spominje je kritično vezana za strategije ekonomske politike koje se tiču SSE, budući da u fazi ekspanzije, sve aktivnosti koje se provode na ovim poljima, zaslužuju neku podršku javne vlasti, ili čak da ih se smatra korisnicima mjera ekonomske politike, uzimajući u obzir njihovu društvenu važnost. S druge strane, ne smijemo podcijeniti određene rizike: vlade su često naklonjene povjeravanju nekih dužnosti organizacijama koje se bave društvenim temama, umjesto da se njima bave javne strukture; ponekad su financiranje ili poticaji ograničeni ili podložni jakoj birokratskoj kontroli; vrlo često javna tijela pokušavaju dobiti političke bodove od aktivnosti koje imaju potpuno različitu logiku.

⁸ <https://wfto.com/fair-trade/definition-fair-trade>

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

S poštovanjem prema području **Sjeverne Europe**, neke bi evaluacije trebalo napraviti prema mjerama nacionalne i regionalne ekonomske politike. Na razini individualnih teritorija u kojima su dobre prakse apsolutno bitne, javni entiteti su svjesni da je njihova dužnost stvoriti okruženje koje će omogućiti rođenje i multiplikaciju Socijalne i solidarne ekonomije.

Prema tome, važno je razviti zajedničku stratešku viziju teritorija s visokom koncentracijom SSE inicijativa, bilo u formi distrikta ili specijalnih područja ili sektora, s visoko specijaliziranim proizvodnjama. Zaista, na nekim teritorijima, važnost ovih mogućnosti i javnih smjernica je prepoznata, ali postoje brojni primjeri dobre prakse koji već djeluju u javnim službama, no organizirane su kad je u pitanju logika hitnosti, ciljne potpore i suradnje sa stvarnošću SSE i to je ono što nedostaje. U nekim područjima istraživanje naglašava iskustva istinske suradnje, koja bi se trebala replicirati u svim zemljama, jer su ona već pokazala čvrste dokaze učinkovitosti.

Općenito govoreći, u **Istočnoj Europi** se ne možemo referirati na javnu politiku, razrađenu u skladu s potrebama različitih sektora **socijalne i solidarne ekonomije (SSE)**. U nekim zemljama nedavno su poduzete specifične mjere koje reguliraju i podržavaju SSE sektore i potrebne aktivnosti. Prva naznaka za blisku budućnost je, da bi bilo vrlo korisno da Vlade i lokalne vlasti izrade i podijele javna pravila, koja će omogućiti stimuliranje stvaranja novih SSE poslova, a u isto vrijeme ohrabriti i poduprijeti postojeće aktivnosti, koje su vrlo često originalne i zanimljive i mogu se odmah primijeniti u drugim područjima i zemljama. Nekoliko analiziranih iskustava, daje vrijedne solucije za socijalna pitanja kojima se treba pozabaviti, i pokazuju najbolja rješenja za rješavanje različitih problema na teritorijima. Moguća sugestija koja proizlazi iz istraživanja se odnosi na elaboriranje zakonskog okvira za SSE, koji će uzeti u obzir postojeće i potencijalne aktivnosti, poklanjajući veliku pozornost u postojećim iskustvima u drugim europskim zemljama sa sličnom kulturnom tradicijom. Vrijednosne mjere mogu se ticati stvaranju novih poslova za ljude koji su u nepovoljnom položaju u aktivnostima koje se odnose na održivost okoliša i migracije. Ove mjere stavile bi europske zemlje u direktan kontakt sa zemljama koje još uvijek nastoje pronaći svoju vlastitu strategiju održivog razvoja. Kroz ovaj zakonski okvir, mogla bi se ponuditi direktna potpora već u ranom stadiju umrežavanja i lančana kreacija njihovog povezivanja sa SSE poduzećima s postojećom dobrom praksom što će ohrabriti njihovu multiplikaciju i horizontalu integraciju. Konačno, jasno je da će ova zakonska regulativa biti usvojena samo ako SSE entiteti izvrše odgovarajući pritisak u nekim sektorima, koji su već danas potrebni i hitni za cijeli planet, jer se radi o iskustvima koja poklanjaju pozornost problemima okoliša i socijalne uključenosti.

Posljednje, ali ne i manje važno, na području Mediterana pojavile su se neke kritične situacije u odnosima sjever-jug. Možemo primijetiti da, uprkos činjenici da je međunarodna suradnja razvijena i zajednička u mnogim zemljama, na ovom području je slabo iskustvo stvarnog partnerstva i dijeljenja između sjevera i juga. Mnoga SSE iskustva su nastala na jugu i mogla bi biti primjenjena i proširena u mnogim dijelovima sjevernog i južnog dijela svijeta. Nažalost nedostaje svijest o transformacijskom potencijalu o mogućnosti njihovog dijeljenja i multiplikacije u skladu sa stvarnim potrebama partnera. Ove prakse također podupiru različite lokalne organizacije i projekte, promovirajući stvaranje novih poslova, poduzetničkog duha i obnove lokalnih aktivnosti poput agroturizma i lokalnih zanata. Najvažnije društvene popratne pojave su stvaranje poslova ili oporavljanje postojećih te investiranje u ruralna područja, što na primjer, suzbija odlazak mladih ljudi. Jedan od najznačajnijih zabilježenih učinaka dobre prakse je poboljšanje korištenja lokalnih resursa i oporavak tradicionalnih ekonomskih aktivnosti ukorijenjenih na teritorijima, poput poljoprivrede i ribarstva.

Udruga djeluje kao potpora procesu, promovirajući koncept lokalnog identiteta kako bi stimulirala odnose između proizvođača i potrošača, ali i među samim proizvođačima. Ovo dovodi do okruženja koje je vrlo slično ekonomiji dijeljenja: proizvođači razmjenjuju materijale, rade u malim grupama kako bi osigurali poštene cijene i zajednički promoviraju svoje proizvode. Oživljavanje poljoprivrede u

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

peri-urbanom teritoriju bilo je jako važno, budući da je imalo trenutni učinak na razinu zapošljavanja, generiranje dohotka i prevenciju nezaposlenosti. Između ostalog, potrošači dobivaju novu obavezu u svojoj zajednici i postaju svjesni učinka svojih aktivnosti.

Izazovi i rekapitulacija

Informacije sakupljene o 55 dobrih praksi, jasno pokazuju da je 41 od njih samostalna, a samo su neke umrežene, ili imaju neki drugi oblik povezanosti (konzorciji, federacije i sl.) Očigledno je da su samodostatnost i fokus na misiju, nesumnjivo dobri čimbenici za sva iskustva, međutim, sudjelovanje u federalnim entitetima ili mrežama je čimbenik koji može biti vrlo koristan za difuziju na teritorijima i izmjenu iskustava, kao i za razvoj operativne suradnje. Dodatno tome, veće koordinacijske grupe zastupaju interese i zahtjeve svih sektora socijalne ili solidarne ekonomije u javnosti i pred vladama. Ovi oblici zastupanja mogu biti pogodni i pred europskim ili međunarodnim organizacijama. Bit će zanimljivo u budućnosti (nakon završenog projekta), procijeniti hoće li ekspertiza proizašla iz ovog istraživanja, imati rezultate na ovoj razini.

Kako generirati alternativne teritorijalne ekonomske modele? Kako izgraditi lokalni razvoj orijentiran na SSE? U kontekstu istraživanja su se pojavila neka iskustva manje više intenzivne suradnje između organizacija koje su sudjelovale u istraživanju.

Možemo spomenuti zajedničke treninge, uzajamne pozive za sudjelovanje u inicijativama u nekim zemljama, primjere sudjelovanja u drugim projektima, a razvili su se i neki drugi oblici suradnje i zajedničkih aktivnosti.

Druga potencijalna razina suradnje na specifičnim teritorijima sa ciljevima koji ne mogu biti određeni unaprijed, bavi se mogućnošću dizajniranja i implemetacije integriranog sistema ekonomske suradnje i međusobnog odnosa grupa koje imaju isti cilj. Gledajući izbliza kontekst teritorija uključenih u istraživanje, nekoliko istraživača je često isticalo mogućnost organiziranja proizvodnog lanca između gradova i njihovog zaleđa ili povećana područja prodaje za poštene i organske proizvode, na način da se povežu proizvođači s grupama potrošača koji žele formirati grupe za nabavu.

Posebno na teritorijima koji predstavljaju mnogo alternativnih iskustava i dobrom praksom širokih razmjera i puno iskustva, postojao je tračak mogućnosti za napraviti sveobuhvatne teritorijalne ekonomske sheme, koje bi djelovale prema stvarnim alternativnim odelima, makar i u eksperimentalnom smislu, ali sa nizom organizacija koje imaju reciprocitetno znanje i specifične zajedničke ciljeve (solidarni ekonomski distrikti, lokalni planovi poljoprivrednog razvoja i sl.)

Ovi planovi su iznad djelokruga tekućeg istraživanja, ali se u njemu mogu naći početne točke za puno kompleksnije i zahtjevnije procese, kao i mogućnost pokretanja puno dubljih transformacija od velikog interesa za lokalne zajednice i kao primjeri koje treba proširiti i na druge dijelove svijeta.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Glavne točke istraživanja

Sjeverna i Centralna Europa

SSE kontekst u zemljama dobre prakse

Na cjelokupnom području Sjeverne i Centralne Europe, sektor solidarne ekonomije nije još dobro definiran u svojoj jezgri i sadržaju. U analizama austrijskog iskustva rečeno je da nema specifičnog polja aktivnosti solidarne i socijalne ekonomije (SSE); u svim dobrim praksama, analize počinju opisivanjem takozvanog “trećeg sektora”, u kojem je uključena solidarna ekonomija. “U ovom trenutku, diskusija o solidarnoj ekonomiji ima problema s nedostatkom znanja. Znanje o kojem ovise čimbenici za poduzeća solidarne ekonomije, trebaju biti puno šire komunicirana, uključujući poznavanje odgovarajućih zakonskih formi koje su od značaja za solidarne ekonomije”.

Potrebno je istaknuti da: „se značenje solidarne ekonomije temelji na perpektivi sveobuhvatne društvene transformacije. Ova transformacija počinje u nišama, u kojima se ljudi oslanjaju jedni na druge na temeljima jednakosti, demokracije i solidarnosti, sjedinjeni brigom za svijet i buduće generacije. Takve niše su na primjer, prehrambene kooperative, prodavaonice poštene trgovine, pučke kuhinje i stambene zajednice. Pokret za suverenitet hrane, odnosno, za pravo da ljudi odlučuju o proizvodnji hrane na svoj vlastiti način, dobar je primjer za solidarnu ekonomiju kao transformacijski pokret. Ove niše postoje unutar sistema socijalne dominacije: kapitalizma, seksizma, rasizma i ostalih nejednakosti i bezobzirnosti. Niše su kontradiktorne i jedine mogu promijeniti socijalne odnose unutar specifičnog konteksta. Transformaciju pokreće razvoj različitosti solidarne ekonomije.”

Organizacije su svjesne nekih vidljivih i važnih karakteristika SSE, iako im ne pridaju veliku važnost u svojim zemljama. U istraživanju provedenom u Velikoj Britaniji, neka područja Solidarne ekonomije su opisana kao važna (Pokret pravedne trgovine, povećanje organske proizvodnje u zadrugama i sl.), a u zajednicama na području Greater London, vidljive su mnoge inicijative obučavanja mladih ljudi, lokalni projekti i organizacije koje rade na mikro-kreditiranju održivih inicijativa. Opća analiza je provedena na cijelom području SSE, uključuje više od 70 000 inicijativa⁹, što znači da postoji djelokrug za potencijalnu ekspanziju ovih ekonomskih inicijativa. Jedan od fokusa je i zadružni pokret, koji je također vrlo opsežan. Opća definicija Solidarne i Socijalne ekonomije (SSE) i nije tako općenita. Naprimjer, u istraživanju koje je provela organizacija Think Global, naglašeno je da terminologija „Socijalna i solidarna ekonomija” ima malo ili ništa značaja. Nazivi poput „socijalna ekonomija “ , “lokalna ekonomija” , “zadružna” i “socijalna poduzeća” su prepoznata, važna i razumljiva. Bilo koji izraz da upotrijebimo, alternativna, kolaborativna ekonomija, predstavlja raznovrstan raspon poslova i poduzeća u Velikoj Britaniji, kao što su zadruge, zajedništvo, društvena poduzeća, izuzetno je bogata u svojoj povijesti. Kako je naglašeno u uvodu izvješća, britanska vlada je u proteklim godinama uvela masovne mjere privatizacije i outsourcing-a javnih usluga, dajući ih privatnim kompanijama. Ovo je uzrokovalo veliko nezadovoljstvo među građanima zbog smanjene kvalitete usluga i pogoršani odnos prema zaposlenicima i korisnicima usluga, ali u isto vrijeme, je pružilo mogućnosti zadrugama i socijalnim poduzećima, koja su proizašla kao alternativa tradicionalnom stvaranju profita privatnog biznisa. Govoreći o rezovima i privatizaciji, mnoge lokalne vlasti i javne institucije, zahvaljujući demokratskom pristupu svojih ljudi, su sklonije korištenju vanjske usluge zadruga ili ujedinjenog poslovanja, nego okretanju tradicionalnim kompanijama kojima je glavni fokus profit.

⁹ BMG Research, Small Business Survey (2012): SME employers -

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/193555/bis-13-p74-small-businesssurvey

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

U ostalim zemljama, naročito u **Belgiji i Finskoj**, istraživanje u cjelosti obuhvaća polje SSE, bez iznimke. Štoviše, Belgija je jedina zemlja u grupi od 18 teritorija Sjeverne Europe, koja se referira na razvojnu suradnju, ističući kako od 1994. godine pokušavaju povećati prisutnost prekomorskih projekata, koji se odnose na Solidarnu ekonomiju. U **Finskoj**, gdje u volonterskom radu sudjeluje veliki broj građana, rodile su se nove inicijative koje se pripisuju SSE aktivnostima. U ovom kontekstu, međutim, koncepti poput dijeljene ekonomije ili kružne ekonomije, su sveobuhvatniji i rašireni u javnosti.

Ekonomska situacija u **Finskoj** nije dobra, ali jos postoji snažan javni sektor i tradicija zemlje blagostanja, što lako dovodi do snažne potpore države, aktivnostima u trećem sektoru. Javni sektor je oslabio i to možda, stvori nove mogućnosti za SSE, kao što se događa u **Njemačkoj**. Odgovarajuće istraživanje poklanja pozornost poljoprivredi i projektima koji se bave hranom, naglašavajući ulogu CSA modela, urbane vrtove i lokalna vijeća za hranu. U **Berlinu** je aktivno prvo Vijeće za regionalnu politiku hrane (**Regional Food Policy Council**), fokusirano na pošteniju i održiviju organizaciju i upravljanje proizvodnjom i potrošnjom hrane. U **Poljskoj**, socijalni sektor uključuje preko 100 000 inicijativa i najmanje 17000 ima zakonski oblik zadruga, uglavnom smještenih u glavnom gradu i važnijim urbanim centrima, dočim u **Irskoj, Latviji i Estoniji**, veličina socijalnog sektora se ne može usporediti s ostalim zemljama regije i zato se o njemu vrlo malo zna.

Analiza podataka

U ovom dijelu razrađeni su neki kvantitativni i kvalitativni pokazatelji, prikupljeni iz informacija dobivenih kroz istraživačka izvješća, kako bi mogli čitatelju ponuditi podatke za usporedbu o identificiranim dobrim praksama. Kvalitativni pokazatelji temelje se na nekim zajedničkim kriterijima: učinak na okoliš, socijalni učinak, sudjelovanje, samo-upravljanje/djeljeno upravljanje, sposobnost umrežavanja i obraćanje pozornosti na komunikaciju i zagovaranje.

U odnosu na kvantitativne pokazatelje, analiza govori o SSE sektorima i aktivnostima, procjenama broja ljudi koji su, direktno ili indirektno, uključeni u prakse (zaposlenici, članovi, volonteri), prihodu koji donose provedene aktivnosti i razmatranje zakonskih formi/neformalnih struktura, koje koriste postojeće prakse. Kroz ove pokazatelje, moguće je napraviti učinkovit monitoring i evaluaciju sistema za razmotrene prakse, ne samo da bi napravili snimak tekućih podataka, nego da se nađe put za osnaživanje procesa za što veću učinkovitost analiziranih komponenti.

Sektori

18 odabranih dobrih praksi bave se različitim sektorima ili područjima nadležnosti SSE-a. Prvi rezultat koji je pokazala analiza je učestalost praksi identificiranih u poljoprivrednom / prehrambenom sektoru (7 praksi) i sektora pravedne trgovine (Fair Trade) (4 prakse). Ostale dobre prakse utvrđene su u području međunarodne suradnje (2 prakse) i etičkog financiranja, ponovne uporabe i recikliranja, ekološke prakse, lokalnih socijalnih usluga i usluga više sektora (1 praksa po sektoru).

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

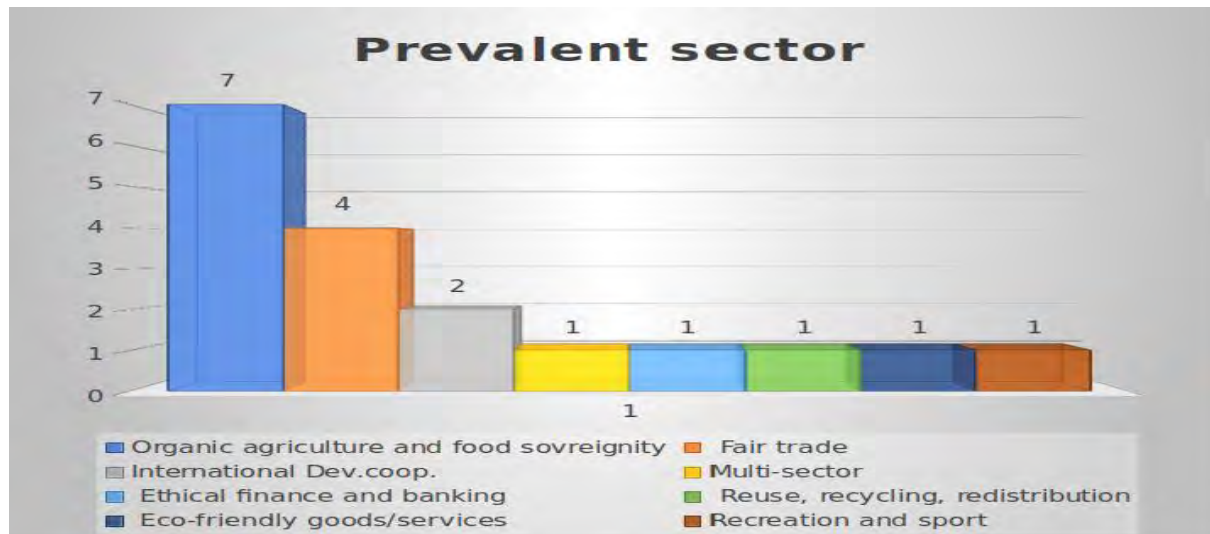
fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Briga o hrani je i dalje prioritet za javnost: jedan od najsnažnijih pokreta je fokusiran na promjenu načina prehrane, tako da se konzumira što više organske hrane i proizvoda Pravedne trgovine.

Ovo nije najnoviji trend, kao što izgleda, zapravo ima dugu povijest. Dobrobit čovječanstva i okoliša su prioritet pokreta za organsku i Pravednu trgovinu, koji traže poticanje održivog razvoja od strane svih sudionika uključenih u proces. Kultura organske poljoprivrede i pravedne trgovine uključuje holistički pristup u svojim standardima i kriterijima, pod čime se podrazumijeva poklanjanje pozornosti radnim uvjetima u kojima članovi proizvode. Raste broj potrošača koji se pridružuje i ispituje standarde rada. Međunarodna organska poljoprivreda i pokret pravedne trgovine, predstavljaju važne inicijative za povećanje održivosti okoliša i socijalne pravde na svijetu. Ovi pokreti kritiziraju prakse destruktivne proizvodnje i potrošnje i streme kreiranju održivog i poštenog globalnog sistema hrane. Međunarodni organski pokret fokusiran je na ugradnju "prirodnih procesa", odnosno (sezonalnost usjeva) u proizvodnji na farmama, ohrabrujući na taj način organski uzgoj i tržišta za certificirane organske proizvode. Pokret je fokusiran na stvaranje "pravičnih socijalnih odnosa" u proizvodnim i distribucijskim mehanizmima, razvijanjem veće trgovinske jednakosti za proizvode koji zadovoljavaju socijalnu održivost i održivost okoliša.

Ovi proizvodi često se ukrštavaju i nadopunjavaju jedni druge: pokret za organski uzgoj baveći se okolišem, a pokret pravedne trgovine bavljenjem socijalnom praksom. Iako certificirani organski proizvodi i pravedna trgovina predstavljaju mali udio u svjetskoj trgovini, njihova proizvodnja i potrošnja uključuju veliki broj ljudi, poduzeća i komercijalnih outlet-a, koji nezadrživo raste.

Ova dva pokreta, koračaju velikim koracima u povećanju globalne održivosti okoliša i socijalne pravde; međutim, nedavni uspjeh na tržištu, suočio ih je s izazovom širenja svog dometa, na način da ostanu vjerni svojim temeljnim principima. Analiza različitih aktivnosti navedenih praksi, pokazuje da su one u mnogim slučajevima puno odgovornije nego sektor pojedinca.

Grupiranjem svih polja djelovanja, moguće je istaknuti glavne referentne sektore po važnosti kako slijedi: **pravedna trgovina i poljoprivreda s lancem organskih proizvoda, kritična potrošnja**, etično financiranje, ponovna uporaba i reciklaža, izvori obnovljive energije, ekološki prihvatljivi zanati, usluge za lokalno blagostanje, te više sektorske usluge. Tu su i iskustva u proizvodnim sektorima (roba i usluga), kulturne aktivnosti i kampanje. Ova kategorizacija je ograničena i sintetična, uzimajući u obzir da postoje aktivnosti koje su uključene u nekoliko ovih područja.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

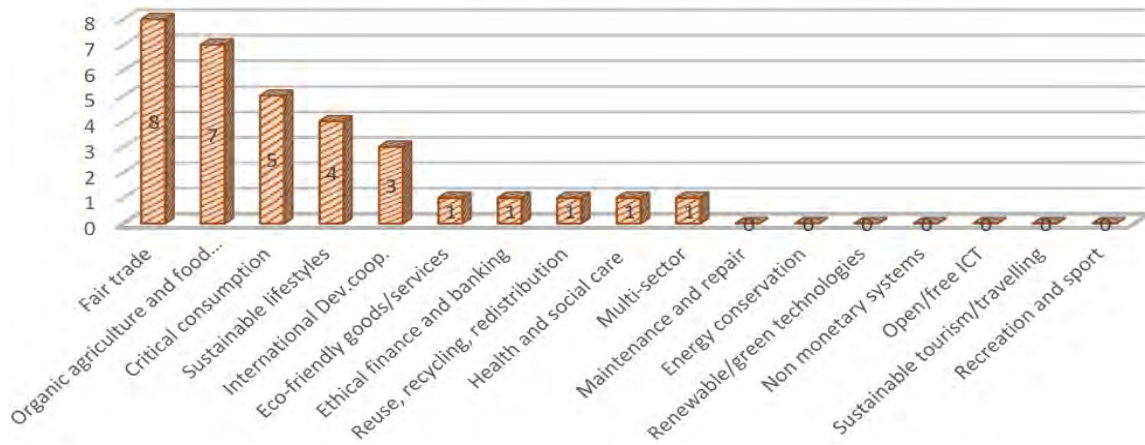
OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

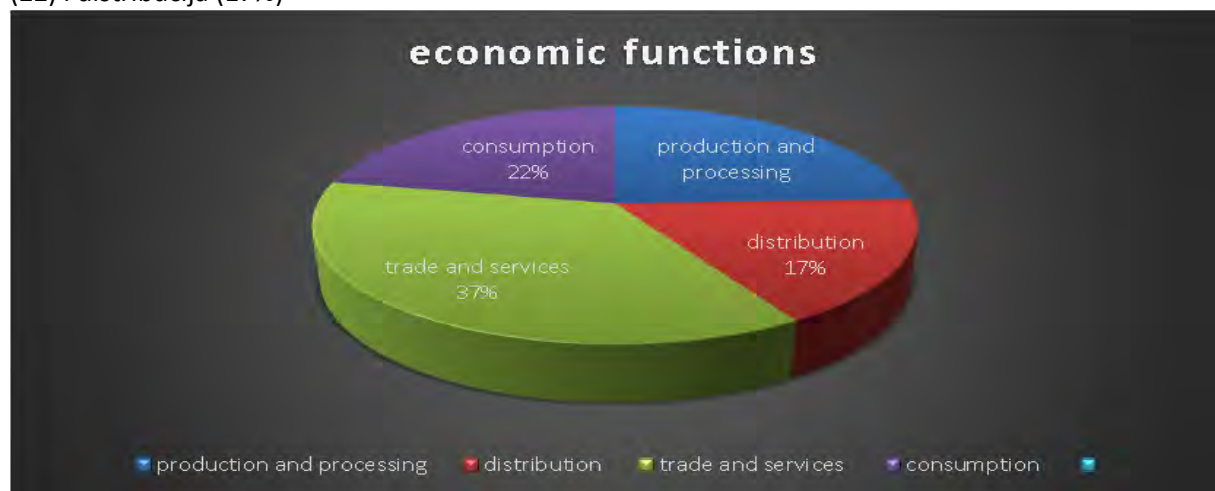
web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

THE MAIN REFERENCE SECTORS

Nema dokaza o postojanju modela koji sistematski povezuju ova iskustva na teritorijima. Iskustva poput solidarne opskrbe lanca proizvođača i potrošača između grada i sela, umrežavanje na području socijalne komunikacije i provođenja raznih kampanja, niti su inovativna iskustva poput područja solidarne ekonomije tako raširena kao npr. u Južnoj Americi i južnoj Europi. Jedini pokušaji stvaranja sistematske povezanosti, se mogu djelomično naći u praksama CSAs i urbanog vrtlarstva. Analiza tradicionalnih ekonomskih funkcija koje su obavljale odabrane prakse, vidljiva je premoć funkcija koje se odnose na trgovinu i usluge (37%), zatim proizvodnja i procesuiranje (24), potrošnja (22) i distribucija (17%)

Sudjelovanje

Analizirane prakse iz Sjeverne i Centralne Europe, uključuju tisuće ljudi na različite načine, što pokazuje njihovu veliku sposobnost za njihovo angažiranje i kapacitet u izgradnji stvarne alternativne ekonomije, novih radnih mjesta, garantirana prava, širenje individualne i kolektivne osvještenosti o tekućim socijalnim i ekonomskim procesima, razmišljanje zajednice ljudi, a ne samo potrošača, klijenata i proizvođača. Na ovom zemljopisnom području, više od 10 000 ljudi uključeno je u SSE entitetete na razne načine, a više od 1000 direktno ili indirektno su zaposleni u njima. Ovo je jedno od analiziranih područja s visokom učešćem sudionika, ali kapaciteti angažiranja i stvaranja poslova su različiti: Postoje stvarnosti koje imaju zaposleno malo radnih jedinica, zatim druge s nekoliko

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

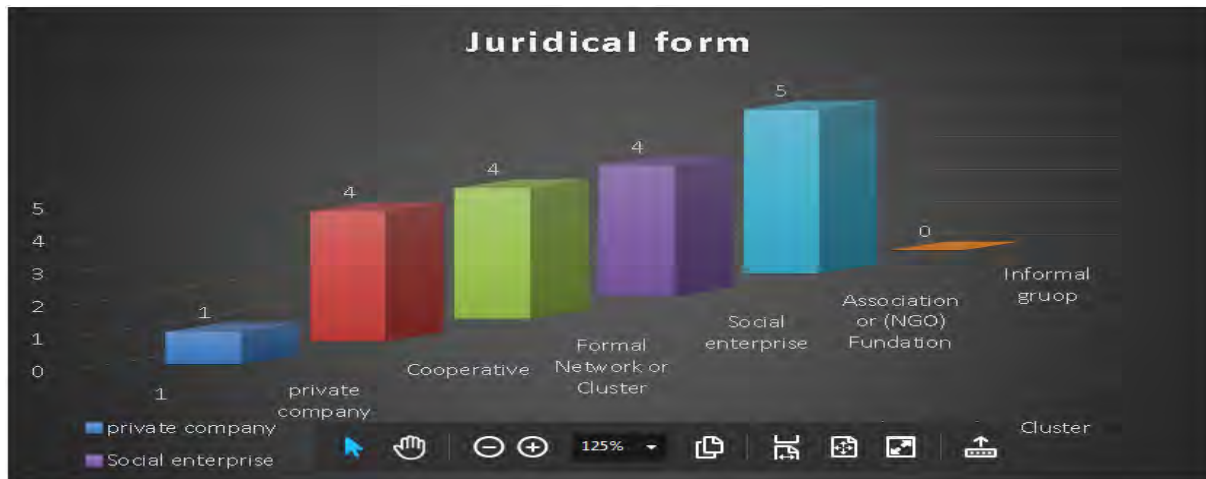
e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

zaposlenika ili članova, poput kooperative Manchester Home Care (Velika Britanija) koja zapošljava 800 ljudi. Drugi primjer je organizacija Shared Interest s 9000 članova.

U odnosu na zakonske oblike ovih organizacija, zanimljivo je istaknuti da su najveći dio praksi asocijacije (udruge), nevladine organizacije ili fondacije (5), kooperative (4) i socijalna poduzeća (4), a samo je jedno privatno poduzeće odabrano kao dobra praksa. Dodatno imamo klaster ili mreže (u 4 različita oblika)

Učinak

Kao što znamo, SSE prakse orjentirane su prema ciljevima zajedničkog interesa. Promoviranje partnerstva i umrežavanja, poštena raspodjela resursa, poštovanje i zaštita okoliša, praćenje zadatih društvenih ciljeva. To su i glavna obilježja prisutna u svim razmatranim iskustvima. Ova iskustva teže stvaranju i rastu inicijativa posvećenih proizvodnji i razmjeni roba i usluga tako da ona rade na principima suradnje, reciprocitetu, odgovornim podružnicama, te održivosti i energetske - okolišne kompatibilnosti. Promatrajući identificirane prakse, moguće je kvalitativno procijeniti indikatore učinka na neke kriterije. Sljedeći grafikon pokazuje učinak nekih vrijednosti unutar praksi. Na primjer, možemo primjetiti važnost socijalne i okolišne dimenzije u većem dijelu analiziranih praksi, ne samo u zemljopisnom području. Istaknuti ćemo drugi pozitivan čimbenik, koji se odnosi na zamjetnu prisutnost tematskih mreža i zajedničkih kampanja na ovom području.

Suprotno ovome, postojanje čvrstih struktura upravljanja, koje u mnogim slučajevima proistječu iz zakonskih oblika organizacija, ne dopuštaju uvijek horizontalno sudjelovanje u procesu odlučivanja. Konačno, kod procjenjivanja učinaka dobrih praksi, bitno je spomenuti postojeće slabosti u sposobnostima komuniciranja i propagiranja, ovaj problem postoji i sigurno je faktor za pojačano angažiranje na edukaciji, posebno na području suradnje i pravedne trgovine (fair trade).

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

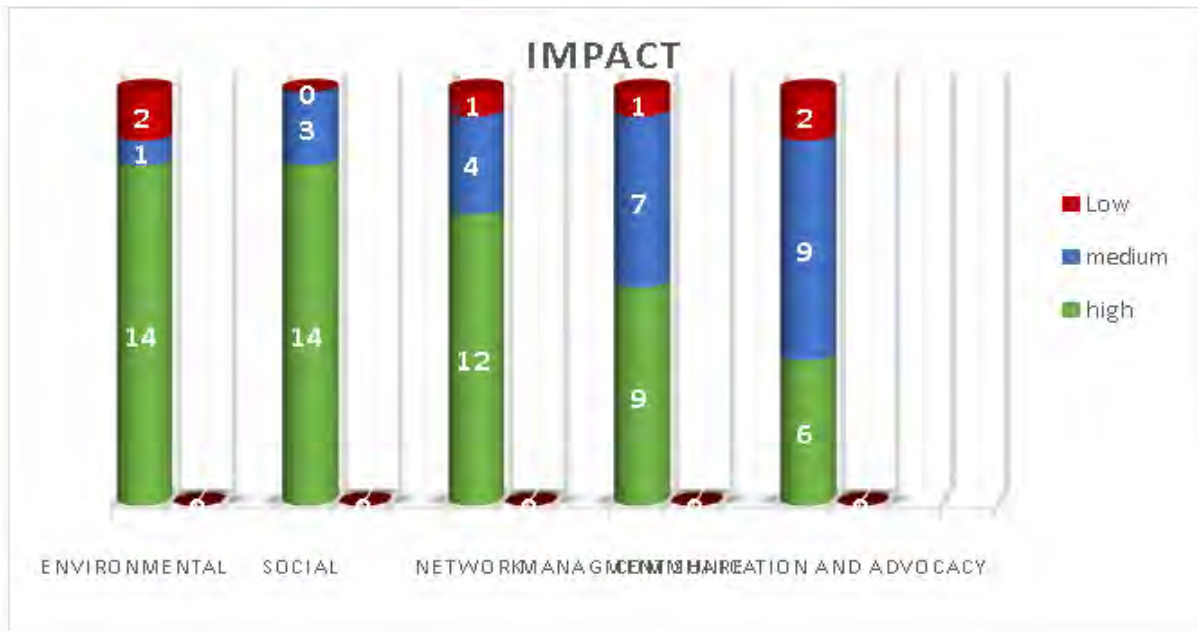
fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Prihod

Govoreći o prihodu koji generira SSE praksa na ovom području, moguće je samo napraviti procjenu jer brojke nisu potpune ili adekvatno definirane za sve teritorije i entitete.

Govorimo o ekonomskoj vrijednosti od preko 60 milijuna eura godišnje za popisane SSE organizacije. Obim prihoda ostvaren od strane SSE entiteta na ovom području su najveće u cijelom istraživanju. Važno je istaknuti neke od odabranih dobrih praksi koje pripadaju ovom području a postižu prihod veći od bilo koje druge organizacije označene u istraživanju: *Shared Interest* s otprilike 42.500 000 eura godišnje i *Manchester Home Care* s 14.200 000 godišnje.

Rješenja za ekonomsku krizu

Općenito govoreći, uloga i razvoj SSE u ovim zemljama je ključni aspekt protiv gentrifikacije, visoke nezaposlenosti i učinka krize na okoliš. Zapravo, postoje mnoge prakse koje izravno djeluju u lokalnom okruženju da bi preduhitrile rastuće siromaštvo i marginalizirajuće mehanizme, stvorile mogućnosti za nove poslove, i iznad svega, nude mladim ljudima profesionalno i tehničko obrazovanje, kako bi im omogućili uključivanje na tržište rada. Na svim ovim područjima udruženja, zadruge i socijalna poduzeća, pojavljuju se kao alternativa tradicionalnim poslovima koji donose profit.

Na primjer, Home Care (Velika Britanija) ide u pravcu izgradnje lokalnog, susjedskog blagostanja, koje ne samo da donosi dobrobit zajednici, nego u isto vrijeme doprinosi stvaranju novih poslova i novih načina poslovanja.

Ovi primjeri također predstavljaju osnovni holistički odgovor problemima u zajednici. Dok vlada provodi rezove i politiku štednje, koja utječe na one najranjivije, lokalne zajednice sve više se grupiraju, kako bi ispunile prazninu u socijalnoj potpori, kroz stvaranje mogućnosti treninga, poslova i zelenih, etičnih poslovnih prijedloga. **Foodsharing.de**, je njemačka online platforma, koja se koristi i u **Austriji** i **Švicarskoj**, a povezuje ljude na lokalnoj razini kako bi se spriječilo bacanje hrane. U **Njemačkoj** se svake godine baci 18 milijuna tona hrane, od čega je 10 milijuna još jestivo i upotrebljivo¹⁰. U **Latviji**, dobrotvorna trgovina, prepoznata kao dobra praksa, pokažava ostvariti

¹⁰ WWF, Das große Wegschmeißen (2014)

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

socijalni cilj povećavajući dobrostanje socijalno ranjivih skupina uključivanjem mladih i razmjenom dobara. To su sve učinkoviti odgovori na različite aspekte krize.

Razmjene između sjevera i juga

Sjeverno i centralno područje Europe je posebno fokusirano na odnos između globalnog sjevera i juga. Neke od odabranih praksi imaju direktne kontakte s južnom hemisferom i implementiraju projekte na temelju međunarodne suradnje. Pokret poštene trgovine definitivno ima značajnu ulogu u utvrđivanju praznina u različitosti razvoja u mnogim državama na jugu, što je predstavljeno u 8 analiziranih praksi. Iskustvo utvrđeno u **Poljskoj, Estoniji, Velikoj Britaniji i Austriji**, je najbolji primjer kako pravedna trgovina i globalno obrazovanje, mogu premostiti jaz između SSE i Razvojne suradnje. Poštena trgovina, na ovom području, je predstavljena od strane nekoliko nevladinih organizacija koje su prikazale važnost takve trgovine kad se radi o borbi protiv globalnog siromaštva, jer potrošači imaju značajnu ulogu u globalnoj trgovini.

Njihova odluka o tome što će kupiti ima izravan utjecaj na radne i životne uvjete ljudi na globalnom jugu. Pravedna trgovina može asistirati certificiranim proizvođačima da se okupe u lokalnu organizaciju i prakticiraju održive načine proizvodnje, brinući o poboljšanju njihovih životnih i radnih uvjeta. Pravedna trgovina teži poticanju održivog življenja među malim proizvođačima i radnicima, na način da omogućuje poboljšanje u prihodu, pristojne uvjete rada i održivu ekologiju. Pravedna trgovina kao sustav, dokazuje da trgovina može biti temeljni pokretač za smanjenje siromaštva i bolji održivi razvoj, ali samo ako se njome upravlja s tom svrhom, s velikom pravičnosti i transparentnosti. „Poštena trgovina je trgovinsko partnerstvo, temeljeno na dijalogu, transparentnosti i poštovanju koje traži veću pravednost u međunarodnoj trgovini. Ona doprinosi održivom razvoju nudeći bolje uvjete trgovine, osiguravajući prava marginaliziranim proizvođačima i radnicima, posebno na jugu. Organizacija Pravedne trgovine (uz potporu potrošača) aktivno je angažirana u potpori proizvođačima, osvještenosti i kampanjama za promjenu pravila i prakse konvencionakne međunarodne trgovine.“¹¹

Dodatno, postoje različite prakse (**Belgija, Austrija i Njemačka**) koje se bave međunarodnom suradnjom, a zajedničko im je potpora projektima održive poljoprivrede na sjevernoj i južnoj hemisferi. S gledišta financijskih tokova prema jugu, ovo područje je još snažnije, zahvaljujući britanskoj Share Interest organizaciji, koja podupire mnoge projekte na principima etičnog financiranja. Nekoliko ovih praksi koje nemaju direktnu vezu s jugom, poput CSA, mogu zaista biti dobri primjeri koji mogu biti prihvaćeni u raznim kontekstima i replicirani bilo gdje.

Kritični aspekti

Definiranje SSE

Kao što je već naglašeno u uvodnom dijelu izvještaja, „socijalna i solidarna ekonomija“ kao koncept ima mali ili nikakav značaj na ovom području, dok termini kao „socijalna ekonomija“, „lokalna ekonomija“ i „socijalno poduzeće“, su prepoznati, važni i razumljivi javnosti.

Predstavници SSE organizacije intervjuirali su nastale SSE u različitim poslovnim modelima, s namjerom da se dotaknu socijalnih potreba i investiranja u lokalnim zajednicama.

Profesor Francis Davies, osnivač jedne od odabranih dobrih praksi- Cathedral Innovation Centre- vjeruje da SSE budi inventivnost i kreativnost kad su u pitanju socijalne potrebe i može se smatrati kao moćan alat u kompenziranju nedostataka proizašlih iz raspada socijalne države. Ovaj koncept je

¹¹ ova definicija, koju je stvorila World Fair Trade Organization, usvojena je od strane FINE 2001.g., je neformalna krovna grupa od četiri glavne mreže Poštene trgovine.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

dodatno usvojen od strane predstavnik organizacija socijalnog pokreta, koji naglašavaju da SSE može poticati kreiranje održivih i inovativnih inicijativa, koje su lokalno vlasništvo i lokalni pokretač.

Prema tome, pokret, tvrtka ili organizacija su posvećeni svom rastu u održivi model i ekonomiju obujma. Ovo može rezultirati stvaranju brojnih malih poslova bez umrežavanja koje bi ih povezivalo. Zbog toga je jako važno povezati inicijative koje djeluju uspješno, dijeliti dobre prakse i koristiti nove tehnologije da se prevladaju geografske prepreke.

Komunikacija i zagovaranje

Javnost je nedovoljno upoznata s mogućnostima koje nudi socijalna ekonomija, uglavnom zbog slabe medijske popraćenosti, jer mediji najčešće olako prelaze preko ovakvih tema, te kampanje ne daju očekivani učinak. Nova socijalna poduzeća se bore za opstanak na tržištu, a informativne i obrazovne aktivnosti nemaju dovoljnu potporu javne administracije.

Kao što smo ranije primijetili u kvalitativnom učinku ovih iskustava u različitom kontekstu, ovaj dio aktivnosti kojeg bi trebalo provoditi kao potporu praktičnim aktivnostima, još uvijek je jako ograničen i zapravo još uvijek nemaju značajnu ulogu u promoviranju i multipliciranju, čak ni u najboljim iskustvima. Komunikacija i propagiranje koje su provodile neke od odabranih praksi, trebale bi biti pojačane kako bi mogle promovirati logiku solidarne ekonomije za promjenu nacionalnih ekonomskih rezultata. U ovom dijelu aktivnosti, od izuzetne je važnosti interakcija lokalnih vlasti, sveučilišta i javnih organizacija za mala i srednja poduzeća i specifične realnosti SSE.

Strateške ekonomske politike

Trebalo bi napraviti istu evaluaciju u odnosu na nacionalne i regionalne mjere ekonomske politike. Na razini individualnih teritorija, što je za dobre prakse od bitnog značaja, javni entiti su općenito svjesni da je njihova dužnost stvoriti pogodno okruženje za stvaranje i multipliciranje SSE. Zato je izuzetno važno razviti zajedničku stratešku viziju teritorija s visokom koncentracijom SSE inicijativa, bilo u obliku županije, posebnih područja ili sektora s visoko specijaliziranom proizvodnjom.

Na nekim teritorijima, važnost mogućnosti i javne smjernice zaista su prepoznate, ali postoji veliki broj dobre prakse koje su već operativne unutar javnih usluga, ali su ograničene po pitanju hitnosti i suradnje sa stvarnošću solidarne i socijalne ekonomije, i to jako nedostaje. Na pojedinim teritorijima, popisana su iskustva učinkovite suradnje, koje bi trebalo primijeniti na sve zemlje, budući da su već pokazala dokaz učinkovitosti. Kao primjer možemo navesti „Food Councils“ u Njemačkoj i tvrtke poduzetničkih inkubatora u Velikoj Britaniji.

Točke interesa

Postoje različite ideje i razmatranja koja mogu biti sažeta i naglašena kroz ovo istraživanje.

Inovativna poljoprivreda

Prevladavajuća pozornost koja se posvećuje pitanju hrane, dopušta razvoj prijedloga koji su inovativni i mogu implementirati vizije koje idu dalje od prakse. Na primjer, iskustvo CSA i različiti prijedlozi za urbano vrtlarstvo u Austriji, Finskoj, Irskoj i Njemačkoj, mogu poslužiti kao primjer socijalne i solidarne ekonomije. U Njemačkoj, CSA teži kreiranju alternativnog modela razvoja u sektoru poljoprivrede u harmoniji s proizvođačima, potrošačima i prirodom. CSA je partnerstvo između farmera i potrošača, u kojem se jednakopravno dijeli odgovornost, rizik i dobit.

CSA pomaže u isticanju sve veće zabrinutosti za nedostatak transparentnosti, održivosti i elastičnosti naših sistema kad je u pitanju hrana. U organizaciji CSA, hrana se ne distribuira putem tržnica, nego

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

na svoj transparentni ekonomski ciklus, koji organiziraju i financiraju sami sudionici. Principi organizacije CSA su: solidarnost, zajednica, poštenje i temelji demokracije. Male farme mogu zadovoljiti sve ove potrebe, nažalost, baš su one u procesu nestajanja. U sadašnjim uvjetima, farmeri su često suočeni s „izborom“ iskorištavanja prirode ili sebe. Njihovo preživljavanje kao poljoprivrednika ovisi o subvencijama, cijenama na svjetskom tržištu i vremenskim uvjetima – a sve to je van njihove kontrole. Stalan pritisak na cijene poljoprivrednih proizvoda, često ih prisiljava da prekorače osobna stresna ograničenja u iskorištavanju tla na kojem rade, kao i životinje s kojima rade. U puno slučajeva, na kraju se potpuno prestanu baviti obrađivanjem (poljoprivredom). Organski uzgoj je također podložan ovim mehanizmima.

Nove urbane perspektive

Urbani vrtovi, zajednički vrtovi, kolektivno obrađivanje zemlje stvoreni i održavani od udruga susjeda na malim poljima koja im je dao grad, ili su uzeli dio zelenih površina u gradu, nemaju samo ulogu davanja mogućnosti građanima da „uprljaju ruke zemljom“.

Stvaranjem zajedničkih prostora, urbano vrtlarstvo je postalo stvaran prostor koji generira i promovira društvenu i kulturnu povezanost, alat koji može postati mogućnost za kreiranje mentalnog, psihičkog i opuštajućeg blagostanja, a u isto vrijeme nudi mogućnost uzgoja povrća za zdravu prehranu (**Finska, Irska i Njemačka**).

Preokretanje šteta u industrijskoj proizvodnji hrane

U poljoprivrednom sektoru postoje određene prakse koje interveniraju na štetama koje je proizveo globalni sistem hrane, a temelji se na ekonomskom interesu globalnih kompanija i oštećuje ljude, životinje i okoliš. Koncentracija dionica na burzama i premoć na poljoprivrednom sektoru, doprinijelo je produbljavanju razlika između bogatih i siromašnih, kao i između globalnog sjevera i juga.

Da bismo počeli mijenjati politiku hrane i poljoprivrede, trebamo zadovoljiti slijedeće izazove: osigurati da proizvodnja, distribucija i rješavanje otpada hrane, bude ekološki održivo i društveno pravedno. Postoje bezbrojni nepravedni mehanizmi povreda, od kojih se mnogi odnose na prevladavajuće poljoprivredne usjeve za industrijske potrebe, proizvodi koji zahtijevaju kemijska gnojiva i zbog toga su nezdravi i za ljudsku i životinjsku prehranu.

Na kraju, hrana koja se baca doseže iznos od nekoliko milijuna tona, 88 mil. samo u Europi¹², ne samo zbog prekomjerne koncentracije supermarketa, već su rezultat korištenja hrane u domaćinstvima i zajednicama (bolnice i restorani). Zanimljivo je primijetiti u istraživanju, da postoje iskustva koja traže način za smanjivanje obima bacanja hrane (Njemačka platforma za otpad hrane) i ovaj tip iskustva trebao bi biti primjer za primjenu u svim zemljama.

Politika hrane/prehrane

Vijeća za politiku hrane su inovativna tijela koja nam mogu pomoći učiniti naš sustav hrane demokratskijim i održivim za sadašnje i buduće generacije. Ljudi različitih obrazovanja okupili su se kako bi sastavili politiku prehrane za regiju. Vijeća za politiku hrane mogu biti fleksibilna i podrediti se potrebama gradova i zajednica i postoje u mnogim djelovima svijeta. Stvorili su infrastrukturu i projekte, koji promoviraju sudjelovanje i horizontalnost koja povezuje različite sudionike uključene u obrađivanje zemlje/proizvodnju hrane u urbanim područjima (farmeri, SPGs, mala distribucija, lokalne tržnice, urbani voćnjaci, lokalne vlasti), s namjerom da započnu teritorijalne izmjene u sistemu hrane.

¹² European Commission, Stop food waste - http://ec.europa.eu/food/safety/food_waste/stop_en

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Njihova je zadaća napraviti urbanu poljoprivredu integralnim dijelom gradskog planiranja i olakšati pristup zemlji i vodi. Vijeća se također bave sigurnošću i samostalnošću hrane, ili, još specifičnije, općenito politikama koje se bave hranom. Vijeća za politiku hrane postoje u mnogim gradovima SAD, Velike Britanije, Njemačke i Nizozemske. U Amsterdamu, o hrani se govori zadnjih godina, grad vrvi od inicijativa povezanih s hranom, a gradska vlast je u procesu donošenja nove politike hrane. Trenutno se u Njemačkoj javljaju vijeća za politiku hrane. Volonteri u Berlinu i Kelnu, trude se osnovati vijeća u njihovim regijama, kako bi na taj način stvorili mrežu urbanih i ruralnih područja, promovirali regionalni uzgoj hrane, sezonsku hranu, te stavili hranu i poljoprivredu unutar političke scene. Berlinsko vijeće za hranu je vrlo dobro povezano s raznim dionicima putem sastanaka i multi-dioničarstva kroz različite radionice. Istraživači su pokazali da dionici na sva četiri područja u Njemačkoj, smatraju Vijeća za politiku hranom kao inovativni alat, koji žele implementirati u svojim gradovima, u okviru ovog projekta.

Održivost aktivnosti

Sva iskustva, razmatrana i odabrana u israživanju, imaju važan, pozitivan učinak na održivost. Mnoge od ovih stvarnosti su održive za okoliš, društvo i ekonomiju, izbjegavaju uporabu kemijskih supstanci, genetski modificirane organizme, malog su obima i nisu orijentirane uvećavanju profita, nego zadovoljavanju potreba ljudi i potreba prirode. One su samo-odeđene u upravljanju i djeluju u skladu sa sposobnostima i mogućnostima sudionika.

Samo-organizirane zajednice

Kao što je naglašeno u uvodu uzvješća, u proteklim godinama u Europi je pokrenuta masivna aktivnost privatizacije i outsourcing-a javnih usluga privatnim kompanijama, zbog mjera štednje. Iskustvo organizacije Manchester Home Care je vrlo zanimljivo: jedan zaposlenik ima socijalno poduzeće, specijalizirano u pružanju brige i potpore, ljudima koji žive u svojim domovima. Zaposlenici mogu sudjelovati u odlukama, koje utječu na njihov radni vijek, te nakon članstva od 6 mjeseci, sudjeluju u profitu koji posao donosi, ovisno o rezultatima na teritoriju i grupnom profitu. Jedninstvena struktura ove organizacije znači da zaposleni članovi imaju mogućnost sudjelovanja na demokratskim generalnim sastancima, koji se održavaju svaka dva mjeseca, pomažu određivanju budžeta kompanije, plaćanja i uvjeta. Oni također mogu birati ili biti birani u skupštinu, koja imenuje ljude u Izvršni odbor i odobravaju glavne odluke kako će se voditi posao. Ovo je još jedan primjer samoorganiziranja i samoupravljanja, koje možemo shvatiti kao jačanje aspekta socijalnog uključivanja. Naravno, odabrani i analizirani primjeri, vrlo jasno pokazuju da ove vrste inicijativa zahtijevaju vrlo visoku razinu političkog i javnog angažmana za razvoj socijalne i solidarne ekonomije

Pravedna i solidarna trgovina i međunarodna prava suverenosti hrane

Uloga poštene trgovine u transformacijskim modelima je istaknuta u dobrim praksama u Velikoj Britaniji, Poljskoj, Estoniji i Austriji. Izraz **pravedna trgovina (Fair trade)** pojavio se u Sjevernoj Europi kao jedan od načina da se u trgovinu unese pravičnost i solidarnost, između zemalja na sjeveru i jugu. Za tisuće proizvođača u zemljama na jugu, to je bila i ostala, izuzetna mogućnost za kvalitetniju proizvodnju, bolje cijene, bolje uvjete rada i poboljšanje životnih uvjeta za njih i njihove obitelji. Pravedna trgovina se ne smije ograničiti na običnu strategiju prodaje, budući da ona motivira održivost lokalne proizvodnje, pristojno zapošljavanje, jednakost spolova, i sl. Promovirajući stvaranje mreža i organizacija među malim lokalnim proizvođačima, dajući veliku važnost radu i zaštiti okoliša, te apeliranjem na potrošače na odgovornost u odabiru što će kupiti postane dio njihovog svakodnevnog života, ona daje veću potporu međusobnim odnosima u proizvodnji, prodaji i potrošnji. Važno je zapamtiti da, nakon više od 40 godina od prvog iskustva, ova stvarnost se širi, a u

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

različitim zemljama gdje se pojavljuje kao novi način suradnje s južnom hemisferom (često jasno izraženo i obogaćeno u različitim zemljama), još uvijek je izvanredan način za uspostavljanje povezanosti zemalja, s ciljem uvođenja elemenata solidarnosti u međunarodne trgovinske tokove.

Nedavno prepoznavanje trgovine jug-jug i sjever-sjever, znači da ona sad obuhvaća lokalnu dimenziju, usmjerena je na lokalno tržište i uključuje pojmove poput samostalnost i sigurnost hrane, ljudska prava i zaštitu okoliša. Međutim, niti pravedna trgovina, solidarnost, financiranje ili lokalne valute, ne mogu riješiti sve probleme razvoja. Svaki čimbenik u vrijednosnom lancu mora biti uključen. Nositelji pravedne trgovine mogu postati jedna od poveznica u lancu koji se temelji na solidarnoj proizvodnji, partnerstvo između institucija i mreža koje promoviraju SSE sa socijalnim poduzećima, organiziranim grupama potrošača, u nekim slučajevima, javnoj politici koja podupire ove inicijative. Ovo bi uključivalo aktivnosti poput preoblikovanja proizvodnje temeljene na solidarnosti, dajući prednost dobavljačima koji poštuju solidarnost i kriterij zaštite okoliša, te stvaranju kompanija koje koriste financiranje iz solidarnih fondova da bi izbjegli prevlast velikih korporacija, dok proizvod ne stigne do krajnjeg potrošača.

Međunarodno financiranje iz fondova (razvojni projekti i projekti zaštite okoliša)

Značajno iskustvo u etičnom financiranju je dobra praksa organizacije Shared Interest, koja posluje na bazi etičnog ulaganja i pruža financijske usluge i poslovnu potporu kako bi poboljšali životni standard obespravljenih zajednica u nekim od najsiriromašnijih zemalja svijeta. Kao što su istraživači istaknuli, organizacija promovira pošten, zadržani pristup financijama i teži održivoj ulagačkoj strategiji koja će osigurati pozitivan ishod, jednako za farmere i ulagače. Fokusrani su na dugoročne kredite i potporu proizvođačima, umjesto „brzog ulaganja“, osiguravajući da novac koji posuđuju ide na nešto opipljivo, što će pomoći proizvođačima da njihova izgradnja održivog i uspješnog poslovanja napreduje.

Ekonomski i socijalni učinak na poljoprivrednike vidljiv je kroz djelovanje dobrotvorne, međusobno povezane tvrtke Shared Interest Foundation. Dobrotvorna ustanova pruža korjenite treninge za početničke kooperative, uglavnom u Africi, gradeći njihovo znanje i vještine kao što je financijsko poslovanje i umrežavanje.

Transformacijski učinak u zemljama globalnog juga vidljiv je iz porasta dobrostanja i života proizvođača koje podupire Shared Interest, kao i u porastu pouzdanja i digniteta poljoprivrednika koji koriste ove kredite. Oni mogu biti ponosni jer donose novac svojoj obitelji i ne ovise o milosrđu drugih. U bliskoj budućnosti, slične prakse bit će ponovljene na globalnom jugu, kao i u drugim djelovima svijeta obuhvaćenog ekonomskom krizom. Postoji veliki broj zanimljivih projekata koji ne nalaze dovoljne izvore financiranja, tako da su mogućnosti financiranja po modelu SSE ključne za njihov razvoj i širenje, kao učinkovit odgovor na nuzpojave globalne krize i stroge mjere.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Područje Mediterana

SSE kontekst u zemljama dobre prakse

Područje Mediterana uključuje 17 primjera dobre prakse u 8 zemalja. Neki teritoriji i zemlje na ovom području, dobru praksu identificiraju više kao inicijativu „solidarne ekonomije“, a ponekad se više upotrebljava naziv „socijalna ekonomija“.

Npr. u **Italiji**, Socijalna ekonomija je jedan od sektora s najvećom dodanom vrijednosti u svim regijama. Ona je bila i još uvijek je glavni pokretač socijalne kohezije i razvoja na lokalnoj razini. Dapače, na ovom području, organizacije socijalne ekonomije su izvrsne: prisutnost i aktivnost udruga, socijalne kooperative i volonterske organizacije pomažu stvaranju i jačanju regionalne socijalne i ekonomske strukture. Razvoj ovih organizacija, istaknuo je potrebu mjerenja specifičnog doprinosa kojeg oni mogu garantirati zajednici kojoj služe, u okvirima socijalne kohezije i socijalne inovacije. Moguće je identificirati specifičan doprinos (dodanu vrijednost) koji one donose blagostanju, kao i opisati glavne karakteristike odrađenog posla (socijalna kohezija, suradnja s lokalnim vlastima, socijalna inovacija, promjene u pravilima natjecanja, ublažavanje krize).

Ankete, koje je proveo Sindikat poljoprivrednika Coldiretti, pokazao je da 18% Talijana (7 milijuna stanovnika) navodno sudjeluje u nekoj od kolektivnog lanca proizvodnje i nabave. Oko 150000 ljudi možda je uključeno u lanac solidarne proizvodnje i nabave, kao što je SPGs.

SPGs su osnovne mreže koje zajedno organiziraju izravno snabdijevanje, uglavnom hrane i potrepština za dnevnu uporabu, ali se sve više bave tekstilom i „alternativnim“ uslugama poput obnovljive energije, održivog turizma, pa čak i zubnog osiguranja. **Retegas.org** je talijanska mreža SPGs, za koju „solidarnost“ znači suradnja i suosjećanje s proizvođačima, okolišem i drugim članovima SPGs. Ove mreže pojavile su se na nekoliko teritorija, na načine koji su opisani kao „Distrikti solidarne ekonomije“ ili DESs. To su mreže udruga, dobavljača i potrošača koji izmjenjuju robu i usluge, na uzajamnim principima solidarnosti. **Retecosol.org** je portal za talijanski DESs. **Tavolo RES** je nacionalna radna grupa koja promovira, podržava i povezuje DES projekte. U Italiji postoje 32 objavljena DES projekta.

U Francuskoj, 200 000 poduzeća na području SSE, zapošljava preko 2 milijuna ljudi, 1 na svakih 8 zaposlenika u privatnom sektoru. Sektor ostvaruje skoro 10% BDP.

U proteklih 10 godina, socijalna i solidarna ekonomija (SSE) otvorila je 440 000 novih radnih mjesta-povećanje za 23% u odnosu na 7% u tradicionalnoj ekonomiji. 31. srpnja, 2014.godine donesen je zakonski akt br. 2014-856 o SSE. Zakon definira SSE, Veliko vijeće za SSE, Nacionalnu i regionalne komore. Ovaj dokument mijenja ili dodaje brojne odredbe o osnivanju socijalnih ekonomskih poduzeća, predaju poduzeća zaposlenicima, modificira sektor kooperative, mijenja zakon o udrugama, itd. Zakon prepoznaje da: SSE znači mjenjanje i širenje ekonomije i fokusiran je na sva područja ljudske aktivnosti na koje zakonski entiteti u privatnom pravu, zadovoljavaju sljedeće uvjete: zajednički cilj nije samo podjela profita; demokratsko rukovođenje i odgovorno upravljanje“. U zemljama poput Francuske, postoje dodatna obilježja zajednička za SSE entitete poput limita na profit organizacije, kapaciteti mobiliziranja ljudi na teritorijima gdje posluju i postizanje pozitivnih vidljivih rezultata u zajedničkom interesu.

Osnovane su kompetentne institucije koje reguliraju solidarne inicijative, naročito Francuska komora za SSE i „Gotovinski depoziti“, koji prikupljaju sredstva i financiraju projekte u odgovarajućim sektorima.

U Španjolskoj, SSE predstavlja moguću i aktualnu stvarnost za drugu ekonomiju. Prepoznata kao novi oblik i artikulacija tradicionalne socijalne ekonomije (koja se uglavnom sastoji od kooperativa, zajedničkog interesa i udruga), identificirana je kao oživljavanje socio-ekonomskih iskustava iz prošlih dekada.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

U ožujku 2011.g., usvojen je Zakon o socijalnoj ekonomiji, s ciljem stvaranja zakonskog oblika za transparentnost i prepoznatljivost socijalne ekonomije, dajući joj veću zakonsku sigurnost kroz definiciju socijalnog ekonomskog sektora. Prema Španjolskoj poslovnoj konfederaciji socijalne ekonomije (CEPES) „ socijalna ekonomija je glavni socio-ekonomski čimbenik, s više od 45 000 kompanija koje generiraju 10% BDP, i 12% zapošljavanja u zemlji. SSE pokret je bogat i dobro utemeljen, a vrlo snažno je predstavljen kroz najvažniju od svih mreža: **Red de Redes Economica Alternativa y Solidaria (REAS)**, a predstavlja konfederalno partnerstvo koje se sastoji od 18 mreža (14 teritorija i 4 sektora), koje okupljaju više od 500 entiteta i kompanija, preko 38 000 članova, a 8 300 ljudi je zaposleno u specifičnim poslovima. Godišnji prihod iznosi 355 milijuna eura. Važnost koja se pridaje SSE mrežama je glavna značajka i identifikacijski aspekt koji se ističe u socijalnoj ekonomiji. U Španjolskoj, ovaj sektor je karakterističan po snažnoj prisutnosti poljoprivrednih aktivnosti, održivih lanaca nabave i puno organskih i alternativnih inicijativa, koje se umrežavaju kako bi stvorile čvrste veze, čak i neformalne, s ostalim postojećim iskustvima.

U zemljama **poput Grčke**, solidarna ekonomija je osnažena nakon krize 2008 g., smatra se vrlo mladom domenom, a neformalni sektor je vrlo živ, iako se sve njegove aktivnosti ne mogu pripisati SSE sektoru. SSE inicijative imaju vrlo tešku, ali vrlo važnu ulogu u budućnosti zemlje. One moraju pokriti vitalne socijalne potrebe, ali i biti pokretač socijalnih promjena, bez obzira što se suočavaju s izazovima u neprijateljskom okruženju. U svakom slučaju treba uzeti u obzir da je većina inicijativa, sa ili bez zakonske regulative, stara manje od 3 godine, tako da je teško predvidjeti hoće li se održati kao dio SSE eko sistema.

Na Cipru SSE ima jako snažan razvoj, ali onedavno i probleme s kreditiranjem kooperativa. Izvan kooperativnog pokreta izbijaju snažne aktivnosti socijalne ekonomije, koje uključuju zagovaranje, podršku blagostanja za ranjive skupine, zaštitu okoliša i druge inicijative u zajednici. Međutim, nedostatak okvira za rad, bilo da se radi o vladinom prepoznavanju ili javnoj osvještenosti o principima socijalne i solidarne ekonomije, često dovodi do situacije da se inicijative stvaraju ad-hoc i propadaju čim prođe početni entuzijazam. Inicijative koje su se održale do 2015 g. bolje su planirane i svjesne da su dio socijalne ekonomije, nego što su bile prije krize. Solidarnost postaje vrlo važan dio njihovog identiteta.

Na Malti nije moguće identificirati sveobuhvatnu mrežu SSE organizacija, iako postoji određeni broj SSE čimbenika, Nažalost, nedostatak adekvatne regulative i suradnje između čimbenika, nije stvorilo pogodno tlo za dostatnu podršku države, ograničavajući na taj način puni potencijal iskorištavanja sektora. Proteklih godina SSE sve više osvaja prostor, privlačenjem pozornosti države, naročito nakon što je zemlja postala članica EU. Malta trenutno pokušava racionalizirati svoje aktivnosti unutar sektora, dajući prostor privatnim inicijativama kroz sustav socijalne skrbi. Socijalna poduzeća nemaju formalnu regulativu na državnoj razini, pitanja koja bi trebala biti rješena, dio su aktivnosti na terenu velikog broja neprofitnih ili profitnih organizacija koje okupljaju veliki broj ljudi, uglavnom volontera. Maltu karakterizira vrlo živ i raznovrstan NGO sektor, vrlo razvijen volonterski sektor i relativno velika raširenost kooperativa. Slika koja je proizašla iz analize SSE, pokazuje da na Malti različiti čimbenici rade individualno, s malim mogućnostima izmjene iskustava dobre prakse i ekspertize. Ovo često dovodi do dupliciranja inicijativa i sveukupnim nedostatkom koordinacije. U proteklih 30 godina, vidljiv je ubrzani razvoj SSE sektora u **Portugalu**, koji danas ima preko 200 000 aktivnih pobornika i nekoliko koordiniranih inicijativa, pogotovo u glavnim sektorima. Preko 94% aktivnih organizacija djeluje u solidarnoj ekonomiji, a definiraju sebe kao udruge te na taj način isključuju strukturu suradnje. 2010 g. sektor je uključen kao dio nacionalnog dohotka i BDP. Novoosnovana mreža portugalske solidarne ekonomije (**RPES**) uključuje 45 profesionalaca, organizacija i neformalnih grupa, koje žele promovirati alternativnu ekonomiju, prema manifestu koji je mreža napravila. RPES namjerava okupiti organizacije, institucije, neformalne grupe i individualce koji imaju praksu i viziju

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

solidarne ekonomije tako da mogu razumjeti procese proizvodnje, trgovine, potrošnje, distribucije, generiranje dohotka, štednju i investiranje, koji povezuju ekonomiju sa solidarnošću, perspektivu zaštite okoliša, kulturne različitosti, kritični osvrt, participativnu demokraciju i lokalni razvoj.

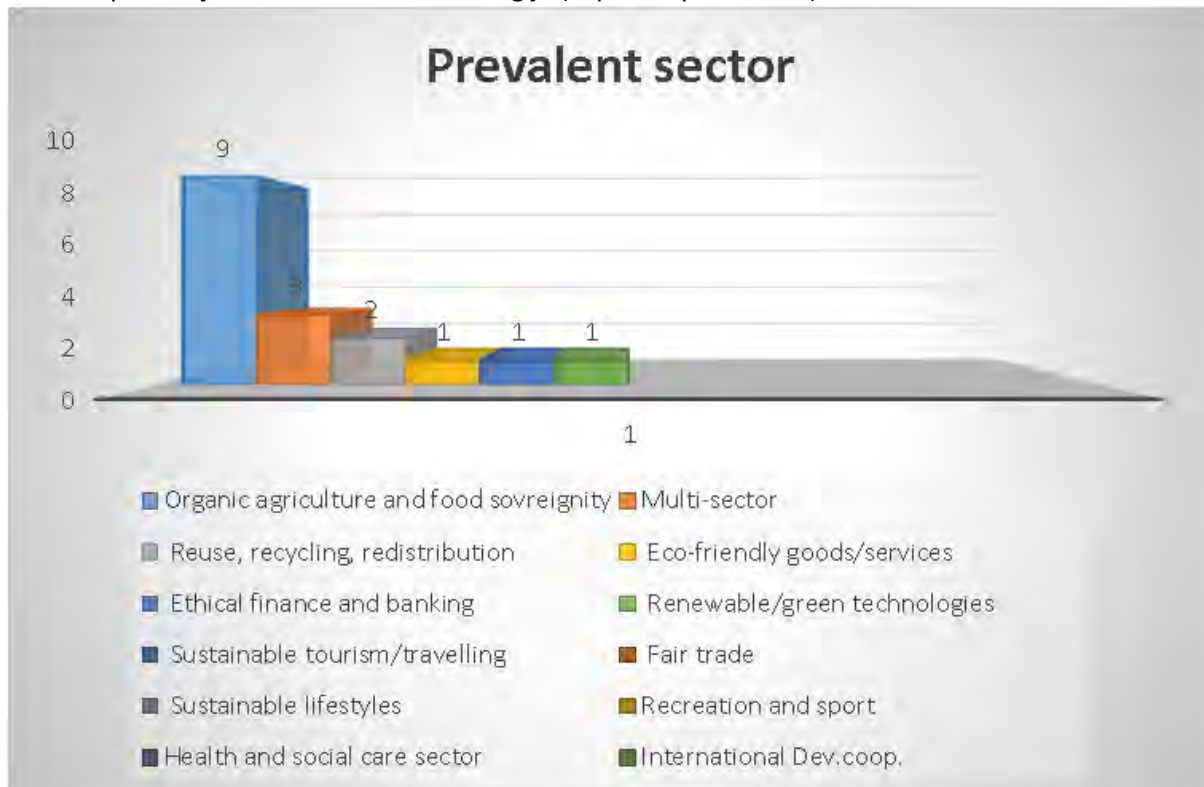
Analiza podataka

U ovom odjeljku razrađeni su neki kvantitativni i kvalitativni pokazatelji, prikupljeni iz informacija dobivenih kroz istraživačka izvješća, kako bi mogli čitatelju ponuditi podatke za usporedbu o identificiranim dobrim praksama. Kvalitativni pokazatelji temelje se na nekim zajedničkim kriterijima: učinak na okoliš, socijalni učinak, sudjelovanje, samo-upravljanje/djeljeno upravljanje, sposobnost umrežavanja i obraćanje pozornosti na komunikaciju i zagovaranje.

U odnosu na kvantitativne pokazatelje, analiza govori o SSE sektorima i aktivnostima, procjenama broja ljudi koji su, direktno ili indirektno, uključeni u prakse (zaposlenici, članovi, volonteri) priходу koji donose provedene aktivnosti i razmatranje zakonskih formi/neformalne strukture, koje koriste prakse. Kroz ove pokazatelje, moguće je napraviti učinkovit monitoring i evaluaciju sistema za razmotrene prakse, ne samo da bi napravili snimak tekućih podataka, nego da se nađe put za osnaživanje procesa za što veću efikasnost analiziranih komponenti.

Sektori

Odabranih 17 primjera dobre prakse, bave se različitim SSE sektorima ili ovlastima. Prvi rezultat je premoć dobre prakse u poljoprivrednom sektoru i sektoru hrane (**9**) i multi- sektoru usluga (**3**). Ostali sektori dobre prakse su: ponovna uporaba, recikliranje i redistribucija (**2**), etično financiranje, ekološki prihvatljivi zanati i zelene tehnologije (**1** praksa po svakom)

Gornji grafikon prikazuje lokalnu dimenziju svjetskog trenda: porast proizvodnje organske hrane i poljoprivredne prakse koje su su svjesne posljedica koje hrana koju jedemo ima na okoliš i naše zdravlje. Na Mediteranu se ubrzano razvija pokret organske hrane koji zahtjeva promjenu načina

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

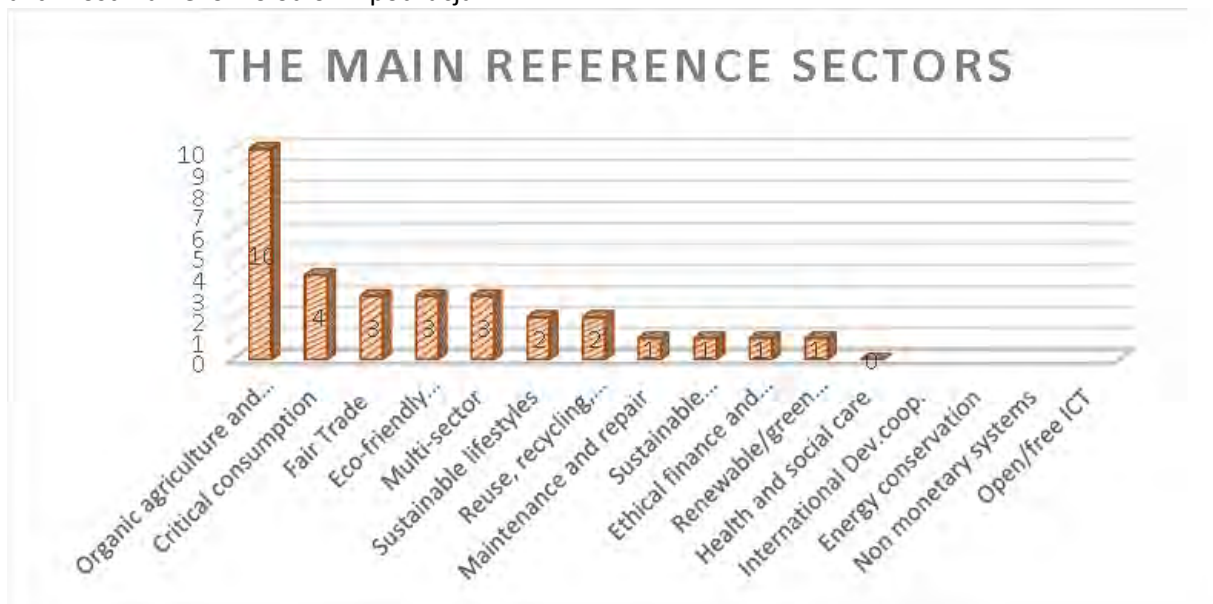
OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

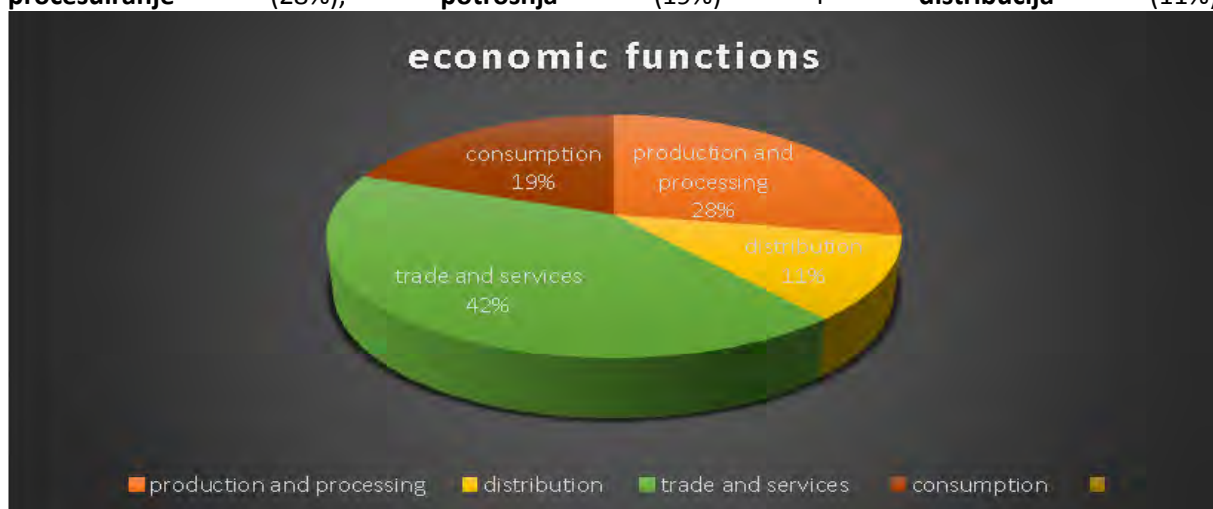
web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

prehrane i osvještenost potrošača, budući da oni imaju važnu ulogu kao kupci i mogu snažno utjecati na tržište. Analizirajući različite aktivnosti u odabranim praksama, utvrdili smo da su glavni sektori: lanac poljoprivredne i organske opskrbe, kritična potrošnja, poštena trgovina, etično financiranje, ponovno korištenje i recikliranje, obnovljivi izvori energije, ekološki prihvatljivi proizvodi i usluge multi-sektora. Postoje iskustva u proizvodnim sektorima (robe i usluga), kulturnim aktivnostima i kampanjama. Ova kategorizacija je ograničena i sintetska, jer postoje prakse koje implementiraju aktivnosti na nekoliko od ovih područja.

Mnoge prakse razmatraju sistemsko kombiniranje ovih iskustava na teritorijima. Iskustva poput lanca solidarne opskrbe koji povezuju proizvođače i potrošače između grada i sela, kao i mreže koje djeluju na društvenoj komunikaciji i zagovaranju, inovativna iskustva poput distrikta solidarne ekonomije, raširena su na ovom području. Pokušaji stvaranja sistematske povezanosti između iskustava, mogu se djelomično naći u **Italiji**, **Španjolskoj** i **Portugal**, pogotovo u prehrambenom i poljoprivrednom sektoru. Analizirajući tradicionalne ekonomske funkcije koje obavljaju prakse na ovom području, utvrdili smo premoć **trgovine i usluga** (42%), zatim **proizvodnja i procesuiranje** (28%), **potrošnja** (19%) i **distribucija** (11%)

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

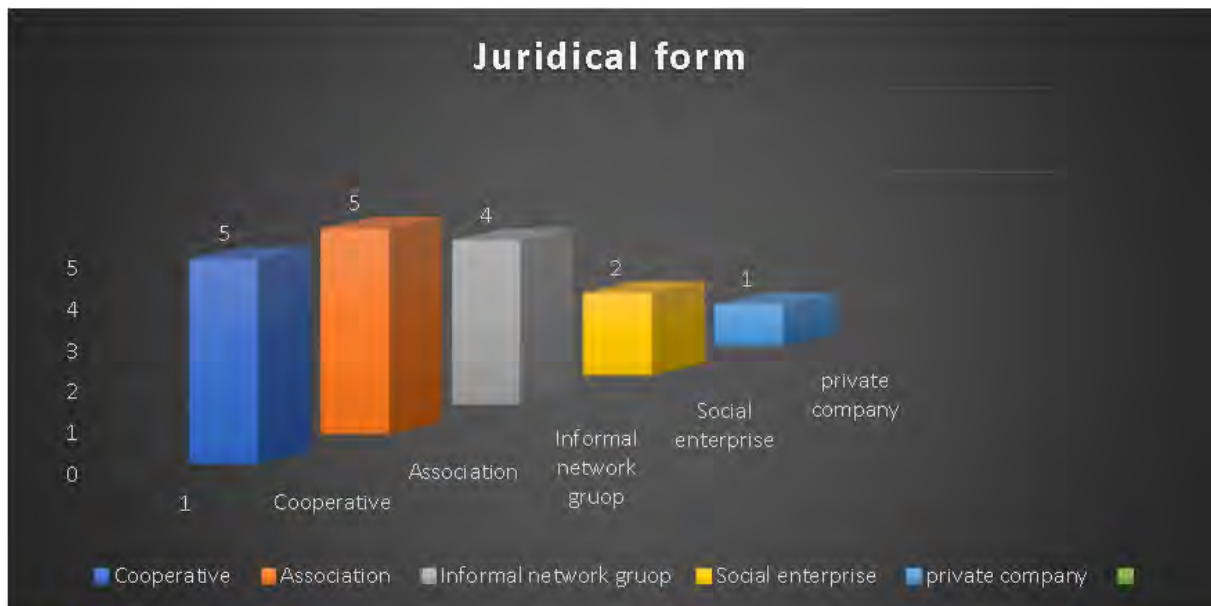
web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Sudjelovanje

Jedno od glavnih obilježja SSE entita, koje se posebno ističe u slučaju uspoređivanja s tradicionalnom vrstom organizacija u konvencionalnoj ekonomiji, je činjenica da je u centru **čovjek**, a ne **profit**. **To se može izraziti formulom „ ljudi ispred profita“** Ovaj stav pokazuje kako angažiranje igra značajnu ulogu u SSE, jer su primarne vrijednosti i principi: uključivanje, demokracija, pozornost obespravljenim segmentima populacije. Prakse istraživane na ovom području u skladu su sa svojim značajkama, jer uključuju više od 3 500 ljudi i više od 300 direktno ili indirektno zaposlenih u ovim entitetima.

U odnosu na zakonski oblik ovih organizacija, zanimljivo je primjetiti da je većina dobrih praksi organizirana kao kooperative (5) ili neprofitne organizacije (5), a samo nekoliko su društveno ili privatno poduzeće (2 prakse i 1 djelomično). Dodatno, postoje aktivni klasteri i mreže (4 u različitom obliku)

Učinak

Znamo da su SSE prakse okrenute ciljevima zajedničkog interesa. Promocija odnosa između različitih entiteta, poštena podjela resura, poštovanje i očuvanje okoliša, i težnja za ostvarenjem društvenih ciljeva, prisutni su u svakom od analiziranih iskustava. Dakle ove dobre prakse potiču porast inicijativa posvećenih proizvodnji i razmjeni robe i usluga. Djeluju na bazi principa suradnje, reciprociteta, održivih podružnica, i energetsko-okolišnoj kompatibilnosti. Posebno ako gledamo prakse identificirane kroz projekt moguće je kvalitativno procijeniti kriterije učinka na čimbenike.

Sljedeći grafikon pokazuje učinak nekih vrijednosti unutar dobrih praksi. Na primjer, primjećujemo da se velika važnost pridaje pitanjima okoliša i društvenim aspektima u većini analiziranih praksi. Na ovom području, dimenzija umrežavanja je jednako važna kao okoliš. Drugi ključni element je podjela upravljanja unutar dobre prakse, koja je ovdje vodoravna više nego u drugim analiziranim zemljopisnim područjima, zajednička slabost im je mogućnost komuniciranja i zagovaranja.

Općenito govoreći, učinak dobre prakse pokazuje relativnu slabost u komuniciranju i zagovaranju, ali u usporedbi s drugim analiziranim područjima, ova sposobnost postoji i vrlo je važan faktor angažiranosti i obrazovanja, posebno u području suradnje i poštene trgovine.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

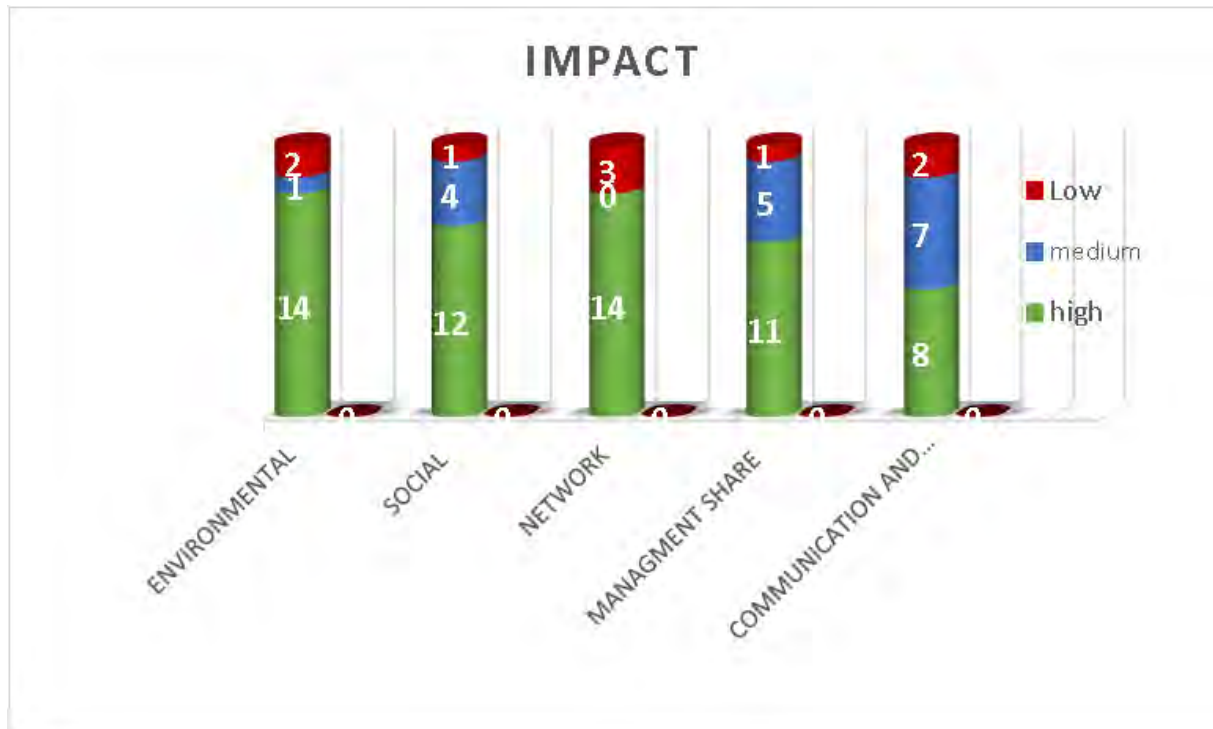
fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Prihod

Govoreći o prihodu koji donose dobre prakse, možemo ih samo procijeniti, jer dobiveni brojevi nisu kompletni ili točno definirani, ali općenito govorimo o ekonomskoj veličini od više od 23 milijuna eura. Ovo područje ima najveći ekonomski obujam, iako moramo primjetiti da veličina prihoda varira.

Rješenja za ekonomsku krizu

Općenito govoreći, razvoj SSE je od vitalnog značaja u ovim zemljama, kako bi se zaštitili od gospodarstva, visoke nezaposlenosti i pogoršanja učinka na okoliš, izazvanog općom krizom. Na ovom području različite krize (ekonomska, financijska, društvena, okolišna, politička, kulturna i znanstvena) izazvale su brojne teškoće i nesigurnost u svim navedenim točkama svakodnevnog života, i svjedoče duboku slabost i promašaje u ekonomskim i političkim modelima. Na ovim zemljopisnim područjima, kriza je imala strahovit učinak na život ljudi, javnost je sad puno osvještenija o onome što jede, kako se to proizvodi, cijenu i učinak izmještanja i „konkurentne“ veleprodaje međunarodne trgovine. Ljudi sve više sebe gledaju kao građane, a ne potrošače, i shvaćaju da je u njihovim rukama moć prijelaza od nezdrave i neodržive prehrane, na suradnju u proizvodnji u kojoj imaju aktivnu ulogu i odnose s proizvođačem. Postaju svjesni mogućnosti organiziranja ekonomije na drugi način i to ih osnažuje. Različiti oblici SSE, poput organskog uzgoja, grupa potrošača, obnovljivi izvori energije, kooperative i Poštene trgovine rastu- iako nešto sporije nego u prošlosti. Ova područja nisu pošteđena u ekonomskoj krizi, neke je shrvala (pogotovo ako su preslikavali natjecateljski model), ipak su ona vitalna. Naučili smo da holistički pristup umrežavanju i suradnji, može krizu pretvoriti u stvarnu mogućnost za uključivanje puno ljudi i stvaranje različite ekonomije, one koja odgovara potrebama individualaca i zajednica, a ne gramzivosti i profiterima i isključivo privatnim interesima. U tom smislu, kad se povežu različita iskustva, ona mogu preživjeti krizu i imati koristi od zajedničkih

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

inicijativa koje priža solidarna ekonomija. Mnoge razmatrane prakse usmjerene su na lokalnu dimenziju koja potiče sposobnost organizacija da utvrde potrebe i interveniraju u slučajevima siromaštva i marginalizacije globalne krize. Ove aktivnosti teže stvaranju novih poslova i poboljšanju radnih uvjeta, a u isto vrijeme posvećuju posebnu pozornost dimenziji društvenih inovacija. Kooperative i socijalna poduzeća, kao i svi ostali entiteti socijalne i solidarne ekonomije, pokazuju veću učinkovitost od konvencionalnih profitnih organizacija. U zadnjih 10 godina, broj radnika u socijalno-solidarnim poduzećima, povećao se od 11 milijuna (2002-2003), na 15 milijuna i sad predstavlja 6.5 % radne populacije u EU. Ovaj broj ne uključuje sve neformalne i miješane oblike SSE i inicijative (od vlastite proizvodnje, trampe, društvenih valuta, vremenskih banaka i sl.) CSAs, grupe solidarnih potrošača i proizvođača, multipliciraju se na razne načine: krajem 90-tih ih je samo nekoliko stotina u malom broju zemalja, a danas ih ima desetine tisuća. U **Grčkoj** iskustvo organizacije **Solidarity for all** je izvanredno. Ova organizacija je aktivna na nacionalnoj razini i nudi koordinaciju i praktičnu asistenciju svim inicijativama, od socijalnih klinika do pučkih kuhinja i distribucije hrane, od socijalnih trgovina povrćem i voćem do besplatne razmjene i društvene ekonomije, itd.

Solidarity for all (solidarnost za sve) je „dijete svih kriza“; osnovana je da bi pomogla potrebe međusobnog povezivanja, komunikacije, olakšavanje stanja i koordinacije raznovrsnih struktura, pokretima i inicijativama koje su se nastale zbog krize i njezinih učinaka na stanovnike. Druga značajna praksa u Grčkoj je BioMe, trenutno prva i jedina samoupravno industrijsko poduzeće na nacionalnoj razini. Inicijativa je nastala i podijeljenomeđu polovicom zaposlenika nekad vrlo uspješne industrijske kompanije, specijalizirane u proizvodnji vezivnog materijala i jakih sredstava za čišćenje. Napor neplaćenih radnika da uzmu budućnost u svoje ruke zahtijevajući sredstva za proizvodnju, kao i tvornicu, pokrenula je pokret solidarnosti koji je prešao državne granice. Već skoro 4 godine BioMe se razvija zajedno sa inicijativama potpore, koje su odigrale svoju ulogu na različite načine. Služe kao potpora umrežavanju zaposlenika, kao solidarna potpora industrijskim radnicima koji su ostali bez posla, zahvaljujući propasti i bankrotu industrijskih poduzeća, pomažu distribucijsku mrežu za proizvode BioMe, i konačno kao zagovornici i proširena generalna skupština. BioMe pokazuje da rad sa solidarnim ljudima u njihovim uključivanjem u provođenje inicijative, može donijeti vrlo pozitivne rezultate. BioMe se bori kako bi dokazao da samoupravna proizvodnja može zaživjeti. Ovo nije jedina inicijativa te vrste u Grčkoj koja je pokazala da se stvari mogu raditi i drukčije. Da bi to postigli BioMe koristi u potpunosti svaki resurs koji može dobiti. Bilo da se radi o solidarnosti, samoupravnoj proizvodnji ili tehničkom prijenosu znanja, zaposlenici/poslodavci napravili su nešto od svega toga i pokazali da je to ključ uspjeha.

U **Francuskoj**, prema IeS – Initiatives pour une Economie Solidaire (Inicijativa za ekonomsku solidarnost), financiranje i lokalna ekonomija mogu se pomiriti kako bi usmjerile građane na ekonomske projekte kroz individualno vlasništvo dionica kompanije. Ona pokazuje značaj i uspjeh za kratkoročan financijski ciklus. Kroz financirane projekte, još uvijek se insistira na individualnoj osvještenosti činjenice da mogu postati važan dio ovog procesa. Štoviše, svi projekti koje financira IeS, imaju značajnu ulogu na zaštiti okoliša na teritoriju. Od kad je osnovana 1988.g. financiraju 87 tvrtki (uključujući 14 umetnutih). Trenutno, pružaju potporu za 53 tvrtke. Ove tvrtke općenito su odgovorne za sektore okoliša, obnovljive energije, bio i pravedne trgovine, izgradnju, kulturu i slobodno vrijeme, socijalne usluge, proizvodnju hrane, transport i ugostiteljstvo. U 17 godina djelovanja, stvoreno je i opstalo više od 800 radnih mjesta. Trenutno IeS, podupire više od 600 poslova. Kroz svoje djelovanje IeS, želi revitalizirati teritorij kroz povećanje potpore lokalnom zapošljavanju. Djelovanje IeS je jako uspješno, fokusira se na financijsku održivost kompanija koje pomaže. Vrše se analize problema kako bi se konsolidirala uvodna faza, prije nego se donese odluka o financiranju.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Razmjena između juga i sjevera

Odnosi između juga i sjevera na Mediteranu nisu dovoljno razvijeni. Zapravo, vrlo malo dobrih praksi ima direktan kontakt s globalnim jugom kroz suradnju na razvoju projekata. Postoje različite prakse koje se bave međunarodnom suradnjom (Španjolska i Portugal), a zajedničko im je potpora održivih poljoprivrednih projekata na sjevernoj i južnoj hemisferi. Još jedan dobar primjer je trgovina Almocafre u Španjolskoj – neprofitna udruga potrošača sa otprilike 2.500 preporučenih sudionika Poštene trgovine, od kojih su 80% lokalni ili regionalni, a ostali iz zemlje i inozemstva. Zanimljivo je istaknuti kampanju za podršku palestinskim proizvodima unutar „ARCA“ programa. ARDREPES aktivno surađuje s Cape Verde (Encurtar Distancia) po protokolu sastavljenom između Općine Palmela i Santa Antao, a s druge strane nevladina udruga Monte djeluje u afričkim zemljama gdje se govori portugalski kao što su Guinea ili Cape Verde.

Kritične točke

Definiranje SSE

Istraživači tvrde da je koncept „socijalne i solidarne ekonomije“ na ovom području općenito priznat, da se prepoznaju definicije poput „socijalne ekonomije“, „lokalne ekonomije“, „zadruga“ i socijalnog poduzeća, vrlo su važne i razumljive javnosti. Iskustva socijalno-solidarne ekonomije ovdje imaju prvenstveno lokalnu dimenziju, usmjerena su na potrebe zajednice kako bi ih ojačale. Pokazuje se potreba umrežavanja, razmjene i suradnje, kako bi se prakse razvile u održive modele, dimenzije i prihod.

Komunikacija i zagovaranje

Već smo napomenuli u analizama drugih zemljopisnih područja, da aktivnosti komunikacije i zagovaranja na području Mediterana, nisu sistematske i imaju slab odjek u javnosti. Mnoge identificirane dobre prakse eksperimentiraju s novim načinima komunikacije kroz platforme društvenih medija, iako njihova uporaba nije jednako prisutna u svim inicijativama. Zanimljivo je da je veći kapacitet komunikacije i zagovaranja kod praksi koje su prihvatile oblike umrežavanja u organizaciji djelovanja. Važnost ovih aktivnosti je u potencijalnom angažiranju i podizanju razine osvještenosti u javnosti, iako ponekad mogu biti zanemarene zbog ograničenosti troškova organizacije. Srateške ekonomske politike suočene s financijskim, ekonomskim, društvenim i okolišnim krizama, na mnogim teritorijima osnažuju prakse koje mogu predstavljati alternativni put koji će osnažiti stvaranje novih radnih mjesta, osigurati prava, porast individualne i kolektivne svijesti o tekućim ekonomskim i socijalnim procesima. Ovdje je od velike važnosti da lokalne institucije i javna tijela dijele strategiju kako bi podržali nove i postojeće inicijative socijalno-solidarne ekonomije. U nekim područjima istraživanje ističe neka iskustva istinske suradnje koju bi trebalo proširiti na sve zemlje, budući da su dokazane kao učinkovite i efektne.

Kritičan odnos sa globalnim jugom

Konačno, kad analiziramo odnos s globalnim jugom, možemo primjetiti da, unatoč činjenici da je međunarodna suradnja prilično razvijena u mnogim zemljama, na ovom području postoji malo iskustava pravog partnerstva i razmjene između sjevera i juga. Mnoga iskustva socijalne i solidarne ekonomije nastala su na jugu, mogla bi biti implementirana i proširena na mnoge zemlje sjevera i juga, međutim, postoji slaba osvještenost o transformativnom potencijalu za razmjenu i multiplikaciju sukladno stvarnim potrebama partnera. Ove prakse podržavaju i različite lokalne projekte i organizacije, promovirajući otvaranje novih radnih mjesta, poduzetnički duh i oporavak

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

lokalnih aktivnosti poput agro-turizma, lokalnih zanata. Glavni društveni učinci su radna mjesta i investicije na ruralnim područjima, koja će, na primjer, spriječiti odlazak mladih. Jedan od vrijednih učinaka je i poboljšanje uporabe lokalnih resursa i obnova tradicionalnih ekonomskih aktivnosti, ukorijenjenih u teritoriju, kao što su poljoprivreda i ribarstvo. Asocijacija olakšava proces, promovirajući koncept lokalnog identiteta i stimulirajući odnose između proizvođača i potrošača, ali i između samih proizvođača. Ovo vodi jednom okruženju sličnom razmjenskoj ekonomiji: proizvođači razmjenjuju materijale, rade u malim grupama kako bi osigurali poštene cijene, ali i promoviraju proizvode jedni drugima. Oporavak poljoprivrede na prigradskim područjima bio je vrlo značajan, jer je imao izravan učinak na otvaranje novih radnih mjesta, prihode i sprječavanje nezaposlenosti. Potrošači su se posvetili svojoj zajednici, i između ostalog, postali svjesni koliko je snažan učinak njihovih aktivnosti.

Interesne točke

Postoje različite ideje i razmatranja sažeta i istaknuta iz istraživanja na ovom području.

Inovativna poljoprivreda

Važnost i pozornost koja se pridaje pitanju hrane, dopušta razvoj prijedloga koji su inovativni i mogu pružiti vizije koje su iznad prakse. Npr., iskustvo CSAs i razni prijedlozi za poljoprivrednu tržnicu u **Italiji, Španjolskoj i Portugalu**, smatraju su takvim modelom koje prepoznajemo kao dobre prakse. Kad govorimo o **Italiji i Španjolskoj**, CSA model se bavi stvaranjem harmonije između proizvođača, potrošača i prirode. CSA je partnerstvo između poljoprivrednika i potrošača, u kojem su odgovornosti, rizik i nagrade (prihod) zajednički. **Arvaia u Italiji** je najzanimljivija prijavljena praksa. To je poljoprivredna zadruga (kooperativa) osnovana od građana i proizvođača organske hrane. To je prva CSA organizacija u zemlji. Za razliku od sličnih zadruga, Arvaia eksperimentira na općinskoj zemlji. Glavni su joj ciljevi : zapošljavanje, porast društvenog sudjelovanja, monitoring i zaštita teritorija, širenje organskog i biodinamičnog uzgoja, obnova tradicionalnih usjeva, smanjenje tržišta i novčane razmjene, optreba vlastitih certifikata na proizvodima i razvoj mreže odnosa s vlastima, udrugama i individualcima u **Italiji** i inozemstvu, koji su motivirani istim ciljevima.

Neke od najzanimljivijih prijavljenih praksi su entiteti koji stvaraju i organiziraju lokalne mreže proizvođača, temeljene na ekološki prijateljskim poljoprivrednim praksama koje se predstavljaju potrošačima na Poljoprivrednim tržnicama. Poljoprivredne tržnice su javni prostori u kojima se okupljaju poljoprivredni proizvođači kako bi svoje proizvode prodali izravno potrošačima. Ovim tržnicama mogu upravljati općine ili privatnici, mogu biti sezonske ili cjelogodišnje. U **Italiji** postoji mreža u Salentu i zove se Oltre Mercato Salento, a u **Španjolskoj** nalazimo Agro-Ecological Agriculture Fair u Zaragozi (MAZ) Ova iskustva podupiru kratke distribucijske kanale u uspostavljanju direktnog odnosa između proizvođača i potrošača. Brojne aktivnosti se održavaju u isto vrijeme: radionice, kušanje hrane i info-pult o lokalnim proizvodima i regionalnoj bio-raznolikosti. Ove prakse, razvijaju i inovativni društveni pristup i politički korisno upotrebljen javni lokalni prostor za socijalno-ekološku tranziciju. U međuvremenu, stvara se održivi ekonomski kontekst, koji dopušta samozapošljavanje malim lokalnim i regionalnim proizvođačima, koji su već počeli ulagati u organski uzgoj. Pokazano je da održiva i etična proizvodnja može biti uspješna, što također vodi prema preferiranju organskih i prirodnih modela proizvodnje, koji mogu promijeniti dominantnu proizvodnju i načine prodaje. Ova iskustva sad izgrađuju nove ekonomske odnose, temeljene na povjerenju i direktnoj razmjeni, te na taj način utječu na građansku osvještenost o zaštiti okoliša i svoje proaktivnosti u zajednici. To povećava društveni kapital i pojačava društveno inovativne procese. Ljudi su sve više svjesni razlike između agro-ekologije i agro-biznisa, te važnosti sudjelovanja u ovoj debati, pa makar to samo bilo svjesno kupovanje.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Održivost aktivnosti

Jedan od centralnih ciljeva analiziranih dobrih praksi je posvećenost pitanju održivosti, ne samo u ekonomskim oblicima, nego na socijalnim, zaštiti okoliša i komunalnim razinama. Mnogi razmatrani procesi proizvodnje, krenuli su putem ekološke i društvene pretvorbe, ističući potrebu orijentiranja prema zadovoljstvu osnovnih potreba, a ne prema povećanju profita. **U Francuskoj**, Enercoop je SCIC (kooperativna i sudionička asocijacija), nastala 2005.g. i aktivna je na nacionalnoj razini. Enercoop je na razini države, jedini kooperativni dobavljač 100% obnovljive energije u direktnom odnosu s proizvođačima. Formiran je od strane radne grupe, sastavljene iz sektora obnovljive energije, građanskih udruga i SSE entiteta, koji su se sastali 2004.g. da bi našli novi model proizvodnje energije.

Greenpeace, Biocoop, Hespul, the CLER, Friends of the Earth and La Nef su osnivači. Enercoop radi sa Lokalnim igračima na implementiranju mjesta proizvodnje (od proizvodnje strojeva do upravljanja), fazama proizvodnje i u isto vrijeme ohrabruje zapošljavanje. Enercoop kupuje električnu energiju od 14 proizvođača: 7 hidro-električnih, 1 biomass, 3 vjetrove energije i 3 fotovoltne proizvođača energije. Organizacija želi građanima dati mogućnost doprinosa lokalnoj proizvodnji energije, kroz regionalnu mrežu kooperativa (koje stalno nastaju), i sudjelovanje u upravljanju ovim kooperativama, zauzimanjem za kratki ciklus opskrbe električnom energijom. Enercoop Languedoc-Roussillon, podiže razinu svijesti građana putem debata, konferencija i projekcija. Predlaganjem kooperativne energije koja ne zagađuje okoliš, Enercoop ima pozitivan ekološki učinak na regiju.

Smanjivanje, ponovna uprava i recikliranje mogu pomoći zajednicama i okolišu da uštede novac, energiju i prirodne resurse. Kao prvo, najbolji način za smanjiti otpad je ne stvarati ga. Stvaranje novog proizvoda zahtijeva puno materijala i energije, sirovine moraju biti izvađene iz zemlje, proizvod mora biti obrađen i prevezen na mjesto gdje će se prodavati. Zbog ovoga je smanjivanje i ponovna uporaba najučinkovitiji način da se spase prirodni resursi, zaštiti okoliš i uštedi novac. Na **Cipru**, Anakzklos Perivalotiki je najstarija solidarna organizacija koja nije kooperativa, raste i jača zadnjih 5 godina. Ona je bila odgovor na ekonomsku krizu koja je zahvatila državu, na način da je povećala stupanj solidarnosti u zajednicama, često preuzimajući vodeću ulogu u osiguravanju financiranja. Osim toga, predložena dobra praksa sadrži najveći broj principa socijalne i solidarne ekonomije, definirane projektom. Oni sakupljaju odjeću, cipele, pojaseve i torbice, kao i kućni tekstil i na taj način ostvaruju dohodak od prodaje i recikliranja. Organizacija pripada sektoru recikliranja, međutim, bave se i socijalnim ciljevima kako bi osigurali osnovne potrebe zajednice i financirali vodeće projekte u zajednici. Još jedno inovativno iskustvo na području održivosti je UpCycle **u Francuskoj**, dioničko društvo koje je prepoznato od ESUSA kao "tvrtka kojoj je stalo I društveno je korisna". UpCycle predlaže razvikanje inovativnog ekonomskog modela: kružnu ekonomiju, usklađenu s urbanom poljoprivredom, osmišljenu da odgovori na urbane zahtjeve i organičenja. Njihov posao uglavnom se temelji na "talogu kafe". Organizacija skuplja talog kafe, koju koriste pariške mašine za kavu, recikliraju ga u posebnu vrstu 'gljive' koja se zove "Pleurotes Monte Christo". Talog se šalje u radionice Ateliers Sans Frontiere (ASF), koji zapošljava nekvalificirane ljude za preradu. Talog se sortira na način da se koristi samo talog koji nema gljivica, zatim se dodaje piljevina, micelijum i voda, tom se smjesom pune vreće. Postoje dva načina distribucije proizvoda. Vreće se mogu prodati profesionalnim poljoprivrednicima/vrtlarima, koji mogu dopuniti svoje prihode van sezone, prodavanjem gljiva. UpCycle je zatim izbacio na tržište tzv. 'boite a champignons' – alat za gljive, kojeg bilo tko može upotrijebiti za uzgoj gljiva u kutijama kod kuće. Onog trena kad su gljive

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

uzgojene, preostale vreće se prodaju poljoprivrednicima kao gnojivo. Ekonmski ciklus je zatvoren na održivi način, a usput se rješilo I nekoliko društvenih pitanja.

Inovativne inicijative socijalnu uključenosti

U različitim praksama, socijalna ekonomija i socijalno poduzetništvo smatraju se prvenstveno kao inicijative za zapošljavanje ljudi u nepovoljnom položaju. Zato ih zovu socijalna poduzeća za integraciju rada. Socijalno poduzetništvo se smatra instrumentom za rješavanje problema na teritoriju i ne percipira se kao globalni potencijal. Pozornost mnogih praksi društvenom uključivanju je vrlo važan factor, jer postoje različita iskustva u Španjolskoj, Italiji i Francuskoj s vrlo značajnim učinkom u potpori ranjivim skupinama ljudi. Sve ove prakse imaju jedinstvenu ulogu u obrazovanju I treningu na teritorijima, što je dobar način da se poveže socijalna i solidarna ekonomija s potrebama na teritoriju. U sektoru hrane, prisjetimo se Colombini posjeda u **Italiji** i kooperative Terrabona u **Španjoskoj**. Njihova aktivnost usmjerena je na organski uzgoj, s ciljem poboljšanja društvene i radne integracije ljudi s psihičkim problemima ili mentalnim bolestima i imigrantima. Mnogi od njih svakodnevno se susreću s diskriminacijom zbog svoje nacionalnosti ili invalidnosti i ovo je za njih prvi put u životu da se ne osjećaju napušteni, nego kao dio 'nečeg velikog'

Uprkos pozitivnim aspektima, društvene farme se susreću s dnevnim izazovima, uglavnom financijske prirode. Da bi mogle provoditi sve gore navedene društvene projekte, osim organske proizvodnje, organizacije moraju dobivati novčana sredstva, kojima mogu pomoći velikom broju ranjivih skupina u procesu rehabilitacije i integracije na tržištu rada.

Umrežavanje: distrikti I klasteri

Na ovom području možemo naći vrlo zanimljive primjere organiziranih mreža, koje se još opisuju kao 'klasteri solidarne ekonomije' ili 'distrikti solidarne ekonomije'. To su mreže udruga, proizvođača i potrošača koji razmjenjuju robu i usluge na zajedničkim principima solidarnosti.

Njihov raspon varira od neformalne mreže do krovne organizacije, aktivne su u nekoliko sektora, ali sve imaju svoj specifični cilj: ujedinjavanje, partnerstvo, suradnja između lokalnih organizacija, grupa, lokalnih vlasti na teritoriju, u cilju uvođenja inovativnih oblika lokalnog održivog razvoja. One mogu imati drukčije zakonske strukture, ali sve dijele određene karakteristike poput snažnog promotivnog fokusa na inovativne oblike proizvodnje i potrošnje, te sposobnosti da pruže proizvod, brigu i usluge koje odgovaraju dinamici i inovativnim malim poslovima.

U Italiji, REES Marche je osnovan 2006.g. kao sljedbenik neformalne skupine Regional Table of Solidarity Economy. Namjera im je uvođenje progresivne definicije "odozdo prema gore" za uvjete razvoja novog ekonomskog i društvenog sistema, usmjerenog na ekologiju, zajednička dobra, pravdu, solidarnost i novu, pravu demokraciju u Regiji Marche. REES je i udruga i mreža, jer želi povezati mnoge različite čimbenike u mrežama ekonomske i kulturne razmjene, u svrhu stvaranja zajedničkog projekta nove i bolje ekonomije i društva.

Nadalje, namjera im je stvaranje mreže svih mreža, budući da žele uključiti i druge povezane mreže (ekološke, kulturne, ekonomske, volonterski, društvene promocije, dobroti, trgovačke sindikate, nevladine organizacije, i sl.) kako bi pokrenuli pozitivnu društvenu transformaciju. Trenutno, REES ima oko 200 članova, uključujući mnoge pravne osobe (tvrtke, udruge, SPGs i lokalna tijela uprave). Bave se određivanjem solidarnih ekonomskih distrikta (SEDs) na nekoliko područja u regiji, angažirajući gospodarske akcionare, udruge i institucije, koje djeluju na različitim područjima. Najznačajnije aktivnosti su: umrežavanje, kulturne aktivnosti, pokušaji stvaranja SEDs i organskih područja, zagovaranje, sponzoriranje i promocija novog ekonomskog sistema.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Postoji neformalna grupa, osnovana na području Salenta, koja povezuje nekoliko primjera dobre prakse u poljoprivrednom sektoru. Može se smatrati distrikom SSE, koji povezuje nekoliko inicijativa uglavnom iz poljoprivrede, koje odlično zatvaraju krug od proizvodnje do distribucije. Distrikt čine: Casa delle Agriculture "Tullio e Gina", Castiglione d'Otranto i OltreMercatoSalento-Lecce, kao i projekt Salento Km0, udruga MeditFilm iz Galatine. Ova grupa organizacija predstavlja temeljni lanac održive, etične i solidarne nabave hrane, zajedničku viziju lokalnog razvoja temeljenu na vrijednosti hrane. Ova mreža pokriva cijelo područje provincije Lecce, stvarajući snažne poveznice u rasponu od 60 km, ali i izvan provincije na područje Salenta.

Postoje elementi umrežavanja i klastera u nekoliko slučajeva dobre prakse koje smo već navodili u analizama posvećenim ovom području. Radi se o pilot iskustvima u kojima lokalne jedinice iz nekoliko sektora i lokalne uprave, implementiraju aktivnosti, mogućnosti i politiku na bazi zajedničkih principa:

- Ekonomija mora biti poštena i društveno odgovorna: od sudionika iz distrikta traži se ponašanje u skladu s pravilima pravednosti i poštovanja prema ljudima (radni uvjeti, zdravlje, obrazovanje, društvena uključenost, osiguranje vitalnih roba i usluga);
- Poduzeća su potaknuta na pravednu raspodjelu prinosa od ekonomskih aktivnosti (investiranje zarade društvenih radnika lokalno i na globalnom jugu) s transparentnim kriterijima u cjenama robe i usluga;
- SSE mreže i klasteri pomažu umnožavanju ugovora i djeljenju između raznovrsnih iskustava da bi se postiglo potpuno zadovoljstvo lokalnih potreba za zaštitom okoliša.
- SSE mreže i klasteri eksperimentiraju i podržavaju lokalne inicijative, pogotovo u dijelu koji još nije prepoznat od strane zakonodavstva, kako bi zadovoljili osnovne ljudske potrebe, promovirali ljudska prava i osigurali dostojanstvene životne uvjete za stanovništvo.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Istočna Europa

SSE kontekst u zemljama dobre prakse

Iskustva socijalne i solidarne ekonomije na području Istočne Europe bore se da nađu svoj prostor u ekonomiji ovih zemalja. U nekoliko analiza koje su pripremili istraživači, prihvaćanje koncepta SSE, trpi određenu marginalizaciju, najvjerojatnije zbog kulturnih predrasuda vezanih za percepciju ovih iskustava kao „socijalnog modela“ koji se snažno propitkuje od vremena pada Berlinskog zida. Zbog toga je na ovom području najrašireniji model „socijalne ekonomije“; djeluje lokalno na socijalnoj bazi Usmjerena na društvenu uključenost. Nedavni pokušaji reguliranja ovog sektora, važan su pokazatelj pokušaja da se definira SSE. Npr. **Mađarska** nema zakon o društvenim poduzećima i solidarnoj ekonomiji, ali od 2006. do 2013.g. doneseno je nekoliko dekreta za različite sektore: CSOs, volonterske aktivnosti s javnim interesom, zadruge i socijalne zadruge. Socijalna poduzeća mogu birati profitni ili neprofitni zakonski oblik; ovi zadnji mogu vršiti ekonomsku aktivnost samo u slučaju kad im to nije glavna djelatnost. Socijalna poduzeća mogu dobiti razne koncesije i izuzimanje od plaćanja poreza i naknada.

Bugarska je nedavno usvojila akcijski plan za socijalnu ekonomiju. U listopadu 2014. potpisana je deklaracija koja je istakla činjenicu da socijalna poduzeća mogu imati važnu ulogu za zemlju, imajući u vidu održivi razvoj. U 2014.g. izrađena je cestovna karta po nazivom „Promocija i razvoj socijalnog poduzetništva u **Bugarskoj**“. Trenutno se provodi pregled svih aktivnih jedinica koje rade na ovom području.

U **Republici Češkoj** bilježimo jaku prisutnost centraliziranih inicijativa socijalne ekonomije u Pragu, koje čine neprofitna i socijalna poduzeća. Jako su različita, nemaju nikakvu jasnu podjelu između socijalnih poduzeća i onih usmjerenih na solidarnost. Ova raznovrsnost odražava se na različite definicije socijalne i solidarne ekonomije, dijelom u slučaju neprofitnih organizacija, ali uglavnom na području socijalnog poduzetništva.

Ovo se odražava na različite percepcije njihove socijalne i solidarne uloge, pogotovo kad se radi o oblicima potpore i strategija njihovog razvoja. Nije sasvim jasna ni linija razdvajanja za nevladine udruge i socijalna poduzeća. Zabilježeno je da u zemlji postoji 22 149 neprofitnih poduzeća (fondacije, mirovinski fondovi, dobrotvorne organizacije, udruge, zakonski priznate crkve, koordinacije organizacija). Dva ministarstva imaju važnu ulogu u promociji i potpori profitnih i neprofitnih socijalnih poduzeća, koja podržavaju i neke međunarodne banke.

Čak su i univerziteti zainteresirani za ovaj sektor i provode istraživanja i analize raznih djelova. Općenito govoreći, glavnina socijalnih poduzeća posluje s ciljem integracije i zapošljavanja osoba s poteškoćama u razvoju. Obzirom da su socijalna ekonomija i socijalno poduzeće u Republici Češkoj prvenstveno percipirana kao inicijative za zapošljavanje ljudi s poteškoćama u razvoju, zapravo su socijalna poduzeća za radnu integraciju. Socijalno poduzetništvo se smatra instrumentom rješavanja problema u zemlji, a ne kao globalni pristup ekonomiji.

U **Rumunjskoj** postoji velika koncentracija iskustava. U Bukureštu mnoga socijalna poduzeća razvijaju brojna zanimljiva iskustva, dok su u većini ruralnih područja, iskustva ograničena. U **Slovačkoj** državni socijalni sektor uključuje trgovačke sindikate, kooperative i druge oblike socijalnih poduzeća, grupe podrške, lokalne CBOs, udruge radnika u neformalnoj ekonomiji, nevladine organizacije koje pružaju usluge, financijski programi i puno drugih aktivnosti.

U **Hrvatskoj**, socijalna ekonomija je nešto tipičnije povezana s oblicima socijalnih poduzeća, udrugama civilnog društva i „trećim sektorom“. Solidarna ekonomija nije poznata socijalnim akterima, aktivistima i javnosti. SSE u zemlji je u povojima, djelomično marginalizirana od strane javne uprave, što je vidljivo iz nacionalnih dokumenata, gdje se SSE spominje samo u Nacionalnoj strategiji za stvaranje pogodnih uvjeta za razvoj civilnog društva od 2006. do 2011.g.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Proces nove nacionalne strategije za razvoj socijalnog poduzetništva 2014-2020 g. je vrlo spor, slabost sektora vidljiva je iz odgovora koje smo dobili za vrijeme intervjua provedenih s dionicima iz Dubrovačko-neretvanske županije. Jedini oblik socijalnog poduzetništva, koji ima institucionalni i zakonski oblik je shema zadruga, reguliran zakonom o zadrugama. Da bi se postigao potencijalni razvoj socijalnog poduzetništva, zakonski i institucionalni okvir trebao bi biti definiran za socijalna poduzeća i solidarnu ekonomiju, unutar gore navedene Nacionalne strategije, kako bi se dao jaki poticaj razvoju socijalne i solidarne ekonomije u **Hrvatskoj**.

U Sloveniji također, definicija „socijalne ekonomije“ slabo je poznata, a javnost je više upoznata s nazivom „socijalno poduzetništvo“. Sve do siječnja 2015.g. za sektor je bio zaduženo Ministarstvo rada, obitelji, socijalne skrbi i jednakih mogućnosti, a trenutno su ovlasti date Ministarstvu ekonomskog razvoja i tehnologije. Službeni dokumenti opisuju ove inicijative kao „inovativne oblike poduzetništva, s visokim osjećajem odgovornosti prema društvu i ljudima. Za socijalno poduzetništvo poslovni motivi su rješavanje socijalnih, ekonomskih, ekoloških i drugih problema društva na inovativni način. Prva svrha ovih alternativnih oblika poduzetništva je reguliranje tržišta, uzimajući u obzir principe socijalnog poduzetništva: osiguravanje zaposlenja za ranjive grupe i obavljanje socijalno korisnih aktivnosti. Poput klasičnih tvrtki, socijalna poduzeća posluju na tržištu, samo što se profit ne dijeli između vlasnika i radnika, nego se vraća u poslovanje tvrtke. Socijalno poduzetništvo je povezujući faktor, jer ohrabruje ljude da se uključe i volontiraju, te na taj način osnažuju solidarnost u društvu.“

Analiza podataka

U ovom dijelu, prikazat ćemo neke kvalitativne i kvantitativne pokazatelje za usporedbu, koje smo prikupili iz istraživačkih izvješća o identificiranim dobrim praksama.

Kvalitativni pokazatelji temelje se na nekim zajedničkim kriterijima SSE: ekološki učinak, društveni učinak, sudjelovanje, samo-upravljanje/zajedničko upravljanje, sposobnost umrežavanja, komunikacija i zagovaranje. Kvantitativni pokazatelji odnose se na analize SSE sektora i aktivnosti, procjenu broja ljudi koji su direktno ili indirektno uključeni u praksu (zaposlenici, članovi, volonteri) ili prihod koji generiraju izvršene aktivnosti, kao i razmatranje legalnih oblika/neformalne strukture koje imaju prakse. Ovi pokazatelji omogućavaju provođenje učinkovitog monitoringa i evaluacije promatranih praksi, ne samo da bi dobili kratak osvrt na trenutne podatke, nego kako bismo mogli naći način ojačavanja procesa prema jačoj učinkovitosti analiziranih djelova.

Sektori

11 odabranih slučajeva dobre prakse, bave se sa različitim područjima socijalne i solidarne ekonomije. Prvi rezultati su pokazali prevladavanje praksi u **sektoru hrane**, posebno **ekološki prihvatljivim robama i uslugama** (5 praksi), **sektor Pravedne trgovine** (2 prakse).

Među ostalim sektorima nalazimo redistribuciju, ponovnu uporabu i recikliranje (2 prakse) i jednu dobru praksu na polju održivog načina života, organske poljoprivrede i važnosti hrane. Zanimljivo je naglasiti da je najveći dio odabranih iskustava fokusiran na ugostiteljsvo/usluge prehrane koji dopušta drugim sektorima SSE da se uključe, no postoji zabrinutost zbog nekih slabosti u poljoprivrednoj proizvodnji iskustvima poljoprivrednika provedenih u SSE entitetima.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

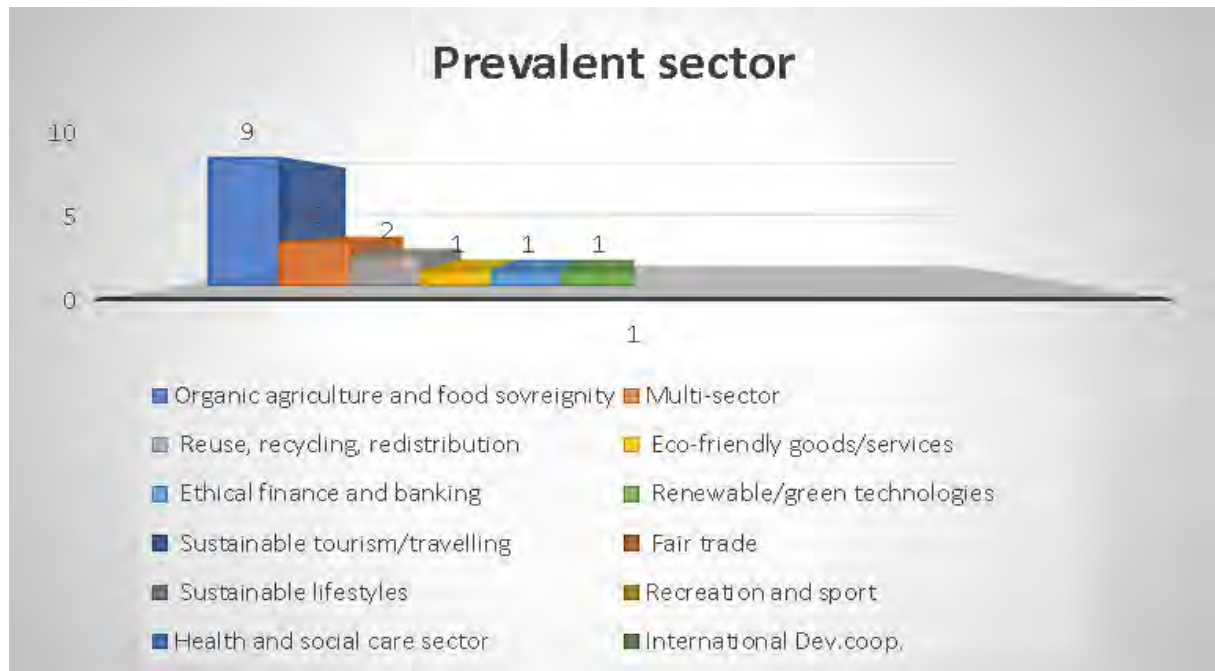
fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

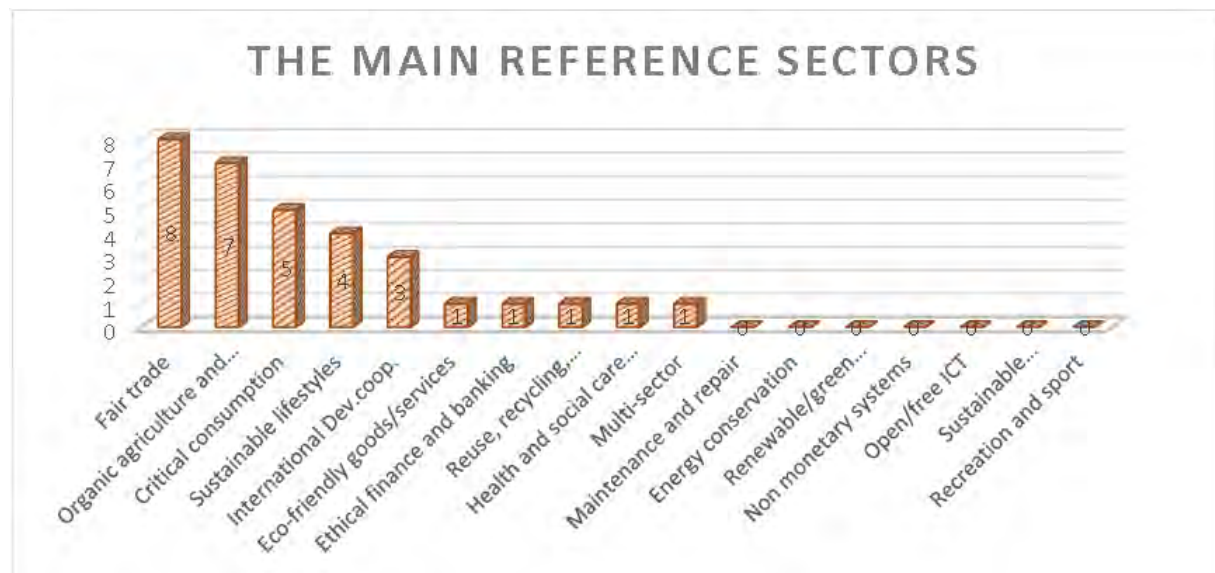
e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Analizirajući različite aktivnosti odabranih praksi, utvrdili smo da su najvažniji sektori SSE : **ekološki prihvatljiva roba i usluge** sa snažnom porukom posvećenja **održivom načinu života i kritičnoj potrošnji** . Vrlo dobro su predstavljene poljoprivredne i organske skupine, zajedno s iskustvima ponovne uporabe i recikliranja; nešto malo pozornosti dato je održivom turizmu. Nema iskustava koja se odnose na direktnu aktivnost međunarodne solidarne suradnje, etičkog financiranja i obnovljive energije. Ova kategorizacija je ograničena i sintetska, budući da postoje prakse koje implementiraju neke od ovih aktivnosti.

Ne postoje pokušaji međupovezivanja između SSE organizacija na ovom području, Ovo bi trebao biti najhitniji cilj za zajedničko djelovanje SSE organizacija. Ovo istraživanje se smatra kao čin olakšavanja bolje suradnje i zajedničkog načina djelovanja kako bi se postigao što veći društveni učinak. Zapravo

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

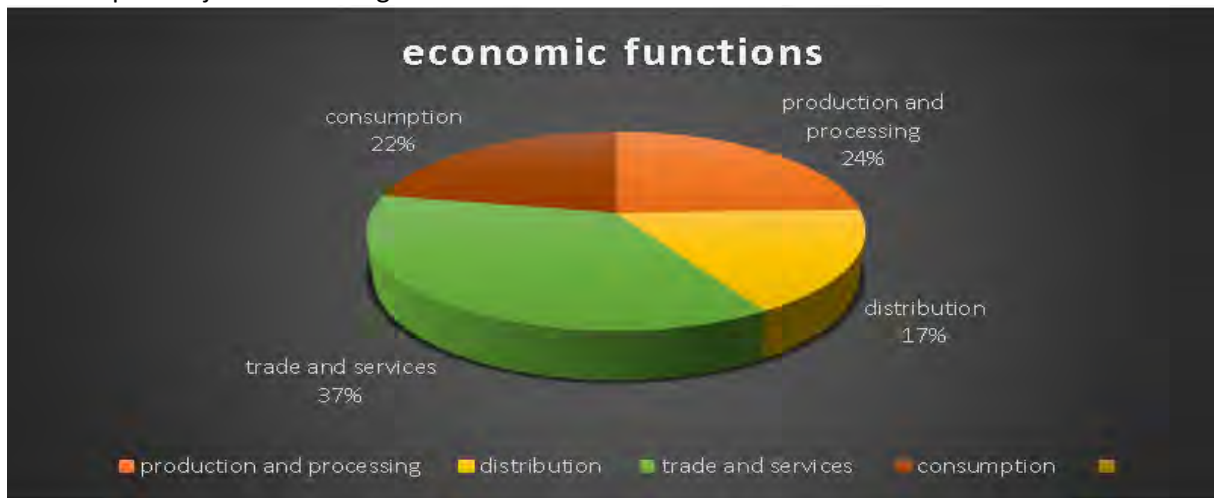
OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

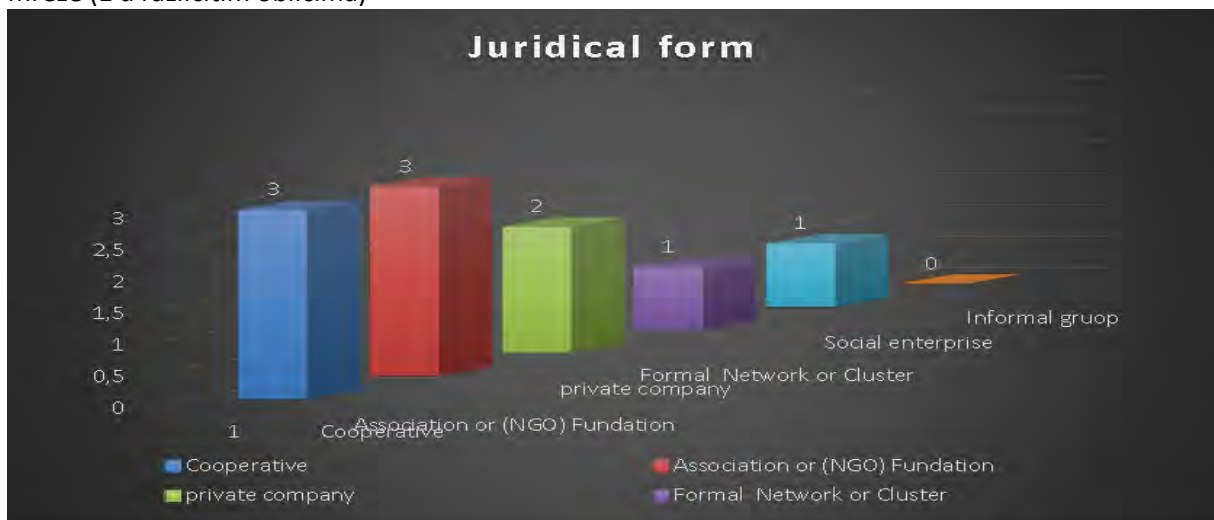
jedini način sistematskog djelovanja može biti u slučajevima dobre prakse, koji se odnose na sektor ekološki prihvatljive robe i usluga.

Analizirajući tradicionalne ekonomske funkcije u odabranim praksama, možemo primjetiti da prevladavaju one koje se odnose na **trgovinu i usluge** (43%), a slijede ih proizvodnja i procesuiranje (35%), potrošnja (13%) i distribucija (9%). Ova činjenica potvrđuje da prevladava sektor hrane baš kao što je prethodno prikazano.

Sudjelovanje

Analiza dobre prakse u Istočnoj Europi, na različite načine je doprinijela slici angažiranosti tisuća ljudi u SSE i pokazala njihovu veliku sposobnost u uključivanju. Oni doista grade stvarnu alternativnu ekonomiju, koja omogućuje stvaranje novih radnih mjesta; osiguranje ljudskih prava, širenje individualne i kolektivne svijesti o trenutnim društvenim i ekonomskim procesima, razmišljanje o društvu građana i ljudi, a ne potrošača, klijenata ili proizvođača. Preko 5000 ljudi uključeno je na razne načine, a više od 150 ljudi je direktno ili indirektno zaposleno u jedinicama SSE. Kapacitet angažiranja i otvaranja novih poslova različit je po entitetima: npr. fondacija Bulgarian Food Bank (Bugarska banka hrane) pomaže 22 500 ljudi. Obzirom na zakonske oblike ovih organizacija, zanimljivo je da je najveći broj primjera dobre prakse organiziran kao **udruge, nevladine organizacije, fondacije (3) , zadruga (3), privatne tvrtke (2)** i samo jedno socijalno poduzeće. Postoje i klasteri ili mreže (1 u različitim oblicima)

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Učinak

Kao što smo već objasnili na primjeru Sjeverne i Centralne Europe, prakse solidarne i socijalne ekonomije općenito su orijentirane zajedničkim ciljevima. Mnoga od ovih iskustava usmjerena su na stvaranje i razvoj inicijativa posvećenih proizvodnji i razmjeni roba i usluga, na principu suradnje, odgovornosti, održivosti i kompatibilnosti energije i ekologije. Posebno gledajući prakse unutar istraživanja, moguće je dobiti pokazatelje učinka u odnosu na neke kriterije.

Sljedeći grafikon prikazuje neke vrijednosti unutar praksi. Možemo primjetiti da je velika važnost data socijalnoj i ekološkoj dimenziji u najvećem broju analiziranih jedinica dobre prakse.

Na ovom području, istaknut je značajan ekološki i društveni učinak dobre prakse. U najvećem dijelu iskustava, dva aspekta djeluju simultano i kombinirana su na različite načine, ali na najvišoj razini učinkovitosti. Ako prakse pokazuju učinak u umrežavanju i samo-upravljanju, primjećuje se veća slabost u njihovoj sposobnosti komunikacije i zagovaranja, što znači da su manje važne za organizacije koje su analizirane. Ovi pokazatelji se moraju uzeti u obzir kod procjene moguće potpore ili treniranja u kasnijoj fazi projekta, ili za vrijeme trajanja istog.

Prihod

Kad govorimo o prihodu koji donose ove prakse, moguće je napraviti samo cjelokupnu evaluaciju, jer prikupljene sume nisu potpune niti adekvatno definirane. U svakom slučaju radi se o ukupnoj ekonomskoj vrijednosti od više od 2 milijuna eura. Ovo je područje koje bilježi najnižu ukupnu vrijednost SSE izraženu u postocima. Ovdje je potrebno razlikovati prakse koje imaju značajan приход poput Bugarske banke hrane (BFB).

Rješenja za ekonomsku krizu

U pogledu rješenja za postojeću ekonomsku i socijalnu krizu, uloga SSE se odvija u dva pravca. Na jednoj strani, uloga socijalne i solidarne ekonomije je direktno ispunjavanje njihove misije, tj. društveni i ekološki ciljevi ispunjavaju se kroz njihove profitne/poslovne aktivnosti. Bez obzira na to, najveće jedinice solicjalno- solidarne ekonomije imaju ključnu ulogu u doprinosu daljnjeg razvoja SSE organizacija na lokalnoj razini. To uključuje razne oblike financiranja i savjetovanja, sponzoriranje,

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

zakonske i političke zaštite, podučavanja, istraživanja, obrazovanja i podizanja javne svijesti. Posvećenost mnogih praksi socijalnom uključivanju je važan čimbenik profiliranja područja.

U **Rumunjskoj, Bugarskoj, Sloveniji i Hrvatskoj** postoji nekoliko iskustava koje postižu značajan učinak u podršci ranjivih skupina ljudi. Oni promoviraju zapošljavanje, rade na obrazovanju i treniranju prema shemi koja bi se trebala koristiti kao model za aktivnosti SSE po mjeri potreba na teritoriju. Podsjetimo se imigrantske krize nastale u Europi, potrebno je spomenuti zbog SSE praksu promoviranu u Sloveniji pod nazovim SKHUNA ili „Slovenska svjetska kuhinja“ To je inovativni projekt društvenog poduzeća, koje uključuje imigrante i izbjeglice. Svrha joj je doprinijeti poboljšanju socijalnih uvjeta za imigrante i izbjeglice, a u isto vrijeme obogatiti slovensko društvo. Ideja se temelji na povezivanju ljudi oko iste osnovne potrebe: hrane i prehrane. Fondacija Bugarska banka hrane, također je odigrala važnu ulogu u slučaju imigranata i izbjeglica. Uz klasičan pristup osiguravanja brige i hrane za imigrante, ona se povezuje s industrijom hrane i organizacijama koje osiguravaju hranu unutar i van skloništa za izbjeglice. U 2014.g. pomoć je pružena preko 3.480 izbjeglica, uključujući preko 150 obitelji, smještenih u domovima.

Razmjena između Juga i Sjevera

Istočna Europa je područje koje ima malo direktnih veza s globalnim jugom. Samo nekoliko SSE praksi ima projekte povezane s Globalnim jugom, kao i zajedničke razvojne projekte. Pravedna trgovina je model za različite odnose s mnogim zemljama na jugu. Dva iskustva u Republici Češkoj (Fair & Bio Pražirna) i Slovačkoj (Lyra Chocolate sro) kojima je glavni posao transformacija Pravedne trgovine proizvodima kakaom i kavom. Sirova kava dolazi iz Južne Amerike i Afrike, zemlje porijekla su Guatemala, Nicaragua, Honduras i Uganda, a kakao dolazi sa obiteljskih posjeda u Kolumbiji i Dominikanskoj Republici. Kroz sustav Pravedne trgovine, moguća je borba s globalnim siromaštvom, dajući odlučujuću ulogu svijesti potrošača, čije se odluke o kupnji izravno odražavaju na radne i životne prilike proizvođača na Globalnom jugu. Zahvaljujući svojoj viziji i ciljevima, Pravedna trgovina se može definirati kao most između socijalne-solidarne ekonomije i razvojne suradnje.

Slovenska SKUHNA ili „Slovenska svjetska kuhinja“ je na neki način pokušaj izgradnje „mosta“ između migranata i izbjeglica i lokalnog stanovništva. Uspješna integracija migranata u zajednicu njihovih domaćina je ključ da se migracija pretvori u prednost. Imajući na umu da su šefovi kuhinje i konobari koji sudjeluju u projektu migranti i izbjeglice koji dolaze iz različitih dijelova svijeta, SKUHNA ima veliki izbor jela tipičnih za Centralnu i Južnu Ameriku, Aziju i Afriku. Oni djeluju na kulturnoj osnovi, ali također da bi osigurali tijek novca koji generira njihov rad, utvrdili mnogostruke veze suradnje i solidarnosti među zemljama iz kojih dolaze i zajednica u kojima sada žive.

Kritične točke

Definiranje SSE

Prema konceptu usvojenom u socijalnoj i solidarnoj ekonomiji (SSE), istraživači kažu da se na tom području uopće ne upotrebljava izraz „socijalna i solidarna ekonomija“. Prepoznati su izrazi „socijalna ekonomija“ i „socijalno poduzeće“, prihvaćeni su kao važni i duboko razumljivi.

Na ovom području socijalna ekonomija je široko prihvaćena kao „treći sektor“ formalne ekonomije, dopunjuje „prvi sektor“ (privatni/profitni) i „drugi sektor“ (javni/planski). Treći sektor uključuje zadruge, zajedničke fondove, udruge i fondacije. Ovi entiteti su kolektivno organizirani i orjentirani na društvene ciljeve, koji su ispred profita, ili povratak dionicima. Primarna briga, kao zajednicima ljudi a ne kapitala, nije im uvećati profit, nego ispunjavanje društvenih ciljeva (to ne isključuje mogućnost stvaranja profita, jer je on potreban za reinvestiranje).

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Komunikacija i zagovaranje

Kao što smo već primjetili kod kvalitativnih pokazatelja, aktivnosti komunikacije i zagovaranja kod nekih odabranih slučajeva dobre prakse, pokazuju velike slabosti, iako pristup i posvećenost varira od prakse do prakse. Zapravo, neka iskustva smatraju uključivanje komunikacije i zagovaranja kao strategiju tržišnog pozicioniranja u lokalnom SSE. Međutim, takav način trebao bi biti prihvaćen u slučaju da logika solidarne ekonomije naraste toliko snažno da promijeni nacionalnu ekonomsku sliku. Tu je kritična interakcija između lokalne uprave, sveučilišta i javnih organizacija za malo i srednje poduzetništvo i individualna stvarnost socijalno solidarne ekonomije (SSE). Prema tome, bilo bi jako teško za pokret, tvrtku ili organizaciju, razvijati se, poštujući održivi model i primjetnu dimenziju. Ovo može rezultirati stvaranjem malih poslova (tvrtki) bez zajedničke mreže ili poveznice. Zato je najvažnije povezati inicijative koje rade uspješno, učiniti da dijele iskustva dobre prakse upravljanja i koriste nove tehnologije kako bi izbjegli zemljopisne prepreke.

Strateške ekonomske politike

U najvećem dijelu zemalja ovog područja ne možemo se referirati na javnu politiku, artikuliranu prema potrebama različitih sektora SSE. U nekim zemljama odnedavno se poduzimaju posebne mjere regulacije i potpore SSE sektorima i specifičnim aktivnostima. Prvi znak za blisku budućnost je saznanje kako bi bilo korisno da vlade i lokalna javna uprava donesu i objave regulativu, koja će stimulirati stvaranje novih SSE poslova, ali i potaknuti održavanje postojećih iskustava koja su vrlo često originalna i zanimljiva, te se mogu odmah primijeniti u drugim dijelovima zemlje i u drugim zemljama.

Neka od analiziranih iskustava već pružaju vrijedna rješenja socijalnih pitanja i pokazuju najbolje načine za rješavanje problema na teritorijima. Moguća sugestija, proistekla iz istraživanja je, da se elaborira okvir za SSE, koji će uzeti u obzir postojeće i potencijalne aktivnosti, gledajući vrlo pažljivo u postojeća iskustva u drugim europskim zemljama sa sličnim kulturnim tradicijama. Vrijedne mjere mogu biti upotrebljene u stvaranju novih radnih mjesta za ranjive skupine u aktivnostima koje se odnose na ekološku održivost i migracije. Ove mjere mogu staviti europske zemlje u izravan kontakt sa zemljama koje još uvijek nastoje naći svoju vlastitu strategiju održivog razvoja.

Interesne točke

Inovativne i ekološki prihvatljive proizvodne aktivnosti

Nekoliko inovativnih praksi odnose se na ekološki prihvatljivu proizvodnju hrane i robe koja omogućuje društveni razvoj. The Bakery Social Club u Bugarskoj i Concordia Bakery u Rumunjskoj, osim što proizvode kruh i pekarske proizvode, organiziraju kulturna događanja, društvene i obrazovne programe za mlade i odrasle, bez obzira na njihove potrebe. Ova iskustva promoviraju socijalnu i profesionalnu integraciju mladih ljudi u njihove zajednice na različite načine, pokušavajući iskoristiti lokalne sirovine (više od 80% s lokalnih tržišta), smanjujući na taj način zagađivanje ugjičnim dioksidom, jer ih transportiraju na kratkim relacijama. Na ovaj način smanjuje se i učinak plinova iz staklenika. Osim toga, oni rade na obnovi kulturne i kulinarske tradicije svoje regije, nudeći kvalitetne i zdrave proizvode. Zahvaljujući dodanoj vrijednosti ovih proizvoda, potrošači svjesno sudjeluju u stvaranju uvjeta za dostojanstven život ranjive skupine ljudi i doprinose općoj dobrobiti lokalne zajednice. *Terapija kruhom* postaje važan temeljni alat za promjene u društvu. Sukladno tome, ekonomska održivost ovog posla je osigurana proizvodnjom kruha, proizvodom kojeg trebamo svaki dan, pomaže ponovnoj uporabi starih recepata, a to je privlačno ljudima sa srednjim i visokim primanjima, poznavateljima tradicije. Na isti način kooperativa ROH u Republici Češkoj sa svojim cafe barom i Skuhna u Sloveniji, doprinose inovativnim procesima socijalnog okupljanja,

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

nudeći usluge alternativne prehrane i stvaraju prostor u kojem se susreću ljudi iz različitih socijalnih grupa, razmjenjuju ideje i debatiraju o nacionalnim i globalnim pitanjima. Slični su primjeri Szimpla Farmer's Market u Mađarskoj: vrlo poznat sajam Pravedne trgovine u centru Budimpešte, koji nudi mogućnost lokalnim poljoprivrednicima za prodaju njihovih proizvoda, zahvaljujući povoljnim cijenama štanda, a lokalnom stanovništvu mogućnost kupnje proizvoda po povoljnoj cijeni. Glavni cilj projekta je omogućiti stabilnu i povoljnu priliku lokalnim proizvođačima za prodaju svojih proizvoda, promociju kratkog lanca snabdijevanja i lokalnu održivu proizvodnju, i snabdijevanje potrošača sigurnim proizvodima.

Reduciranje, ponovna uporaba i recikliranje pomaže zajednici

Ove tri radnje pomažu da se smanji količina otpada kojeg bacamo. Čuvaju prirodne resurse, poljoprivredno zemljište, energiju i štede novac. Reduciranje, ponovna uporaba i recikliranje su najbolji načini očuvanja okoliša. Reciklirani proizvodi se vraćaju kao sirovine koje se mogu upotrijebiti za novi, različiti proizvod. Prikupljanje i prodaja robe, nastale iz urbanog otpada je 'prirodna' društvena mjera i izvor prihoda za mnoge socijalne grupe koje su marginalizirane na tržištu rada, posebno u teškim ekonomskim vremenima. Dodatno, recikliranje iskorištenih stvari, doprinosi smanjenju otpada, što umanjuje ekološke krize na teritorijima. Postoje izvrsne inicijative na ovom polju, koje pokazuju elemente socijalnih inovacija poput socijalne zadruge 'Priateljica' u Hrvatskoj, i Ateliere fara Frontiere u Rumunjskoj. Ova dva iskustva bave se pitanjima socijalne uključenosti i ekologije, ohrabruju i promoviraju zapošljavanje invalidnih osoba i drugih socijalno isključenih grupa, kroz proizvodnju i prodaju proizvoda od gline, žbuke, recikliranog parafina i tekstila, ili prikupljanjem električnog i elektroničnog pribora. Na ovaj način, zadruge aktivno doprinose održivom razvoju lokalnih zajednica, zaštiti okoliša, smanjivanju siromaštva, povećanju samopštovanja i kvalitete života ljudi s poteškoćama u razvoju i njihovih obitelji. Što se tiče otpada hrane, moramo znati da mnogi ljudi ne shvaćaju koliko hrane bacaju svaki dan – ostatke nepojedene hrane i one što se pokvarila. 95% hrane koju bacamo završava na odlagalištima ili spalionicama. U2015.g. globalno je bačeno više od 37 milijuna tona prehrambenog otpada. Hrana koja se baca na odlagališta proizvodi metan, snažan plin iz staklenika, koji uzrokuje promjene klime. Jedna od odabranih dobrih praksi, fondacija Bugarska banka hrane, radi na smanjivanju ove količine bačene hrane, koristeći je kao faktor razvoja.

Održivost aktivnosti

Kako je naglašeno na navedenom području, sva iskustva analizirana u istraživanju imaju važan učinak na globalnu i lokalnu održivost. Mnoga od ovih iskustava su zapravo ekološki, društveno i ekonomski održiva. Ne koriste kemijske tvari, genetski modificirane organizme, nisu velike ni orjentirane prema uveličavanju profita, nego zadovoljavaju potrebe ljudi i prirode. Urbana poljoprivreda promovira snažan povratak samoorganiziranja i samupravljanja, a ove nove inicijative predstavljaju i važan element socijalnog uključivanja. Szimpla Farmer's Market u Mađarskoj je izvrstan primjer međusektorske suradnje koja promovira SSE i širi snažnu poruku sudionicima naglašavajući prednosti participativnog pristupa. Projekt aktivno doprinosi održivom razvoju malih poljoprivrednika i lokalnih zajednica, promovira udio kratkih lanaca distribucije hrane i lokalnu održivu poljoprivredu koja potrošačima nudi provjeren izvor snabdijevanja hranom. Kroz sve ovo, njeguje se ideja zaštita okoliša i smanjivanje siromaštva. Odabrani primjeri omogućuju jasno shvaćanje da SSE inicijative zahtijevaju visoku razinu političke zrelosti i sposobnost jasne vizije i strategije.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Pravedna i solidarna trgovina i socijalna uključenost

Na ovom području su najistaknutije prakse Pravedne trgovine u Češkoj (Fair & Bio pražirna) i u Slovačkoj (Lyra Chocolate sro), jer su fokusirane na proizvodnju i transformaciju poštene trgovine i socijalno poduzetništvo. Zapošljavajući ranjive skupine ljudi, The Fair & Bio Cooperative je jedinstveni primjer dobre prakse na ovom zemljopisnom području. Njihova svjesna povezanost sa zemljama globalnog juga je izuzetna, uzimajući u obzir trenutne prilike u Češkoj, gdje se socijalna poduzeća osjećaju odgovornim samo za teritorij na kojem djeluju.

Promovirajući umrežavanje i organizaciju među malim proizvođačima, naglašavajući visoku vrijednost rada i zaštite okoliša, te pozivajući potrošače na razumnu, svakodnevnu kupovinu, Poštena trgovina podupire odnose uključene u proizvodnju, prodaju i potrošnju.

Važno je primjetiti da nakon više od 40 godina od prvog iskustva, ovaj sektor se širi u različitim zemljama, u kojima danas ona predstavljaju novu formulu suradnje s južnom hemisferom. Na ovaj način se uspostavljaju unutar-nacionalni odnosi koji će proširiti spona solidarnosti unutar međunarodnih trgovačkih tokova.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Svijet

Sadržaj SSE u zemljama dobre prakse

Ovo područje uključuje zemlje koje su međusobno jako udaljene, imaju različite kulturne tradicije, tako da u slučaju kad nam se neki ekonomski projekti čine sličnim, teško ih je uspoređivati. Na primjer, u Južnoj Americi koncept „solidarne ekonomije“ implicira različitu perspektivu u odnosu na „socijalnu ekonomiju“, koja je glavna definicija u Europi za opis sličnih aktivnosti. Dok je europska paradigma fokusirana na organizacijske forme (zadruga, udruženja i sl.), u Južnoj Americi je fokus na sadržaju, odnosno koliko različitih sudionika može biti uključeno u ekonomiju. U ovoj perspektivi, socijalna ekonomija je alternativni oblik ekonomije u teoriji i praksi, snažno povezan sa socijalnim i ekonomskim promjenama. Ova posebna vizija je imala veliki odjek kad su **Bolivija, Brazil, Ekvador i Venecuela**, imale vlade vrlo blisko povezane s narodnim pokretima.

Bolivija je prilično dobro organizirana, s vrlo snažnom institucionalnom podrškom socijalno-solidarnoj ekonomiji. Postoje ekonomske aktivnosti u zajednici koje je država prepoznala (posebno one unutar najjačih poljoprivrednih organizacija Oecas i Oecom). Vršiti se redovito prikupljanje podataka, procesi se redovno kontroliraju, često se rade višestruki godišnji planovi, intervenira se u potpori i regulativi. U **Brazilu**, jednom od najaktivnijih i najnaprednijih zemalja u uvođenju SSE, prva praksa socijalne i solidarne ekonomije, počela je već 80-tih godina, sektor je privukao političku pažnju početkom 90-tih, ali tek sredinom 90-tih solidarna ekonomija je bila jasno prepoznata i broj socijalnih poduzeća počeo se oporavljati i rasti, kao posao kojim su izravno upravljali zaposlenici. Najuspješniju potporu su imali od fondacije Brazilian Forum of Solidarity Economy (FBES), promovirane od civilnog društva, financirane javnim sredstvima povezivanjem proizvođača, poduzeća, udruga, nevladinih udruga i njihovih mreža.

Brazil je zemlja koja pruža najrazličitije javne mjere u promociji solidarne ekonomije. Prvo iskustvo je bilo na inicijativu Sveučilišta Porto Alegre, uz potporu lokalne i državne uprave. U 2004.g. uprava Lula da Silva utemeljila je Sekretarijat za solidarnu ekonomiju, koje je ovisilo o Ministarstvu rada. Sekretarijat je osnovan s ciljem „promoviranja jačanja i širenja ekonomske solidarnosti kroz integrirane politike, kako bi se generiralo zapošljavanje i prihod, socijalna uključenost i promocija poštenog razvoja.“ Njegova uloga je upravljanje poduzećima, poslovnim udrugama, sajmovima, solidarnosti i distribuciji mreža Pravedne trgovine. Više od milijun radnika je trenutno zaposleno u samoupravljačkim poduzećima. Istraživanje koje je proveo resor za SSE na terenu pokazalo je da u razdoblju od 2004 do 2013 . u zemlji ima 33.500 SSE poduzeća.¹³

U **Urugvaju**, SSE pokret ima snažan odjek nakon financijske krize koja je pogodila zemlju u 2001.g. SSE mreže općenito se sastoje od neformalnih grupa malih zadruga, koje se uglavnom bave zanatima ili organskim uzgojem, ali su aktivne i na području odgovornog turizma i Pravedne trgovine.

Socijalna i solidarna ekonomija također je predstavljena kroz udruge i nevladine organizacije, te sveučilišta koja podržavaju i promoviraju ova iskustva na teritorijima. Istraživanje na terenu, koje je proveo Državno Sveučilište, nedavno je završeno i u njemu je identificirano oko 600 praksi solidarne ekonomije (60% neformalne, 40% kolektivne), koje uključuju više od 5000 ljudi. Postoji nekoliko mogućnosti za diskusiju s nacionalnim i lokalnim institucijama, a u nekim regijama lokalna uprava osnovala je specifične urede za potporu solidarne i socijalne ekonomije. Postoji nekoliko mogućnosti za razgovor s nacionalnim i lokalnim institucijama, a u nekim regijama lokalna uprava ima posebne administrativne urede za potporu SSE.

Prva trgovina za prodaju organskih proizvoda, otvorena je 2005.g., a 2007. prva trgovina za Pravednu trgovinu, nakon čega slijedi osnivanje nacionalne koordinacije za solidarnu ekonomiju, s

¹³ Secretaria Nacional de Economía Solidária (SENAES), La Economía Solidaria en Brasil: un análisis de datos a nivel nacional (2013)

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

ciljem promoviranja događanja i otvaranja SSE tržnica diljem zemlje. Danas je pokret nešto slabiji i fokusiran na organski uzgoj i odgovornu potrošnju. U proteklim godinama pitanje samoupravljanja je još jednom postalo 'vruća tema' za sve pokrete u zemlji. Na **Azijskom kontinentu** postoji ogromna raznolikost iskustava i SSE pokreta, o kojima se malo zna i vrlo su snažni lokalno. U **Indiji**, zahvaljujući principima kojih se drže, imaju veliku vrijednost i značaj u mnogim segmentima obespravljenih skupina, kojima je teško doći do resursa, pogotovo kapitala, koji bi im omogućili da postanu vlasnici svojih malih poslova. Vrlo često, kroz kolektivno sudjelovanje, dobivaju na ozbiljnosti u pregovorima s institucijama, a zahvaljujući zadrugama i umreženosti, osiguravaju jednakost i poštenu ulogu u upravljanju, kroz participativne upravne sisteme. Socijalne i solidarne aktivnosti uključuju skoro 30 milijuna ljudi, uglavnom organiziranih u zadruge, dvije trećine su aktivne u poljoprivredi (uglavnom proizvode šećer i mliječne proizvode), sudjelovanje žena jako je organizirano. Tijekom 90-tih godina, slijedeći globalnu dinamiku oslobađanja ekonomije i financija, donesen je zakon o kooperativnom sektoru, uključujući i one jedinice koje su možda povezane sa solidarnom ekonomijom, iako nisu posebno definirane. U zemlji se osjeća i snažna aktivnost na polju pravedne trgovine i organskog uzgoja. U **Maleziji**, široki spektar SSE je podijeljen u 4 sektora: zadruge, socijalna poduzeća, etično financiranje i organizacije civilnog društva (OCD). Ovaj posljednji bavi se ekonomskim aktivnostima koje su vrlo često samo-održive. Općenito govoreći, inicijative iz sektora pravedne trgovine, ne osjećaju se kao dio većeg pokreta uključivanja. Područje etičnog financiranja i zajedništva, prepoznato u nacionalnom registru broji negdje oko 3800 skupina, ali je vrlo malo brojčanih pokazatelja o ostvarenim specifičnim aktivnostima. Primjećuje se širenje OCD-a, nevladinih organizacija i neprofitnih skupina, unatoč usporavanju zbog nekih restriktivnih mjera koje su nedavno uvedene. U posljednjih dvadeset godina, na **Afričkom kontinentu** prisutan je rast iskustava i učinak socijalne i solidarne ekonomije. Na **Mauricijusu** ne postoji posebna zakonska ili javna definicija koja bi sugerirala postojanje **koncepta** SSE. Ovo je područje jako slabo poznato, zato je moguće naći neka vrlo zanimljiva iskustva, koja nažalost, nisu identificirana ili prepoznata, tako da ne postoji poseban izvor podataka. SSE se sastoji od 3 glavna sektora: zadruge, organizacije civilnog društva koje vode sve ekonomske aktivnosti i neprofitna poduzeća. Više od 30 socijalno-ekonomskih aktivnosti, vrši se unutar zadruga. Zadruge na Mauricijusu i Rodriguesu sastoje se od 95.012 članova, grupiranih u 1052 kooperativna društva, s prihodom oko 5.5 milijardi INR (više od 70 milijuna eura). Glavna ekonomska aktivnost zadruga je proizvodnja i marketing šećerne trske (10% nacionalne proizvodnje), uzgoj krumpira (45%), luka (70%), svježeg povrća (80%), uzgoj stoke, ribarstvo, udruge vlasnika autobusa, trgovina, zanati, kreditiranje i štednja. Iako postoje brojne OCD-a i dobrotvorne institucije, koje podržavaju neke oblike ekonomskih aktivnosti poput proizvodnje patchwork-a (Udruga Magic Fingers), rukotvorine (Medine Horizons) i druge aktivnosti na prikupljanju sredstava (CARITAS i druge nevladine organizacije), ne postoji sistematsko bilježenje ili statistički podaci o ovim aktivnostima i njihovom izvođenju. U ovoj regiji javljaju se zanimljiva iskustva zadruga na području poljoprivrednog sektora, koje započinju proces prelaza na metode organskog uzgoja, pod utjecajem uvoznika iz sektora pravedne trgovine koji sve više traže organski certifikat za poljoprivredne proizvode. Na području **Palestine**, SSE vuče korijene u ekonomiji otpora mehanizmima zapošljavanja i samozapošljavanja. Konačna vizija SSE u zemlji još nije konceptualno prepoznata. Danas je palestinsko društvo kronično politički nestabilno, ekonomski ovisno o okupatoru i međunarodnim darovateljima. Nazadovanje solidarne i socijalne ekonomije i društvenih vrijednosti je očigledno, zajedno s nedostatkom učinkovite službene politike, koja bi se bavila strukturnim problemima u ekonomskim sektorima i tržištu rada. Unatoč ovim trendovima i situaciji, neke dobre prakse se mogu utvrditi. One predstavljaju značajan i zanimljiv pokušaj da se stvore alternativni načini proizvodnje, zauzimanja, zapošljavanja, potrošnje, investicija i sl. Na primjer, neprofitne organizacije ili nevladine organizacije koje izgrađuju kapacitete jačanja uloge kooperativa i neformalnih grupa koje se bave

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

organskom poljoprivredom. U **Tunisu**, iskustva povezana sa SSE, vrlo su organska, ali postoji struktura civilnog društva aktivna na različitim područjima vezanim za vrijednosti solidarne i socijalne ekonomije. Najnovija istraživanja (ožujak 2015.g.) preko 18 000 organizacija provodi SSE u lokalnim zajednicama, iako nisu sve aktivne. Preko 80 međunarodnih nevladinih organizacija, djeluje na realizaciji projekata. Također izuzetno ovise o stranim donatorima, ali u isto vrijeme rade na stvaranju stabilnih poslova i otvaranju mogućnosti zapošljavanja na području unutar svog djelovanja. Postoji veliki broj neformalnih grupa, uglavnom aktivnih na ruralnom području ili prigradskim područjima, te unutrašnjosti zemlje, po procjeni radi se o više od jedne trećine lokalne ekonomije. Najprisutniji su sektori: trgovina, zanati, poljoprivreda i tradicionalna gastronomija. Ove skupine zakon ne prepoznaje, ali one nastavljaju s tradicionalnom lokalnom solidarnom praksom. Konačno, 2005.g. doneseni su zakonski propisi koji štite zajedničke aktivnosti u sektoru poljoprivrede. Gospodarstvo u **Mozambiku**, zemlji na jugoistočnoj obali Afrike, uglavnom se temelji na poljoprivredi. Mozambik se smatra najnerazvijenijom zemljom na svijetu, unatoč ogromnim prirodnim resursima. Uz poljoprivredne resurse poput zemlje, šuma i vode, zemlja ima minerale, prirodni plin i grafit. Međutim, minerali ne doprinose ukupnom bogatstvu šire populacije, jer njihovo vađenje zahtijeva velike investicije u infrastrukturu zemlje. Poljoprivreda je najznačajnija, ona je nositelj ekonomije u zemlji. Trenutno, poljoprivreda i ribarstvo čine oko 25% BDP. U isto vrijeme oko 80% radno sposobnih ljudi Mozambika, zaposleno je u poljoprivredi, najviše na sitnim posjedima, obrađujući zemlju koja ne iznosi više od jednog do dva jednog hektara po obitelji. Ovi mali posjedi proizvode skoro cjelokupnu količinu svježih proizvoda u zemlji.

Veliki dio iskustava solidarne i socijalne ekonomije predstavljen je u ovom sektoru, uglavnom ih predstavljaju zadruge koje se bore protiv politike industrijalizacije i standardizacije poljoprivrednog sektora, no pristupi stvaranja održivog poljoprivrednog modela i poboljšanja uvjeta za lakši pristup potrošača hrani, su različiti, kao i ljudska razmišljanja o ovom pitanju. Dok vlada vjeruje da poljoprivredne korporacije trebaju imati snažnu ulogu, organizacije poljoprivrednika i udruge zadružnih udruga zahtijevaju bolji politički okvir i veću potporu malim proizvođačima. Ovdje je u pitanju budućnost poljoprivrede u zemlji. Stoga su nevladine organizacije i poljoprivredne zadruge u Mozambiku poput UNAC (Uniao Nacional dos Camponeses), izuzetno kritične prema organizacijama PNISA i New Alliance for Food Security and Nutrition. Oni žele model koji će dati prednost malim proizvođačima i jačanju regionalne ekonomske cirkulacije, kako bi važnost hrane postala realnost.

Analiza podataka

U ovom dijelu pokazat ćemo neke kvantitativne i kvalitativne podatke, proizašle iz istraživanja, tako da bi čitatelj mogao uspoređivati podatke o identificiranim dobrim praksama. Kvalitativni pokazatelji temelje se na zajedničkim SSE kriterijima: učinak na ekologiju, društveni učinak, sudjelovanje, samoupravljanje/zajedničko upravljanje, sposobnost umrežavanja, komunikacija i zagovaranje. Kod kvantitativnih pokazatelja, analiza pokazuje SSE sektore i aktivnosti, procjenjuje broj ljudi, direktno ili indirektno uključenih u praksama (zaposlenici, članovi, volonteri), prihod koje izvršene aktivnosti generiraju, kao i zakonski okvir ili neformalnu strukturu u kojoj prakse djeluju. Ovi pokazatelji omogućuju kvalitetan monitoring i evaluaciju dobre prakse, ne samo da bi se vidjelo trenutno stanje, nego kako bi se našli načini jačanja ovog procesa u cilju veće učinkovitosti analiziranih komponenti.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

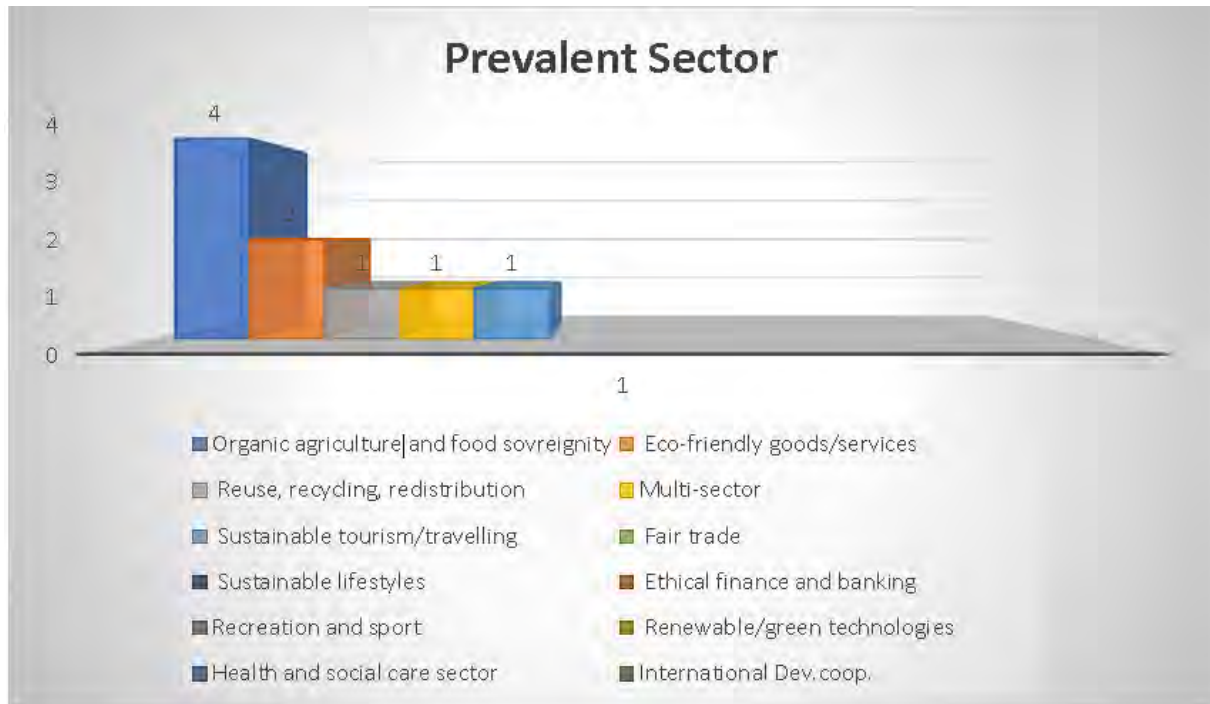
e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Sektori

Devet primjera dobre prakse bave se različitim sektorima unutar nadležnosti SSE. Prvi rezultat ovog istraživanja, pokazuje premoć praksi u sektoru poljoprivrede i hrane (4 prakse), ekološki prihvatljivi zanati (2 prakse), koje se međusobno uvažavaju. Unutar drugih sektora prevladavaju ponovna uporaba i recikliranje, održivi turizam/putovanja i više sektorske usluge.

Na ovom području, poljoprivredni sektor ostaje integralni dio sveopćeg razvoja, koji je puno učinkovitiji u smanjivanju siromaštva, nego ostali sektori. Međutim, postoji povećana zabrinutost da će konvencionalni načini poljoprivrede dovesti do zagađenja tla i vode, jer emitiraju velike količine stakleničkog plina, uništavaju bio-raznolikost i zanemaruju siromašne poljoprivrednike pogotovo u kišnim područjima. Štoviše, potrošači sve češće propitkuju kvalitetu hrane proizvedene na konvencionalni način. Stoga je hitno potrebna temeljita transformacija na alternativne sustave proizvodnje koji su ekološki i klimatski prihvatljivi, sveobuhvatni i proizvode sigurniju hranu. Među alternativnim poljoprivrednim shemama, najveću pažnju privlači poljoprivredni sektor, koji posljednjih godina raste dvostruko. To potvrđuju iskustva i pokazatelji na ovom području. Mnogi procesi transformacije prema organskom uzgoju, pokazuju povećanje iskustva zajednica u proizvodnji kvalitetne hrane i izravan odnos između poljoprivrednih proizvođača i potrošača. Što se tiče iskustava sa zanatima, ponovom uporabom i recikliranjem sirovina, proizvodnji orijentiranoj prema drugim bitnim načinima potrošnje, njihovo nastajanje više je rezultat smanjenja rudarskih poslova, zaštite zaposlenosti stvaranjem novih poslova, što je vrlo važno u novonastalim industrijskim zonama. Analizirajući različite aktivnosti odabranih slučajeva dobre prakse, utvrdili smo da su glavni sektori: **organska poljoprivreda i hrana, pravedna trgovina i ekološki prihvatljivi zanati**, sljedeći kritična potrošnja, ponovna uporaba i recikliranje, te multi-sektor. Imamo iskustva i u proizvodnom sektoru (roba i usluga). Ova kategorizacija je ograničena i sintetska, budući da postoje prakse koje djeluju na nekoliko od ovih polja.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

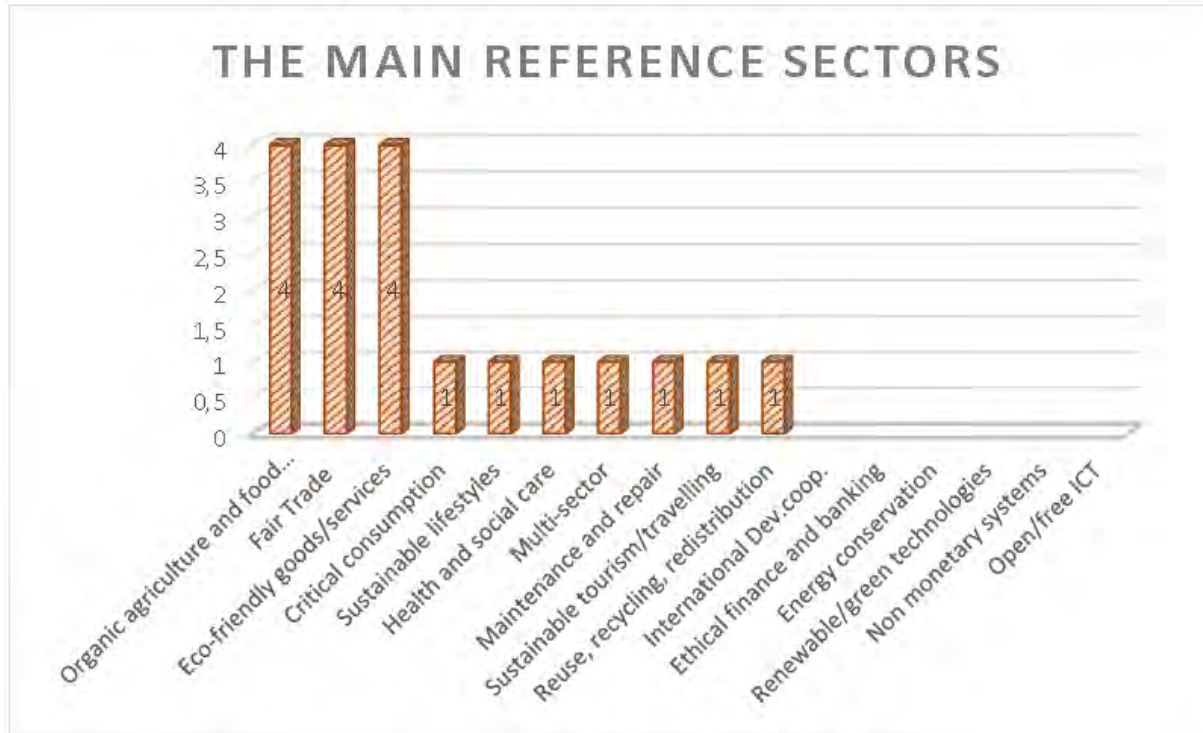
fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

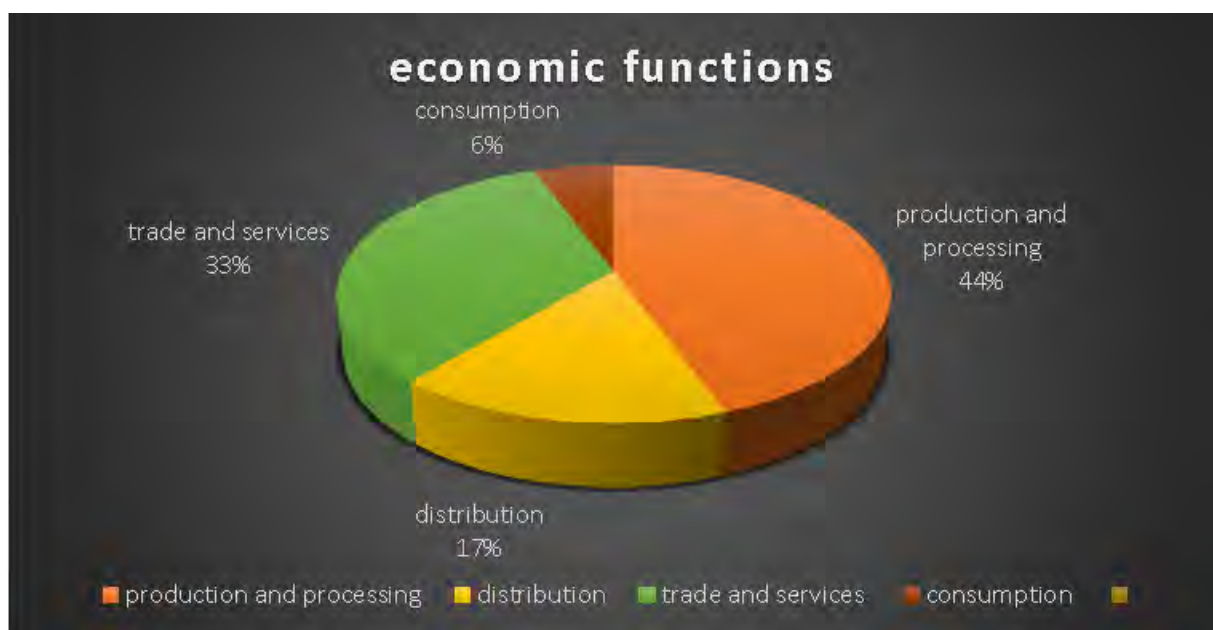
e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

S obzirom na heterogenost konteksta u kojima djeluju utvrđene dobre prakse, nije moguće napraviti generalizacije u pogledu njihove sposobnosti da se sustavno povezuju. U zemljama gdje su oblici SSE postojali već niz desetljeća, tj. U Latinskoj Americi, prisutnost područja i drugih metoda umrežavanja su dobro uspostavljena. Naprotiv, u afričkim i azijskim kontekstima, gdje je SSE nešto noviji koncept, pokušaji stvaranja veza često su na preliminarnoj fazi. Prilikom analize tradicionalnih ekonomskih funkcija koje se provode odabranim praksama, primjetan je predznak funkcija vezanih uz trgovinu i usluge (44%), a slijede funkcije proizvodnje i prerade (17%), potrošnje (33%) i distribucije (6%). Na tom području postoji veća pažnja posvećena funkcijama proizvodnje i prerade koja su dominantnija nego u drugim analiziranim zemljopisnim područjima.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

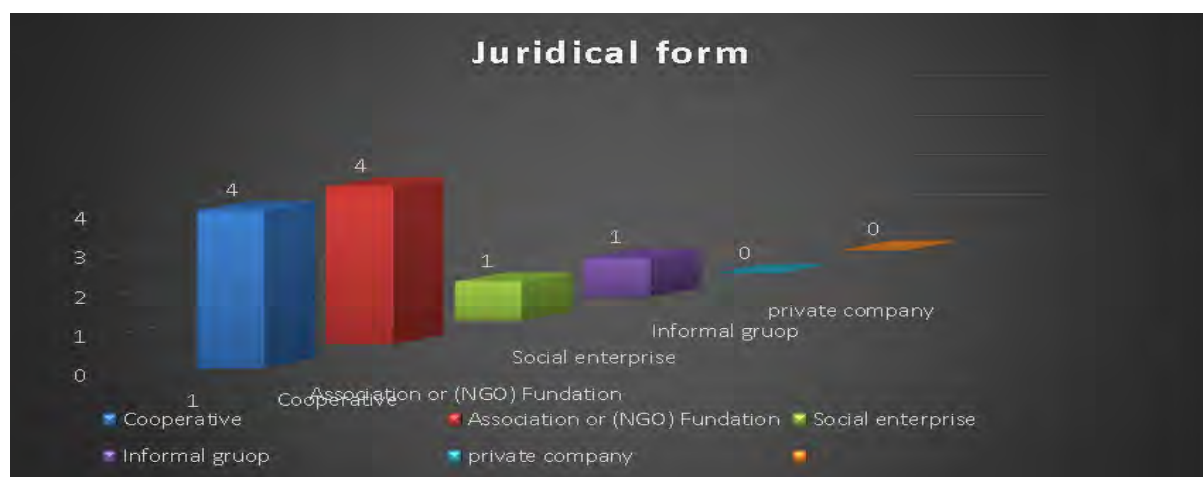
e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Sudjelovanje

Analizirane dobre prakse iz Južne Amerike, Afrike i Asije, na različite načine uključuju tisuće ljudi, što pokazuje veliku sposobnost za angažiranje, a u isto vrijeme, sposobnost stvaranja stvarne alternativne ekonomije, koja će omogućiti zapošljavanje, garantirati prava, proširiti individualnu i kolektivnu svijest o trenutnim socijalnim i ekonomskim procesima, voditi brigu o zajednici koju čine građani i ljudi, a ne potrošači, klijenti i proizvođači. Preko 100 000 ljudi je uključeno na različite načine, a procjenjuje se da zapošljavaju oko 558 ljudi, direktno ili indirektno. Ovo je analizirano područje s većim brojem uključenih osoba, ali sam kapacitet angažiranja i stvaranja novih poslova je drukčiji: postoje skupine s malo zaposlenih timova, zatim neke koje zapošljavaju nekoliko zaposlenika ili članova poput The Petite Savanne Cooperative Credit Society, koja zapošljava 274 ljudi ili Central Cooperative sa 150 zaposlenih. Drugi primjer je **Mozambique's National Peasants' Union** koja broji 100 000 članova, organiziranih u oko 2 500 poljoprivrednih zadruga ili kooperativa; ovo ima snažan utjecaj na veliki broj uključenih ljudi, jer sama priroda ovog popularnog pokreta, među poljoprivrednicima je osigurala široku bazu potpore. Zakonski okviri ovih organizacija su zanimljivi jer glavninu čine **zadruga (4), asocijacije, nevladine udruge ili fondacije (4), društvena poduzeća (1)**. Dodatno ćemo spomenuti neformalnu grupu u Tunisu, koju smo također odabrali kao primjer dobre prakse na teritoriju.

Učinak

Kao što znamo ove SSE prakse orijentirane su ciljevima zajedničkog interesa. Promocija odnosa između različitih entiteta, poštena dodjela resursa, poštovanje i očuvanje okoliša, težnja za ostvarenjem socijalnih ciljeva, obilježavaju sva analizirana iskustva. Ona su fokusirana na stvaranje i rast inicijativa posvećenih proizvodnji i razmjeni dobara i usluga, rade zajedno na principima suradnje, reciprociteta, održivosti, kompatibilnosti energije i okoliša.

Ako gledamo u identificirane dobre prakse unutar ovog istraživanja, možemo kvalitetno ocijeniti kriterije nekih učinaka. Sljedeći grafikon prikazuje učinak nekih vrijednosti unutar prakse. Npr. možemo vidjeti kako se u najvećem broju praksi, velika vrijednost daje socijalnoj i ekološkoj dimenziji. Važno je naglasiti pozornost koju smo dali aspektu upravljanja, procesu sudioničkog donošenja odluka, razmjeni stajališta i u demokratskom upravljanju. Sve prakse pokušavaju poboljšati kolektivne inicijative i sposobnost rada u suradnji s različitim organizacijama, iako je trenutno ovaj aspekt privukao veću pažnju nego u drugim zemljopisnim područjima. I ovdje je najslabija točka komunikacija i zagovaranje, primjećuje se da pojedina iskustva poklanjaju više pažnje ovim aktivnostima, posebno s ciljem obrane prava ljudi koji sudjeluju u njima, ili uticajem na nacionalnu politiku na svom području interesa, da bi istaknuli njihov socijalni i ekološki učinak.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

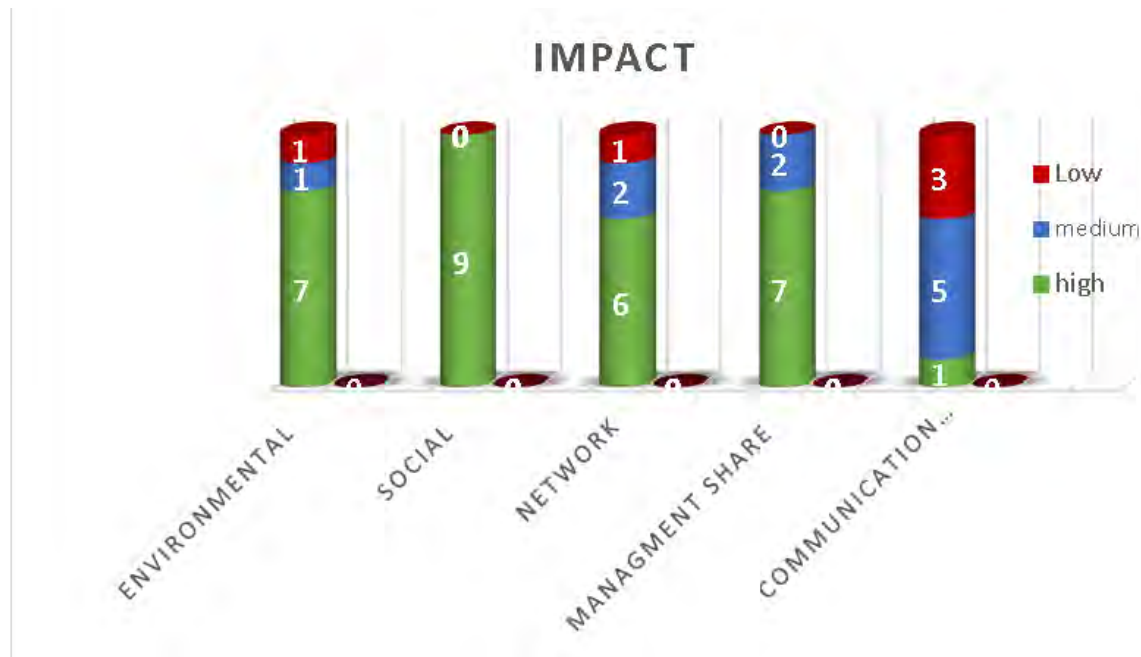
fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Prihod

Prihod koji generiraju ove prakse, može se samo procijeniti, jer brojevi nisu kompletni niti odgovarajuće definirani, u cjelosti govorimo o ukupnom ekonomskom prihodu od preko 4 milijuna eura. Ovo područje ima najveći ekonomski obujam. U ovom slučaju poželjno je napraviti razliku između praksi sa značajnim prihodom, kao što je indijska organizacija Central Cooperative s dohotkom od preko 3.900 000 eura. U ovom ekonomskom obujmu ne možemo govoriti o doprinosu Mozambique's National Peasants' Union, koja s 2500 poljoprivrednih udruga definitivno stvara značajan dohodak.

Rješenja za ekonomsku krizu

Na Globalnom jugu, sve više radno sposobnih ljudi nalaze posao u neformalnoj ekonomiji, često pod vrlo neizvjesnim uvjetima i nedostatku pristojnog posla. Prema neformalnom zapošljavanju u mnogim dijelovima svijeta, ne utječe samo na trenutni životni standard stanovništva, nego i na ozbiljno ograničenje koje sprječava domaćinstva i ekonomske skupine u povećanju produktivnosti i iznalaženju izlaza iz siromaštva. Prema najnovijim procjenama, zapošljavanje van poljoprivrednog sektora u neformalnoj ekonomiji, čini oko 82% ukupnog zapošljavanja u Južnoj Aziji, 66% u sub-saharskoj Africi, 65% u Istočnoj i Jugoistočnoj Aziji (osim Kine) i 51% u Južnoj Americi.

Općenito, u ovim zemljama razvoj Socijalne i Solidarne Ekonomije je od vitalne važnosti, kako bi ih zaštitila od siromaštva, urbane marginalizacije, visoke stope nezaposlenosti i utjecaja krize na ekologiju. SSE nudi načine za rješavanje ranjivih radnih skupina i premoštavanje tranzicije od neformalne u formalnu ekonomiju za uvjete pristojnog rada. U ozračju političke i institucionalne potpore, zajedno sa sastavnim elementima generiranja radnih mjesta, socijalnog dijaloga i radnim standardima koji obuhvaćaju radnička prava i socijalnu zaštitu.

Organiziranost radnika i proizvođača neformalne ekonomije u različite oblike udruga i zadruga, mogu imati značajnu ulogu u rješavanju problema tržišta. Ovakva organiziranost omogućit će pristup financiranju, tržišnim informacijama, ulaganjima sredstava, tehnologiji, potporu uslugama i tržištu, što će poboljšati sposobnost proizvođača u pregovorima za bolje cijene i dohodak. SSE inicijative smanjuju asimetriju moći i informacije unutar tržišta rada i proizvodnje i poboljšava razinu i

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

redovitost dohotka. Ovo je posebno važno u sektoru hrane i poljoprivrede, koja prolazi globalno natjecanje i nesigurnost. Osnivanje određenih tipova zadruga zahtijeva mali kapital, a može biti vrlo dobro za radnike iz neformalnog sektora, koji će se angažirati u poduzetničkim aktivnostima. Općenito govoreći, zadruga su među najvećim poslodavcima u mnogim zemljama globalnog Juga i Sjevera. Institucije solidarnog mikrofinanciranja i grupe samopomoći često omogućuju pristup onim resursima koji su bitni za početak i rast aktivnosti za generiranje prihoda. Solidarna ekonomija procvjetala je tijekom devedesetih godina u Južnoj Americi, u kojoj su sve zemlje bile suočene s ekonomskom krizom i visokom stopom nezaposlenosti. Ljudi koji su tražili alternativna rješenja počeli su se organizirati u klustere, zadruga i udruge. Iako model baš i nije dobro poznat, razina svijesti raste i Brazil se pojavljuje kao vođa ovog novog pokreta. Ova zemlja danas ima 20 000 poduzeća koja posluju po ovom modelu, a prema anketi koju je provela vlada, u sferi socijalne i solidarne ekonomije zaposleno je 1.8 milijuna ljudi. Najpoznatije SSE iskustvo u Brazilu je Coopmare u Sao Paulu, koje utire put za daljni razvoj. 5% stanovništva u SSE inicijativi radi u sakupljačkom sektoru. U procesu umapiranja na terenu, provedeni su intervjui koji su pokazali da su generiranje prihoda (74% SSE radnika) i održanje tržišnog natjecanja (64%), dva glavna izazova za brazilske radnike u SSE¹⁴.

U poljoprivrednom sektoru dobre prakse u **Boliviji, Mozambiku, Mauricijusu i Palestini**, vidljiva je razlika u pristupu politici pokreta za hranu i agro-ekologiju i njihovom potencijalu da stvore prehrabeni i poljoprivredni sistem koji će biti pošten i usklađen s okolišem. Oni su fokusirani na one koji čine glavninu svjetskog prehrambenog lanca: **male poljoprivrednike**. Da bismo razumjeli ogromnu potrebu da se ova ideja ostvari kao dio međunarodnog razvoja poljoprivredne politike i istraživanja, treba pogledati naš trenutni prehrambeni lanac, u kojem prehrambene i poljoprivredne korporacije imaju glavnu riječ u proizvodnji, procesu i distribuciji, što dovodi do pretjerane eksploatacije ljudi i okoliša. Uprkos siromaštvu i gladi, mali poljoprivrednici u Mozambiku, imaju vodeću ulogu u SSE pokretu, što je dokazano kroz mnoge učinkovite studijske primjere. Kao dio zajedničkih poljoprivrednih udruga, organizacija proizvođača u političkim kampanjama, oni izražavaju svoje pravo da organiziraju svoj poljoprivredni sustav na način koji će im omogućiti dostojanstven život i prehranu obitelji. Na taj način bore se sa siromaštvom i gladi, kao i devastirajućim učinkom na klimatske promjene u zemlji, koja pretežito ovisi u poljoprivrednom sektoru. Nažalost, unatoč dokazanoj učinkovitosti agro-ekoloških metoda, koje poljoprivrednicima daju autonomiju prilagođavanja u zaštiti lokalnog eko-sustava i ograničenja štete na okolišu i resursima, njihova vlada još uvijek promovira industrijsku poljoprivredu koja služi profitnim interesima agro biznisa. U udrugama proizvođača poljoprivrednici se sami organiziraju kako bi osigurali pristup svojoj zemlji i širenju poljoprivrednih površina. Pomažući jedan drugome u uzgoju, dijeleći resurse i alate, poput odgovarajućeg sjemena, članovi Mozambican association Uniao Nacional dos Camponeses, mogu poboljšati svoj životni standard. Poboljšava se prehrambena situacija na lokalnoj razini, zahvaljujući porastu proizvodnje zdrave hrane. Ovaj model je uspješan zbog primjene prilagođene, agro-ekološke prakse uzgoja, koja uključuje uporabu organskog gnojiva, izbjegavanje kemijskih i otrovnih pesticida, kao i nereguliranost metode rezanja i spaljivanja. Glavnina ovih tehnika testirana je na zemljištima udruge, u prisustvu svih članova, koji zatim prenose praksu na svoja zemljišta na individualan način 'seljak-seljaku'. Udruge pomažu neovisnom procesu osposobljavanja i nova lokalna i regionalna tržišta za proizvode. Ovo omogućuje članovima napredovanje od uzgoja jedva dostatnog za preživljavanje, na proizvodnju koja generira prihod iz prodaje viška proizvoda, i neovisnost od donacija i vanjskih projekata. Drugi zanimljivi načini 'rješavanja krize' na lokalnoj razini, dobili smo iz iskustava u **Maleziji i Tunisu**. Neformalna i formalna ekonomija oslanjaju se na lokalne komercijalne

¹⁴ Secretaria Nacional de Economía Solidária (SENAES), La Economía Solidaria en Brasil: un análisis de datos a nivel nacional (2013)

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

kanale i ovise o uvozu roba kako bi povećali dohodak, ali u isto vrijeme pokazuju znakove protesta prema invaziji stranih proizvoda koji su cjenovno povoljniji, ali nude vrlo malo u smislu socijalne i ekološke kvalitete proizvoda, a to ne vodi do dobrobiti lokalne ekonomije.

Razmjena između juga i sjevera

Samo tri odabrane prakse na ovom području, imaju izravan kontakt sa sjevernom hemisferom i provode projekte Pravedne trgovine. Pravedna trgovina definitivno ima veliku ulogu u bavljenju različitim raskoracima u mnogim zemljama Globanog juga. Ona se očituje kao stvarnost na **Mauricijusu, u Boliviji i Maleziji**, gdje se na Pravednu trgovinu gleda kao na dio razvojne suradnje.

Kako je u istraživanju naglašeno 'ciljevi povećanih premija robe, koje se plaćaju u Pravednoj trgovini, jesu poboljšanje loših radnih uvjeta, povećanje plaća koje trebaju pomoći individualcima i zajednicama izlazak iz siromaštva, zaustavljanje iskorištavanja dječjeg rada i ograničavanja nanošenja štete okolišu. Neki od ovih ciljeva ostvareni su zahvaljujući većim cijenama koje proizvođači dobivaju, kao i kroz premije usmjerene na projekte u zajednicama. Drugi ciljevi vezani su za ugovore i certifikate. Poljoprivrednici koji sudjeluju u Poštenoj trgovini moraju upisati svoju djecu u školu. Ovo osigurava njihovo obrazovanje, umjesto rada na zemlji¹⁵.' Svojim mehanizmima, Poštena trgovina uspijeva povećati stabilnost malih poljoprivrednika na različite načine: 'prvo, veće cijene koje dobivaju za svoje proizvode daju veću financijsku stabilnost, drugo, njihov sustav poštene trgovine teži jačanju dugoročnih veza između proizvođača i kupaca. Od dobavljača se očekuje više od jednog kratkoročnog oportunističkog odnosa. Treće, sustav želi osigurati poljoprivrednicima bolji pristup kreditiranju. Od dobavljača se traži da odmah kreditiraju do 60% vrijednosti konačne cijene, ukoliko proizvođači zatraže potporu. Kooperative često davaju kredit svojim članovima, s dijelom premije koja se često upotrebljava za ove svrhe. Četvrto, postoji granica za cijene proizvoda, ispod koje certificirani proizvod poštene trgovine, ne smije bit prodat¹⁶.' 'Možda najvažniji alat kojim Poštena trgovina želi osigurati veću stabilnost, je minimalna cijena, koja u slučaju značajnog pada cijena, štiti poljoprivrednike. Međutim, iako je cijena proizvoda Poštene trgovine garantirana iznad najnižeg cjenovnog praga, ne postoji garancija da će oni moći prodati svoju kafu unutar Poštene trgovine. Poznato je da utvrđivanje cijene ispod tržišne cijene, dovodi do prevelike zalihe proizvoda. Kad je najniži cjenovni prag vezan, a za to postoji mogućnost, količina proizvoda Poštene trgovine veća je od one koju zahtijeva tržište¹⁷.

Druge dobre prakse u **Mozambiku, Mauricijusu i Boliviji**, bave se međunarodnom suradnjom i imaju zajedničku potporu održivim poljoprivrednim projektima, na sjevernoj i južnoj hemisferi. Neki su projekti nastali kao poljoprivredna alternativa na sjeveru, ali su kasnije ponuđeni i preneseni na globalni jug, na temelju specifičnih ugovora o suradnji, naročito u odnosu na tehniku i najnaprednije kulture, koje su u sukobu s onečišćenjem okoliša u poljoprivredi. Iskustvo održivog turizma koji je odabrao Urugvaj je prilika za kulturnu razmjenu između sjevera i juga, na način da se osmisle turistička putovanja kao novi načini susretanja i upoznavanja, što je obostrana pomoć mnogim marginaliziranim zajednicama.

¹⁵ S. Harvey, Fair Trade: History, Purpose, and Why You Should Support it - <http://gogreenplus.org/green-sustainable-business-tips-resources-ideas/fair-trade/>

¹⁶ R. Dragusanu, D. Giovannucci and N. Nunn, The Economics of Fair Trade (2014)

¹⁷ Ibid.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Kritične točke

Definiranje SSE

Prema pisanju istraživača, na ovom području „socijalna i solidarna ekonomija“ kao koncept je shvaćena na drugi način. Izrazi kao „solidarna ekonomija“ i „zadruga u Južnoj Americi su značajniji nego u Africi i Aziji gdje su „socijalna ekonomija ili socijalno poduzeće“ prepoznati, važni i javnost ih razumije. Svi SSE entiteti koji djeluju na ovim kontinentima imaju različite značajke, iako dijele istu posvećenost za zadovoljanjem društvenih potreba u razvoju lokalnih zajednica.

Komunikacija i zagovaranje

Pozitivni učinci SSE u ovim područjima nisu dobro poznati javnosti, a problematika je često zanemarena od strane glavnih medija, a nije dobro objašnjena u kampanjama. Nažalost, javna administracija ne daje dovoljnu potporu u informiranju i obrazovnim aktivnostima, tako da se nova socijalna poduzeća moraju boriti za opstanak na tržištu. Poteškoće s kojima se ova iskustva susreću moraju se ugraditi u komunikacijske kampanje, kako bi se ublažile posljedice negativnih učinaka određene politike u očuvanju okoliša u kojem one djeluju, a u isto vrijeme identificirali novi oblici proizvodnje, distribucije i potrošnje, koji će lokalnim zajednicama pomoći u stjecanju dohotka i osvještenost o mogućnostima participativnog zapošljavanja. Aktivnosti komunikacije i zagovaranja trebaju biti osnažene i imati zajedničku potporu različitih dionika, kao što su lokalne uprave, sveučilišta, tijela javne uprave, mala i srednja poduzeća i SSE organizacije, kako bi se postigao jači učinak na nacionalnoj razini.

Vizije i ekonomske strategije

Za veći dio zemalja na ovom području, ne možemo se referirati na ukupnu javnu politiku prema potrebama različitih SSE sektora. U nekim zemljama nedavno su donesene mjere za potporu nekih aktivnosti i njihovo stavljanje u određeni okvir. Bilo bi vrlo korisno za vlade i lokalne uprave da pripreme i usvoje zakonski okvir, koji bi stimulirao stvaranje novih organizacija, a ohrabrivao i podupirao postojeće aktivnosti, koje bi bile model po kojem bi se iskustva širila u druga područja i zemlje: SSE iskustva već pružaju vrijedna rješenja socijalnih pitanja, koja samo treba prilagođavati teritorijalnim specifičnostima. Zanimljiva je lekcija koju smo naučili iz iskustava dobrih praksi, a to je dugoročni rad na iscrpnom objašnjavanju svih alternativnih prijedloga o ekonomskim mjerama u lokalnim zajednicama. U zemljama koje trpe određene ekonomske pritiske međunarodnog kapitala, koji i dalje predlažu verziju *business as usual* nastavljaju financirati zajedničke aktivnosti tradicionalne i neodgovarajuće proizvodnje, konkretna iskustva i borba lokalnih zajednica koje podupire vlada, mogu promijeniti situaciju i imati pozitivnu ulogu u socijalnoj i ekonomskoj autonomiji, te inovativnim procesesima o kojima odlučuju sami. Ključ uspjeha je u rukama lokalnih zajednica, koje mogu pokazati i testirati odgovarajuće pristupe razvoju suradnje i razvoju održivih alata, koji će stvoriti privlačne i čvrste veze između sjevera i globalnog juga, kako bi zaštitili resurse prirodne i kulturne baštine, ali i promovirali ekonomske aktivnosti koje održavaju dugoročnu strategiju stvarnog lokalnog razvoja.

Ovakva organiziranost zahtijevala bi vladu koja ima kapacitet za razvoj politike i strategija koje bi sudionicima dopustila da vode ove procese, a u isto vrijeme zajednički prate izvođenje svake aktivnosti, kako bi se izbjegle greške. Ovo su idelani uvjeti koje nije moguće ostvariti u svim zemljama na ovom području, ali već sama njihova identifikacija je prvi korak za iznalaženje odgovarajućih rješenja za specifične uvjete.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Interesne točke

Postoji nekoliko razmišljanja i ideja koje možemo istaknuti iz podataka dobivenih na ovom području.

Politike koje podupiru suverenost hrane i agro-ekološke prakse

Metode industrijske poljoprivrede iscrpljuju zemlju, smanjuju biološku raznolikost i proizvode velike količine plinova koji uzrokuju klimatske promjene. Ako nastavimo podupirati sustav industrijske proizvodnje hrane, dovodimo u opasnost sve one zemlje koje žele veći stupanj neovisnosti o multinacionalnim lancima hrane.

Čak i danas otprilike 1.7 milijuna malih poljoprivrednika proizvode glavninu hranu, obrađivanjem skoro pola milijuna poljoprivrednih posjeda. To znači da, ukoliko želimo zadovoljiti potrebe ljudske prehrane sad i u budućnosti, na način koji je društveno pravedan i ekološki održiv, moramo uvažavati zahtjeve i potrebe malih poljoprivrednika u svim segmentima poljoprivredne, trgovačke i distribucijske politike. To se može samo na način da prepoznamo način na koji njihove prakse doprinose održivom sustavu hrane – t.j. suverenost hrane i agro-ekološke metode, te zagovaranje ovih mjera na svim političkim razinama.

Treba kazati da su sva analizirana iskustva temeljena na alternativnoj ekonomiji i projektima organske proizvodnje koji uzimaju u obzir potrebe poljoprivrednika, proizvođača i potrošača.

zapravo, strategije i politika koje su utvrđene u ovim iskustvima, inspirirane su principa suverenosti hrane i agro-ekologije. Zagovarati suverenost hrane znači težiti osvještavanju ljudi o njihovim pravima na zdravu, kulturno prilagođenu i održivo proizvedenu hranu. To uključuje, zemlje, regije i iznad svega, lokalno stanovništvo koje može neovisno birati operativne načine svog poljoprivrednog i prehrambenog sustava, umjesto da ostave ove odluke globalnim tržištima i interesima multinacionalnih korporacija. Ovaj koncept stavlja u centar ljude koji proizvode, procesuiraju i konzumiraju hranu. Poštenu pristup resursima kao što su voda, sjeme i biološka raznolikost, čine temelj kućanstva koji im osigurava mogućnost proizvodnje društveno pravedne i ekološki održive hrane. Zaštita i ponovljena stimulacija lokalnih tržišta, umjesto jednostranosti globalnog tržišta, ključna je komponenta dugoročne strategije učinkovite borbe protiv gladi i siromaštva.

Održivi razvoj lokalne proizvodnje i procesuiranja hrane, zahtijevao bi da ruralna područja budu netaknuta i stvaranje novih mogućnosti zapošljavanja. To također znači političko suprotstavljanje poljoprivredom i prehrambenom sustavu koji eksploatira ljude i okoliš. Agro-ekologija je ujedno pokret koji uključuje dokazane poljoprivredne prakse, kao i znanstvenu disciplinu koja prihvaća održivi način poljoprivrednog sustava.

Često se ovaj pojam zamjenjuje za ekološku poljoprivredu ili idejom „održive intenzifikacije“ (t.j. većom proizvodnjom iz manje resursa). Koncept agro-ekologije izgrađuje se na bogatstvu iskustava i tradicionalnog znanja koje posjeduju mali poljoprivrednici. Dakle, agro-ekologija nije „jedna veličina za sve“; ona je utemeljena na saznanju da je agro-ekološki sustav kompleksan i različit od lokacije do lokacije.

Prakse koje smo istraživali u **Mozambiku, Palestini, Boliviji i na Mauricijusu**, susreću se spitanjem održive poljoprivrede i lokalne suverenosti. Ova iskustva karakterizira isti izbor, koji djeluje u različitom kontekstu.: oni stavljaju u centar razvojnih strategija društvene čimbenike za lokalne promjene, investiraju u poljoprivredu i osnaživanje odnosa između lokalnih proizvođača i lokalnih potrošača, grade povjerenije i razmjenu znanja među postojećim projektima u različitim područjima, njeguju lokalni i nacionalni okoliš na zakonskoj razini predviđenoj za ove organizacije.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Smanjivanje, ponovna uporaba i recikliranje mogu pomoći zajednicama i umanjiti siromaštvo

Smanjivanje, ponovna uporaba i recikliranje mogu pomoći zajednici i okolišu, na način da se štedi novac, energija i prirodni resursi. Najbolji način smanjivanja otpada je da se on uopće ne stvara. Izrada novog proizvoda zahtijeva puno materijala, energije, sirovina mora biti izdvojena iz zemlje, a proizvod izrađen i prevezen do mjesta gdje će biti prodan. Kao rezultat, smanjivanje i ponovna uporaba su najbolji načini na koje ćemo sačuvati prirodne resurse, zaštititi okoliš i uštedjeti novac.

Danas ponovna uporaba i recikliranje imaju glavnu ulogu u svjetskim ekološkim krizama. Sve dok potrošačko društvo proizvodi milijune tona otpada, bez odgovarajućeg odlagališta i tretmana, bitno je započeti rješavati problem zbrinjavanja otpada. U tome socijalna ekonomija mora uzeti u obzir dva glavna pitanja: razmišljati o savjesti potrošača koji mogu pomoći, reducirajući otpad i razvrstavanjem već kod kuće, i o tome kako ga iskoristiti za ponovnu uporabu i recikliranje kad je već vani. U ovom smislu važnu ulogu ima sakupljač otpada: najmanje 4 milijuna ih je organizirano u udruge i kooperative. Na ovom području postoji inicijativa koja radi na ovim principima i promovira veliku društvenu inovaciju: The Coopamare kooperativa u **Brazilu**, koja općenito promovira SSE inicijative za sakupljače materijala koji se mogu reciklirati.

Aktivnosti kooperativa sakupljača, poput Coopamare, su od vitalne važnosti za ekonomski i ekološki razvoj. Posao recikliranja otpada je vrlo važan kao alternativa drugim ekološki manje održivim praksama kao što su zakopavanje otpada u zemlju ili spaljivanje. Vladina agencija IPEA pretpostavlja da oko 80% recikliranog otpada u zemlji, prikupljaju sakupljači materijala za recikliranje, dakle oni su vrlo važni za održivi život zemlje.

Ojačavanje, gledano kao transformacija socijalnih odnosa za jačanje do sada isključenih skupina ljudi, smatra se glavnim doprinosom sakupljača u SSE sektoru. Coopamare igra posebnu ulogu za sakupljački pokret, budući da je to bila pionirska inicijativa za osiguravanje boljih radnih uvjeta, bolje cijene prodanog materijala, kao i borba za prava i društveni status sakupljača.

Ovo iskustvo je zanimljivo, jer predstavlja dobar primjer kao strategija koja uključuje ovu vrstu radnika, može biti odlučujuća u smanjivanju siromaštva, što je glavni cilj skoro svih vlada do sada. Najvažniji politički doseg, onedavno je Zakon o tvrdom otpadu (PNRS) u kojem su sudjelovali sakupljači i njihove odluke bile su nautjecajnije. U **Brazilu**, zakon koji porizlazi iz procesa sudjelovanja u 2010.g. nije uključivao sakupljače u nacrtima, ali ih je uvažio u izvršnoj politici.

Zakon o krutom otpadu (PNRS br. 12,305, 2.kolovoza, 2010) bavi se principima, ciljevima, instrumentima i direktivama o integriranom upravljanju otpadom, uključujući odgovornost onih koji proizvode otpad i javnih entiteta.

Održivost aktivnosti

Sva iskustva analizirana i odabrana u istraživanju, imaju važan učinak na održivost. Najveći dio u stvarnosti su ekološki, društveno i ekonomski održiva, izbjegavaju kemijske substance, genetski modificirane organizme, mala su i nisu okrenuti uvećanju profita, nego prema zadovoljstvu ljudi u potrebi za hranom i potrebama prirode. Sami odlučuju o upravljanju i rade u skladu sa mogućnostima i sposobnostima sudionika.

Samo-upravne i zajedničke inicijative

Na ovom području mnoge prakse prepoznate su kao zajedničko vlasništvo, koje u fokus stavlja zajedništvo u radu. Različiti izrazi se uoptrebljavaju u istraživanim zemljama za kolektivno vlasništvo i strukture upravljanja, ali svi imaju demokratski pristup koji ljude stavlja u centar. Ako uzmemo u obzir da je bit solidarne i socijalne ekonomije demokratsko i kolektivno vlasništvo, postavlja se

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

pitanje proizašlo iz analiziranih praksi, da li uključiti samozapošljavanje i širu kategoriju SSE, kada ta poduzeća vrjednuju SSE, ali djeluju u drugim segmentima kao što su: transport, turizam, čišćenje i sl.

Jednakost spolova

Glavna vrijednost za SSE je jednakost spolova u odnosu na dohodak, ohrabrivanje i potporu za napredak u karijeri. U organizaciji Coopamare u **Brazilu**, vrlo važan faktor transformativnog učinka tiče se spolova. Brazilski potpredsjednik za SSE, Paul Singer, u razgovoru za istraživanje, rekao je da „danas su žene avangarda pokreta“. Ovo je točno pogotovo u grupi saklupljača materijala za recikliranje, u kojem, kako je rekao Singer sudjeluje 70% žena. U Coopamare, prema informaciji jednog dionika 62% radnika su žene, one uglavnom održavaju posao, jer sigurno ostaju za razliku od muškaraca. Jedan od intervjuiranih objasnio je da, uzimajući u obzir posebne potrebe nekih žena, poput one koje brinu o svojoj obitelji, SSE nudi bolje pogodnosti nego konvencionakne firme. U **Boliviji** zahvaljujući demokratskim strukturama kooperative Agrocaine žene aktivno sudjeluju u razmatranju i odlučivanju, te imaju jednaka prava u odlučivanju kao muškarci. Ova iskustva doprinose uvažavanju lokalne proizvodnje od strane ljudi i turista, pomaže održavanju odnosa između ljudi i njihove zemlje, što rezultira migraciju iz ruralnog u urbano područje.

U **Maleziji**, praksa H.Gareh, je tradicionalno intelektualno vlasništvo proizvodnje pua kumbu, ibansko tradicionalnog tekstila. Ova organizacija uključuje 35 aktivnih tkalja, koje proizvode prirodno obojeni ikat, poznat kao pua, istkan na stražnjoj potki, sve je napravljeno ručno. One nisu zaposlene nego rade neovisno, bez obaveze prisustva na poslu. Odluke unutar zajednice se donose zajednički i temelje se na grupnoj diskusiji, koja razmatra sve mogućnosti, posebno cijene, vrijednost i obujam posla. Tkalje koje nisu stručne, pomažu i uče od iskusnih glavnih tkalja. Osnježavanje žena zajednice Iban Rumah Gare ima potporu u stalnom dotoku prihoda i prihvatljive cijene za pua kumbu, prodajom tekstila i brandom koji predstavlja tradicionalno znanje ibanske zajednice žena u org. Rumah Garie.

Ovaj brand stvoren je s namjerom očuvanja tradicionalnog intelektualnog prava vlasništva proizvodnje pua kumbu, ibanskog tradicionalnog tekstila.

Lokalna tržišta

Lokalni projekti su uvijek (na različite načine), oblik otpora premoćnoj snazi međunarodnih tržišta, kako bi obranili legitimna prava ljudi uključenih u radne prakse koje određuju njihovu budućnost. Ali, lokalno ne mora značiti malo, slabo ili ograničeno u određenom kontesktu.

Ovaj kontest uzima u obzir potrebe i ograničenosti određenog teritorija, i podrazumijeva potpunu usklađenost sa socijalnom i ekonomskom dinamikom koja ga karakterizira. Dobar primjer nalazimo u **Maleziji**, gdje su žene-tkalje povezane s direktnom marketinškom platformom **rhgareh.com** na kojoj možemo vidjeti i naručiti njihov pua kumbu. Pravi Pua kumbu je visoko cijenjen na prekomorskim tržištima, ali lokalno nije prepoznata odgovarajuća cijena, jer njihova komercijalnost ovisi o nepoštenoj konkurenciji proizvoda ,koji su kemijski obojani i mehaničkog tkiva, a prodaju se po niskoj cijeni kao autentični na lokalnim i turističkim tržištima.

Koncept „poštene razmjene“, temelji se na partnerstvu s lancem dobavljača materijala (sirovine), tkalja i istraživača koji su distributeri i istraživači tržišta. Istraživači tržišta su najvažniji u lancu nabave, budući da su tkalje slabo obrazovane i ne poznaju umrežavanje i način pristupa široj marketinškoj platformi.

Kroz istraživanje i umrežavanje, istraživač je stvorio eko-sistem za poboljšanje tkalačke proizvodnje, finiju kvalitetu i upotrebljivost pua kumbu kao sirovine, analizirajući povratne informacije i zahtjeve

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR362407000116900113

tržišta. Cilj ovog projekta je pružiti tkaljama neovisnost i mogućnost direktnog pristupa tržištu. U **Indiji** smo odabrali iskustvo na otocima Andaman i Nicobar- gdje je Central Cooperative Marketing Society, prvo i jedino plemensko kooperativno društvo na teritoriju, koje djeluje u nekoliko različitih pravaca: marketing, potrošačka roba, kolibe i male industrije, ribarstvo, transport, krediti, nadgledanje, kooperativno obrazovanje i trening, poštanske usluge, turizam, gradnja, rekreacija i itd. Ovo znači integrirano lokalno tržište od posebnog interesa za javnost, ali strogo kontrolirano kooperativnim poduzećima, koja se bave velikim opsegom potreba, koje akumuliraju ogroman dohodak i kojeg one jednako preraspodjeljuju u zajednici.

Očuvanje baštine i kulture

Odgovorni turizam udovoljava principima socijalne i ekonomske pravde i pokazuje veliko poštovanje prema okolišu i kulturi. On prepoznaje da je u središtu lokalna zajednica kao domaćin i njezino pravo da glavni protagonist u razvoju održivog i odgovornog turizma. Odgovorni turizam njeguje pozitivnu interakciju između turističke industrije, lokalne zajednice i putnika-turista.

Ova vrsta turističkog razvoja zahtijeva dobro informiranje i sudjelovanje svih dionika, kao i snažno političko vodstvo, koje će osigurati široko sudjelovanje i postizanje konsenzusa. Iskustvo opisano u Urugvaju, je ostvarilo ove ciljeve, i jako je dobar primjer kako odgovorni turizam može transformirati održivost u lokalnom kontekstu, davajući mogućnost lokalnoj zajednicama da se povežu sa svijetom, ne gubeći njihove kulturne vrijednosti, identitet i pravo u odlučivanju o sudbini svog teritorija.

Zahtjev za ovakvim oblikom turizma raste na svjetskoj razini. Sve dok putničke agenciji nisu zainteresirane za lokalni razvoj, zapošljavanje stanovništva ili davanjem poštenih povlastica, mreža odgovornog turizma može rasti i biti održiva izravnim povezivanjem njihovog života s turistima. Postoje pozitivni ekonomski i kulturni vanjski pokazatelji na teritoriju, koje se bavi odgovornim turizmom. Ekonomski marginalizirana domaćinstva mogu ugošćavati turiste, a na taj način vrjednuju i poštivaju kulturnu baštinu i nasljeđe, djeleći ih s osjetljivim gostima. U ovom slučaju potreban je zakonski okvir koji će omogućiti domaćinstvima da iziđu iz neformalne dimenzije i spriječi da ih unište „eko-isprani“ turistički holdinzi, koji vrlo često profitiraju od neformalnosti po kojoj ne moraju tražiti zakonitost u uključivanju njihovih kućica ili neodrživih struktura u ove krhke eko sisteme, protjerujući domaće ljude i pretvarajući dio njih u male samozaposlene poslodavce ili zaposlenike.

Dobra praksa u **Tunisu** teži poboljšanju zanata i tradicionalne baštine u guverneriji Kasserine, korz očuvanje i poboljšanje tradicije lokalnih zanata. Također želi organizirati sakupljanje rukotvorina i marketing na teritoriju Kasserine, ali i izvan zemlje. Ova aktivnost želi predusresti lokalnu potražnju, naglašenu turizmom, ali njezina je svrha da se prepozna i očuva ove stare tradicije ruralnih područja.

Pravedna i solidarna trgovina i međunarodna prava suverenosti hrane

Uloga Poštene trgovine umodelima transformacije, naglašena je u slučajevima dobre prakse u Mozambiku. Izraz Poštena trgovina dolazi iz sjeverne Europe, kao pokušaj da se uvede pravednost i solidarnost u trgovinu između sjevernih i južnih zemalja. Za tisuće proizvođača iz južnih zemalja ovo je izvanredna prilika za bolju proizvodnju, cijene, bolje uvjete rada, a tako i poboljšanje kvalitete života za sebe i obitelj. Poštena trgovina ne smije biti svedena na jednostvanu trgovačku strategiju, ona može povući lokalnu održivu proizvodnju, pristojne poslove, jednakost odnosa između polova i slično.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Zaključci

Modeli u nastajanju koji funkcioniraju

Neki modeli intervencije, naglašeni u istraživanju su zanimljivi zbog njihovog direktnog iskustva, pogotovo kad je cijeli projekt istraživanja stavljen u perspektivu budućnosti. Sjetimo se nekih koje smo podijelili u četiri zemljopisna područja.

Inovativna poljoprivreda koju podržava zajednica (CSA) je novi pristup poljoprivredi koja želi postići harmoniju između proizvođača, potrošača i prirode.

CSA je partnerstvo između poljoprivrednika i potrošača u kojem odgovornosti, rizici i nagrade su podijeljene. CSA pomaže u bavljenju povećanom brigom zbog nedostatka transparentnosti, održivosti i elastičnosti naših sustava hrane. U CSA hrana se ne distribuira putem tržnica, nego na jedan poseban transparentni ekonomski ciklus, koji organiziraju i financiraju sami sudionici.

Poljoprivredne tržnice (The farmers' markets) su javni prostori na kojima se okupljaju poljoprivrednici kako bi svoje proizvode prodali izravno potrošačima. Tržnice mogu biti općinske ili privatne, mogu biti sezonske ili cjelogodišnje. U Salentu, u Italiji to je „Oltre Mercato Salento“, a u Španjolskoj Agro-Ecological Agriculture Fair, u Zaragozi (MAZ). Ova iskustva podupiru kratke kanale distribucije, uspostavljanjem direktne veze između proizvođača i potrošača. Ujedno, mnoge aktivnosti se odvijaju u isto vrijeme: radionice, kušanje hrane, informativni pultovi na kojima se govori o lokalnim proizvodima i biološkoj raznolikosti regije. Sličan primjer je Szimpla Farme's Market u Mađarskoj, ogromna, popularna tržnica u centru Budimpešte, koja nudi mogućnost lokalnim poljoprivrednicima prodaju svojih proizvoda na štandovima po povoljnom najmu, a lokalnom stanovništvu omogućuju kupnju proizvoda.

Urbani vrtovi, zajednički vrtovi, kolektivni uzgoj stvoren je i održavaju ga udruge susjeda na malim parcelama koje im je dao grad, ili su okupirali komadić zemlje na prigradskom području. Stvaranjem zajedničkog prostora, urbano vrtlarenje promovira i širi socijalne i kulturne veze, alat koji stvara mentalno i fizičko opuštanje, a u isto vrijeme vježbanje i uzgoj povrća za zdravu prehranu.

Mijenjanje prakse hrane i smanjivanje otpada ostatka hrane

U poljoprivrednom sektoru postoje izvjesne prakse, koje rade na štetama koje proizvodi globalni sustav hrane, a temelji se na ekonomskim interesima globalnih kompanija. On nanosi štetu ljudima, životinjama i okolišu. Koncentracija udjela u tržištima i moć u poljoprivrednom sektoru doprinosi sve većim razlikama između bogatih i siromašnih, između sjevera i juga. U namjeri da uvedu promjene u politiku hrane i poljoprivrede, moramo savladati ove izazove: osigurati da proizvodnja, distribucija i otpad naše hrane bude ekološki održiv i društveno pravedan.

Postoje brojni nepošteni, štetni mehanizmi, od kojih se mnogi odnose na poljoprivredne usjeve za industrijske svrhe, proizvodi koji koriste kemijska gnojiva i stoga su nezdravi i za ljude i za životinje. Konačno otpad koji se broji u milijunima tona, samo u Europi 88 milijuna¹⁸-ne samo zbog lanca prekomjerne koncentracije u supermarketima, nego zbog konzumiranja hrane u domaćinstvima i zajednicama (bolnice, hoteli, restorani). Prakse o kojima smo govorili nude inovativni društveni pristup i političko usklađivanje lokalnih javnih prostora za socijalno-ekološku tranziciju. U međuvremenu je stvoren održivi ekonomski kontekst, koji dopušta malim lokalnim i regionalnim

¹⁸ European Commission, Stop food waste - http://ec.europa.eu/food/safety/food_waste/stop_en

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

proizvođačima koji su već počeli investirati u organski uzgoj, samozapošljavanje. Pokazali smo da je održiva i etička proizvodnja uspješna i da dovodi do želje za organskim i prirodnim modelima proizvodnje koji mogu promijeniti glavnu proizvodnju i načine prodaje. Ova iskustva grade nove ekonomske odnose koji se temelje na povjerenju i izravnoj razmjeni, te na taj način pozitivno utječu na osvješćivanje građana o zaštiti okoliša i proaktivnosti u lokalnom razvoju. Na taj način povećava se društveni kapital i potiču socijalni inovativni procesi.

Energetska održivost

Najveći dio ovih slučajeva dobre prakse su ekološki, društveno i ekonomski održivi. Izbjegavaju kemijske substance, genetski modificirane organizme, nisu velike i nisu orijentirane na povećanje profita, nego zadovoljavanje ljudskih potreba za hranom, kao i potreba prirode. Oni su samostalni u upravljanju i rade u skladu s sposobnostima i mogućnostima sudionika. U Francuskoj Enercoop je SCIC (zadruga i sudionička udruga) osnovana 2005. g., koja je aktivna u cijeloj zemlji. Enercoop je jedini francuski kooperativni snabdijevatelj 100% obnovljive energije u izravnom odnosu s proizvođačima. Osnovala ga je radna grupa ljudi koji se bave obnovljivom energijom, udruge građana i SSE, koji su se našli 2004. g. kako bi stvorili novi energetska model. Greenpeace, Biocoop, Hespul, The Cler, Friends of the Earth i La Nef su osnivači kompanije. Poput nekoliko drugih dobavljača alternativne energije, radi s lokalnim ljudima na postavljanju proizvodnje (od izrade strojeva do sastavljanja), faze proizvodnje, dok u isto vrijeme potiču lokalno zapošljavanje. Kroz predavanja, debate, konferencije i projekcije, podižu građansku svijest. Predlaganjem energije koja ne zagađuje i kooperativnu energiju kroz kratki energetska ciklus, imaju vrlo snažan ekološki učinak u regiji.

Smanjivanje, ponovna uporaba i recikliranje

Smanjivanje, ponovna uporaba i recikliranje pomažu zajednicama i okolišu štednjom novca, energije i prirodnih resursa. Naučinkovitiji način za smanjivanje otpada je da se on uopće ne stvara. Izrada novog proizvoda zahtijeva puno materijala, energije, sirovina mora biti izdvojena iz zemlje, a proizvod izrađen i prevezen do mjesta gdje će biti prodan. Kao rezultat, smanjivanje i ponovna uporaba su najbolji načini na koje ćemo sačuvati prirodne resurse, zaštititi okoliš i uštedjeti novac.

Ovo također, donosi dohodak od preprodaje i recikliranja. SSE djeluje u sektoru ekološkog recikliranja, ali ima dodatne društvene ciljeve u zadovoljavanju minimalne potreba zajednice i financiranju vodećih projekata u zajednici. Aktivnosti sakupljačkih kooperativa su jako značajne, i prema procjeni brazilске vladine agencije IPEA, 80% recikliranog otpada u Brazilu skupljaju sakupljači materijala za recikliranje, i na taj način imaju vrlo važnu ulogu u održivom razvoju.

Oснаživanje, gledano kao transformacija društvenih odnosa da bi ojačali do sada isključeni ljudi, najveći je uspjeh, postignut zahvaljujući radu sakupljača

Samoupravne zajednice

Posljednih godina u Europi se događa velika aktivnost privatizacije i outsourcinga javnih usluga privatnim kompanijama, zbog strogih mjera štednje. U Velikoj Britaniji, npr. ovo je izazvalo veliko nezadovoljstvo među velikim dijelom javnog mijenja, zbog zabrinutosti da je kvalitet usluga smanjen, odnos prema zaposlenicima i korisnicima usluga se pogoršao. Na ovaj način pružila se prilika za udruženja, zadruge i socijalna poduzeća da se pojave kao alternativa tradicionalnim profitnim poslovima.

Suočene s budžetskim rezovima i privatizacijom, mnoge lokalne vlasti i javne institucije donijele su odluku da posao prosljede zadrugama i udruženjima, jer su okrenuti ljudima i demokratskom

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

pristupu, radije nego alternativnoj opciji outsourcinga tradicionalnim kompanijama kojima je fokus na velikom profitu. Vrlo često radnici mogu sudjelovati u odlučivanju, što utječe na njihov radni vijek, a imaju pravo na dio profita koji donosi posao, utemeljeno na teritorijalnoj izvedbi i grupnom profitu. Urbana poljoprivreda snažno ponovno otkrivenu samo-organiziranost i samo-upravljanje, a ove nove inicijative predstavljaju snažan element socijalne uključenosti. Naravno, odabrani i analizirani primjeri dokazuju da ova vrsta inicijative traži veliki stupanj političke i javne angažiranosti u razvoju SSE.

Vladavina i kvalitet zaposljavanja

Različiti izrazi se upotrebljavaju u svim zainteresiranim zemljama, u odnosu na kolektivno vlasništvo i strukture upravljanja, drže da je njihov pristup orijentiran ljudima i da je demokratski. Ako kažemo da je demokratsko i kolektivno vlasništvo i upravljanje glavna vrijednost SSE, postavlja se pitanje iz analiziranih praksi, da li uključiti poslove samozaposljavanja u širu kategoriju SSE, ukoliko ta poduzeća rade u skladu sa SSE principima, ali sudjeluju i u drugim aktivnostima poput usluga transporta, turizma, čišćenja itd. Još jedan element koji moramo naglasiti je važnost posvećenosti kvaliteti posla, najvažniji faktor koji u mnogim slučajevima čini ljude protagonistima njihovog ekonomskog i društvenog života. Rad unutar SSE podrazumijeva uključivanje, društveni napredak, jednakost, promjene u okolišu i socijalnu inovaciju.

Etično financiranje

Etično financiranje kao i organizacija solidarnog ulaganja, pruža financijske usluge i poslovnu potporu za život i bolji životni standard za ranjive skupine u nekim od najsiromašnijih zemalja .

Nekoliko organizacija promovira poštenu, kooperativni pristup u financiranju i teži održivoj strategiji ulaganja koja će poljoprivrednicima i ulagačima osigurati pozitivne rezultate. Fokusrani su na dugoročne kredite i potporu, a ne na „quick fix“, osiguravajući da novac ide na nešto opipljivo, što će pomoći proizvođačima da razviju održiv i uspješan posao koji se razvija. Druge dobrotvorne udruge, kao što je Shared interest u V.Britaniji, nude korjenite treninge za neiskusne kooperative, uglavnom u Africi, gradeći njihovo znanje i vještine poput financijskog računovodstva i umrežavanja. Transformacijski učinak u zemljama globalnog juga, vidljiv je iz porasta blagostanja i izdržavanja proizvođača koje podržavaju, kao i porasta samopouzdanja i digniteta poljoprivrednika, kojima ovi krediti pomažu.

Mogu biti ponosni na činjenicu da sami zarađuju za svoju obitelj i ne ovise o nikakvim donacijama.

Inovativna socijalna uključenost

U različitim praksama Socijalna ekonomija i socijalno poduzetništvo prvenstveno je shvaćeno kao inicijativa za zapošljavanje ranjivih skupina. Zato se zovu socijalna poduzeća za integriranu zaposlenost. Socijalno poduzetništvo se smatra instrumentom za rješavanje problema na teritoriju, a ne kao globalni potencijal. Pozornost mnogih praksi socijalnoj uključenosti je važan faktor za razmatranje, budući da imamo različita iskustva i na Mediteranu i Istočnoj Europi, koja imaju ogroman učinak u potpori ranjivim skupinama. Sve ove prakse imaju jedinstvenu ulogu u obrazovanju i treningu na svojim teritorijima, stoga predstavljaju mogućnost povezivanja SSE ekonomskih principa s potražnjom na terenu.

Umrežavanje na djelu : područja i klasteri

Postoje zanimljivi primjeri organiziranog umrežavanja; opisani su kao „ klasteri solidarne ekonomije., ili „distrikti solidarne ekonomije“: to su mreže udruga, proizvođača i potrošača koji razmjenjuju robu i usluge na zajedničkim principima solidarnosti. Njihov raspon kreće se od neformalnih mreža do

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

krovnih organizacija, aktivne su u nekoliko sektora, ali sve imaju svoje specifične ciljeve predstavljanja na svom lokalnom teritoriju : bliski odnosi, partnerstvo, suradnja među lokalnim organizacijama, grupe, lokalna uprava, a to sve vodi prema inovativnom obliku održivog razvoja. One mogu imati različite zakonske strukture, ali sve dijele određene zajedničke značajke poput snažnog promotivnog fokusa na inovativne oblike proizvodnje i potrošnje, sposobnosti ponude proizvoda, brige i usluga koje su potrebne dinamičnim inovativnim malim poslovima. Neke lokalne mreže trenutno se bave uspostavom Distrikta Solidarne Ekonomije (SEs), angažirajući ekonomske dionike, udruge i institucije, koje djeluju u različitim područjima. Da budemo precizniji, uključene su u: aktivnosti umrežavanja, kulturne aktivnosti, pokušaje osnivanja SEs i organske distrikte, zagovaranje, sponzoriranje i promoviranje novog ekonomskog sistema. Postoje i neformalne mreže koje povezuju nekoliko inicijativa koje uglavnom djeluju u poljoprivredi, i na taj način se stvara vrhunski krug od proizvodnje do potrošnje. Ove mreže predstavljaju osnovni održivi, etični i solidarni lanac snabdijevanja hranom, sa zajedničkom vizijom lokalnog razvoja na temeljima suverenosti hrane.

Jednakost spolova

Jedna od temeljnih vrijednosti SSE, je jednakost spolova i osnaživanje uloge žene, kad su u pitanju primanja, ohrabrenje i potpora za napredak u karijeri. SSE može doprinijeti održivom razvoju i postati alternativa postojećem ekonomskom (ne) funkcioniranju, nudeći inovativne oblike proizvodnje, potrošnje, razmjene i financiranja. Isto tako može biti istinski transformacijska, ako se bavi pitanjem reorganizacije društvene reprodukcije, integrirajući političke ciljeve za jednakost spolova i jednake odnose moći.

Brazilski pod - ministar za SSE, Paul Singer, u razgovoru za istraživanje, je rekao: „**danas su žene avangarda pokreta**“. Ovo se odnosi naročito na sakupljače materijala za recikliranje, od kojih su , prema riječima Singera, 70% žene. Zahvaljujući demokratskim strukturama, najveći dio SSE entiteta i kooperativa, poklanja posebnu pažnju jednakosti spolova, a žene sudjeluju u razmatranju i donošenju odluka ravnopravno s muškarcima. Ove elemente nalazimo u nekim praksama u Boliviji, Tunisu i Maleziji, u kojima su procesi odlučivanja strukturirani na način sudjelovanja, dakle način osnaživanja uloge žena, zahvaljujući stalnom otkrivanju novih vještina i boljem prihodu koji donosi uključivanje žena.

Lokalno tržište

U projektima SSE lokalni projekti su uvijek (i na puno načina) oblik otpora prema nadmoći međunarodnih tržišta, i način obrane zakonskih prava ljudi uključenih u prakse, da sami određuju svoju budućnost.

Lokalno ne mora značiti malo, slabo ili ograničeno određenim kontekstom. Ovaj koncept uzima u obzir potrebe i ograničenja određenog teritorija, i nagovještava potpuno predavanje socijalnoj i ekonomskoj dinamici koja ga označava.

Očuvanje baštine i kulture

U Socijalnoj i Solidarnoj Ekonomiji održivi turizam udovoljava principima socijalne i solidarne pravde, te pokazuje veliko poštovanje prema okolišu i njegovim kulturama. Prepoznaje zajednicu-domaćina kao centralnu točku i njegova prava da bude glavni u razvoju održivog i odgovornog turizma. Odgovorni turizam naglašava gajenje pozitivne interakcije između turističke industrije, lokalnih zajednica i putnika-turista. Razvoj ove vrste turizma zahtijeva da svi dionici budu dobro informirani kao i snažno političko vodstvo koje će osigurati široko sudjelovanje i konsenzus. Potražnja za ovom vrstom turizma raste na svjetskoj razini, a u slučaju kad turističke agencije nisu zainteresirane za

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

lokalni razvoj koji će biti prihvatljiv za stanovništvo ili im osigurati balgostanje, mreža odgovornog turizma se može osnažiti i biti sama po sebi održiva u izravnom odnosu s turistima. Još jedno zanimljivo mišljenje, prikazano u SSE je jačanje zanatstva i tradicionalne baštine različitih zajednica, kroz očuvanje, i poboljšanje lokalnih zanatskih tradicija. Moguće je istaknuti lokalnu potražnju, naglašenu turističkom potražnjom, koja ima želju za prepoznavanjem i očuvanjem ovih starih tradicija, čak i u najudaljenijim krajevima, u kojima još žive domoroci.

Izazovi za blisku budućnost

SSEDAS istraživanje među svojim različitim ciljevima, mora definirati zajedničke akcije za jačanje SSE iskustava, uključenih u procesu istraživanja, i općenito promovirati modele teritorijalnog razvoja kao alternativu dominirajućem sustavu. Rezultati istraživanja sad imaju svoj konačan oblik i sada je na projektnim partnerima, koji žive u različitim zemljama da shvate što je dobro, a što ne valja.

Iskustva, prikupljena u mnogo opisanih slučajeva dobre prakse, može poslužiti kao putokaz i poticaj drugim ljudima, koji se susreću sa sličnim problemima i teškoćama, ali nisu jednake. Projekt je odabrao 55 posebno zanimljivih i društveno važnih stvarnosti u nastajanju, nakon što smo proučili puno veći broj primjera socijalne i solidarne prakse i međunarodne odnose koji postoje, ali s različitim vitalnošću, u skoro svim zemljama koje su uključene u projekt.

Sada Europska unija ima detaljni pregled i duboki uvid u bezbrojne činjenične alternative, male i velike, koje djeluju po kriteriju „visoke ljudske i opće vrijednosti, često zajedničke za nekoliko teritorija“ koje više ne mogu bit zaboravljene ni zapostavljene. Počevši od poznavanja osnove projekta, on može otvoriti nove puteve za promjene ili poboljšanja u svakoj zemlji, u svakom istraženom području, kako bi provodili druge inicijative (studije, istraživanja, širenje, osvještenost, promociju i propagiranje) ili osnovati tvrtke. Neka od analiziranih iskustava odnose se na važnost umrežavanja, povezivanja tvrtki koje posluju u pojedinoj djelatnosti, razmjenjivati informacije o radu i usvojenim metodama.

Ovo nije samo potreba za komuniciranjem, nego ponovljeno i sistematsko dijeljenje koje poboljšava aktivnosti svake grupe, kako bi premostila probleme nedovoljnog poznavanja materije, koje ponekad otežava daljni razvoj inicijativa, povećava moć sudjelovanja i osvještavanja ljudi u javnim i privatnim sektorima. Mreže često misle o sebi kao temelju zajedničkih principa, ili lanca koji povezuje aktivnosti koje se događaju uzvodno i nizvodno među inicijativama.

Kad se stvori zajednička osvještenost da ovaj proces nije teret nego zajednički cilj i njegov napredak je dobrobit za sve sudionike. Postoji već puno inicijativa koje se mogu poduzeti i koje bi trebale razmatrati sve odabrane prakse iz ovog projekta.

Drugi oblici povezivanja, također bi trebali biti razmatrani konzorciji, federacije, lokalne mreže i sl. Neki od njih mogu raditi na prezentaciji učlanjenih organizacija ili grupa u državnim ili regionalnim institucijama i međunarodnim organizacijama, uključujući Europsku uniju. Kao što smo spomenuli u odjeljku „Izazovi i rekapitulacija“, dodatni potencijal razina suradnje na specifičnim teritorijima i sa ciljevima koji ne mogu biti unaprijed poznati, tiču se mogućnosti stvaranja oblika teritorijalne suradnje i međusobnih odnosa koji povezuju sudionike koji imaju ista stremljenja.

Ovi integrirani sustavi mogu imati različite oblike, u rasponu od distrikta solidarne ekonomije do lokalnih planova poljoprivrednog razvoja, koji mogu djelovati prema stvarnim alternativnim modelima lokalnog razvoja. U sadašnjoj situaciji produžene mnogostruke krize, raste broj područja u kojima samo koordinirana akcija socijalnih zadruga, aktivnosti solidarne ekonomije, neformalne grupe i organizacije civilnog društva se mogu baviti teškoćama osiromašenih zajednica.

Još konkretnije, analizirana iskustva promoviraju glavne akcije potpore lokalnim zajednicama koje nisu samo povremene, i na taj način pokušavaju zaštititi njihovu zajedničku baštinu i osigurati budućnost njihove djece, posebno kad se vlade ograđuju ili su uključene u međunarodne sukobe.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

Nema puno učinkovitih iskustava na ovom polju, ali potreba za žurnim početkom mnogi akcija ove vrste sve je veća i hitnija, a u nekim zemljama, ove prakse su jedini način izlaska iz krize.

Na mnogim teritorijama su skupili, opisali i procijenili zakone i propise koji djeluju na socijalne i solidarne aktivnosti, kao i one koji se tiču međunarodne suradnje, međutim, mnoge zemlje još uopće nemaju ad hoc zakonodavstvo ili interveniraju samo u specifičnim zakonskim područjima. Mislimo da je već moguće napraviti prilično kompletnu zbirku zakonskih i institucionalnih regulativa, posebno na razini regionalnih javnih institucija.

Naravno, svaka zemlja koja želi usvojiti specifičnu regulativu kako bi potaknula i dala potporu SSE, trebala bi pregledati primjere u svjetlu svojih vlastite zakonske tradicije i prihvatiti ekonomske mjere prema svojim specifičnim potrebama, koristeći informacije koje proizlaze iz druge legislative, provjerene u drugom kontekstu. Postoji jedan aspekt koji ne smijemo zanemariti, a pokriva strategije i taktike koje se moraju slijediti s namjerom multipliciranja i širenja socijalnih i solidarnih iskustava unutar svake zemlje uključene u projekt, posebno onih izvan Europske unije. U početnoj fazi istraživanja, istraživači su često naglašavali spontani i originalni karakter svih iskustava; izbor primjera dobre prakse također je istaknulo ove karakteristike, te identificiralo značajne prakse koje su ukorijenjene i konsolidirane u istraženim područjima.

Međutim danas, zbog trajanja krize, dolazi do kašnjenja u bavljenju ekološkim problemima i rastućeg siromaštva čak i u zemljama s većim BDP. Jasno je da se mora više promovirati i jačati ove aktivnosti, koje su sada dosegle fazu zrelosti i čim prije moraju postati snažan fenomen koji može pozitivno utjecati u svakom društvu, i preokrenuti sadašnje oblike socijalne marginalizacije i isključenosti, a u isto vrijeme se baviti ekološkim problemima. Odrasli sljedećih metoda tek počinje, ali u nadolazećim godinama moraju se formulirati i istražiti konkretni prijedlozi; materijali ovog projekta bit će bitan doprinos za definiranje najbolje i najučinkovitije strategije.

SSE i zajednička vizija za sve

Svi rezultati i procesi poduzeti tijekom istraživačkog projekta, na velikom broju teritorija su istaknuli viziju, dostižnu u vrlo skoroj budućnosti, koja je je od velikog društvenog i ljudskog interesa. Bilo bi pogrešno da se sve jednostavno zaboravi. Identifikacija i preslikavanje društvenih stvarnosti, solidarnost i međunarodni odnosi, kao i odgovarajuće analize, koje su uključivale ne samo istraživače i organizacije odgovorne za projekt, ali i mnogo iskusnih značajnih ljudi s područja solidarne i socijalne ekonomije (SSE), naglasili su veliki potencijal za razvojni model u početnom stadiju.

Duboki korijeni koji već postoje, iako u začetnom obliku, mogu biti osnova za buduću evoluciju koja se tiče društva u cjelosti. SSE očigledno, nije samo organski dobro definiran projekt, posebno ako ga se uspoređuje u različitim kontekstima, teritorijama ili zemljama, čije udaljenosti nisu samo zemljopisne. Ne možemo zanemariti činjenicu da su slične organizacije nastale u proteklom razdoblju u vrlo udaljenim društvima i da njihove ekonomske aktivnosti karakteriziraju duboke ljudske vrijednosti, kako u sadržaju, tako i u ciljevima.

One grade neke od najinovativnijih međusobnih i zajedničkih odnosa koji su u velikoj mjeri zajednički za različite dijelove svijeta. SSE, nekonvencionalan, jako osjetljiv, ali tako lako dijeljen unatoč jezičnim i kulturnim barijerama. Zaista je sačinjen od stvarnosti, jako je utkan u njihovo društvo. SSE signalizira prisustvo jakih točaka kontakta u obliku vrijednosti i transformativne vizije, s ciljem stvaranja alternativne ekonomije i društvenih modela. Već imamo jedan začetak društvenog modela koji može odgovoriti na ljudske potrebe koje su već dugo zanemarene, a njegova potpora dovodi u kratkom vremenu do mjera, akcija, aktivnosti, novog zapošljavanja i promjena koje nikad do sada nisu dostignute.

DEŠA – Dubrovnik

Regionalni centar za izgradnju zajednice i razvoj civilnog društva

Frana Supila 8, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

tel: +385 (0)20 420 - 145

fax: +385 (0)20 411 - 033

OIB: 98975566716

e-mail: desa@du.t-com.hr

web: www.desa-dubrovnik.hr

IBAN: HR3624070001169001113

SSE to ne radi samo stimuliranjem teoretskih i političkih elaboracija ili izmišljanjem novih oblika konstruktivnih odnosa između javne uprave i društvenih potreba. SSE pažljivo otkriva procese povezivanja, primjenu, reprodukciju i umnožavanje primjera dobre prakse, koji su već dovoljno pokazali da znaju kako preživjeti i razvijati se u teškim i neprijateljskim okruženjima.

Ovaj privlačan potencijal može postati predmet daljnjih razmišljanja i razvijati se, ako su takvi procesi odvojeni od konvencionalnih ekonomskih analiza, često elaboriranih akademskim ili teoretskim disciplinama.

Svaki „model“ evolucije ne može doći izvana, niti može biti nametnut, on će nastati samo spontanom umnožavanjem mnogih praksi koje su snažno dokazale da su korisne. Sam čin izlaganja svih „dobrih praksi“ , identifikacija nekih, i pokazivanje neograničenog umnožavanja na svim teritorijima, ili testiranje nekih pravila i mjera koje su se pokazale korisnim, predstavlja solidnu osnovu za ovaj eventualni „model“. Potencijal koji je vidljiv u interakciji i razmjeni između originalnih iskustava se može samo zamisliti, a potpora i stimuliranje ovih procesa je neizbježna perspektiva.

